

**BURSA MERKEZDEKİ OSMANLI DÖNEMİNE AİT ŞADIRVAN VE
ÇEŞMELERDEKİ SÜSLEME UNSURLARI**

Betül TUNABOYLU

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hasan AKDAĞ

Uşak

Ocak, 2019

**BURSA MERKEZDEKİ OSMANLI DÖNEMİNE AİT ŞADIRVAN VE
ÇEŞMELERDEKİ SÜSLEME UNSURLARI**

Betül TUNABOYLU

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hasan AKDAĞ

UŞAK

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ocak, 2019

ÖZET

BURSA MERKEZDEKİ OSMANLI DÖNEMİNE AİT ŞADIRVAN VE ÇEŞMELERDEKİ SÜSLEME UNSURLARI

Betül TUNABOYLU

Geleneksel Türk Sanatları Anabilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak 2019

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hasan AKDAĞ

Osmanlı kültüründe İslam inancı ile hayır için yapılan su yapılarının önemi büyüktür. Suyun bol oluşu Bursa'da bu yapıların inşasında avantaj sağlamıştır. Mimarisi ve süsleme unsurları ile çeşmeler ve şadırvanlar bize o dönem ile ilgili ışık tutmaktadır. Bu yapılar işlevsellikten öte şehirlerimizi süsleyen, bizleri estetik zevkin doruğuna ulaştıran birer sanat eseridir. Ancak kitabeleri ve tarihi belli olanları sayılıdır. Çoğu ortadan kaldırılmış, yerleri değiştirilmiş, bazı parçaları başka bir yere eklenmiş, bazıları da aslına uygun olarak yeniden inşa edilmiştir. Halbuki Bursa'da neredeyse her camide, meydanlarda şadırvan bulunmaktaydı. Ne yazık ki Bursa'daki Osmanlı dönemine ait şadırvanlar ve çeşmeler hakkında yeterince araştırma yapılmamıştır. Bu yapıların tespit edilmesi tarihimize ve sanata ışık tutacaktır.

Bu çalışmada Bursa merkezdeki toplam 65 adet şadırvan ve çeşmenin; bulunduğu yer, mimari özellikleri, yapım yılı, korunma durumu ve özellikle çalışmanın başlıca amacını oluşturan süsleme unsurları incelenmiştir. Mihrap görünümlü mermer pano, Stilize bitki motifleri ve geometrik şekil görülen şadırvan ve çeşmeler süsleme unsurlarına ve yüzyıllarına göre gruplandırılıp değerlendirilmiştir. 14. yy-20. yy. arasında süsleme unsurlarından stilize bitki motifleri her yüzyılda görülmüştür. Bitki kaynaklı motiflerin diğerlerinden daha fazla rağbet gördüğü gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bursa, Şadırvan, Çeşme, Süsleme Unsurları

ABSTRACT**DECORATION ELEMENTS IN THE WATER TANKS WITH A FOUNTAIN
AND FOUNTAINS IN THE OTTOMAN PERIOD IN THE CENTER OF BURSA**

Betül TUNABOYLU

Department of Traditional Turkish Arts

Uşak University Institute of Social Sciences, January 2019

Advisor: Assist. Assoc. Dr. Hasan AKDAĞ

Water structures made for charity in relation with the islamic belief are very important in Ottoman culture. The abundance of water provided an advantage in the construction of these structures in Bursa. With their architecture and decoration elements; fountains and water tanks with a fountain shed light on that period. These structures are works of art that embellish our cities beyond functionality and make us reach to peak of aesthetic pleasure. However, the ones whose inscriptions and the numbers are definite are fewer. Most of them were removed, relocated, some parts added to another location, and some were rebuilt in accordance with the original. In Bursa, however, there were fountains in almost every mosque. Unfortunately, there has not been enough research about water tanks with a fountain and fountains belonging to the Ottoman period in Bursa. The identification of these structures will shed light on our history and art.

In this study, a total of 65 water tanks with a fountain and fountains in the center of Bursa were examined in terms of their places, architectural features, years of construction, protection status and especially the elements of decoration. Marble panel with mihrab appearance, stylized plant motifs and water tanks with a fountain and fountains with geometrical shape were grouped and evaluated according to ornamental elements and centuries. Among 14th-20th century; stylized plant motifs of the ornamental elements have been seen every century. It has been observed that plant-derived motifs are more popular than others.

Key Words: Bursa, Water tank with a fountain, Fountain, Decoration elements

ÖNSÖZ

Bursa Merkezdeki Osmanlı Dönemine Ait Şadırvan ve Çeşmelerdeki Süsleme Unsurları başlıklı tez çalışmam boyunca değerli zamanını ve tecrübelerini esirgemeyen, beni sürekli destekleyip motive eden tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hasan Akdağ'a, fikirleri ve katkılarıyla bana ışık tutan Prof. Dr. Bilal Sezer'e ve Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Elitok'a sonsuz teşekkür ederim.

Hayatımın her döneminde yanımda olan, tüm çalışmalarımda bana olan güvenini hissettiren ve beni yüreklendirip desteğini hiçbir zaman esirgemeyen aileme teşekkür ederim.

Tezimi hazırlarken her zaman yanımda olan ve beni destekleyen arkadaş ve dostlarıma da teşekkürü bir borç bilirim.

Betül TUNABOYLU

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı	: Betül Tunaboşlu
Doğum Yeri ve Tarihi	: Uşak 1985
Lisans Öğretimi	: Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Resim-İş Öğretmenliği
Yüksek Lisans Öğretimi	: Uşak Üniversitesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü
Bildiği Yabancı Diller	: İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	: Resim Sergileri, Duvar Boyama

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar	: Kütahya-Hisarçık Cumhuriyet İlköğretim Okulu Kütahya-Hisarçık Meslek Yüksekokulu Uşak-Gül İlköğretim Okulu Uşak-Alper Günbayram Ortaokulu Uşak-Turhan Akçay İlkokulu Eskişehir-Mahmudiye Lisesi Eskişehir-Mahmudiye Çok Programlı Anadolu Lisesi Eskişehir-Mahmudiye Anadolu İmam Hatip Ortaokulu Eskişehir-Mahmudiye Ortaokulu Eskişehir-Muttalip Atatürk Ortaokulu Eskişehir-Prof. Dr. Orhan Oğuz Anadolu Lisesi Eskişehir-Şehit Teğmen Subutay Alkan Ortaokulu Eskişehir-Mehmetçik Anadolu Lisesi Uşak-Hasan Hilmi Ortaokulu Uşak-Şehit Abdülkadir Kılavuz Anadolu Lisesi
--------------------	---

Projeler	: Tübitak 4007
----------	----------------

İletişim

e- posta adresi	: usaresim@hotmail.com
-----------------	------------------------

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZGEÇMİŞ.....	v
KISALTMALAR.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	vii
FOTOĞRAF LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ: BURSA’NIN TARİHİ VE COĞRAFYASI.....	1
1. BÖLÜM. SU KÜLTÜRÜ YAPILARI.....	6
1. 1. ÇEŞMELER.....	6
1. 2. HAMAMLAR.....	7
1. 3. SEBİLLER.....	7
1. 4. SELSEBİLLER.....	8
1. 5. ŞADIRVANLAR.....	8
2. BÖLÜM. ŞADIRVAN VE ÇEŞME YAPILARINDA KULLANILAN SÜSLEME UNSURLARI.....	10
2. 1. KALEM İŞİ.....	10
2. 2. TAŞ İŞÇİLİĞİ.....	10
2. 3. ÇİNİ.....	11
2. 4. AHŞAP İŞÇİLİĞİ.....	11
2. 5. MADEN İŞLERİ.....	12
2. 6. HÜSN-İ HAT.....	12

2. 7. YAPRAK.....	13
2. 8. SAP ÇIKMALARI.....	13
2. 9. SALYANGOZ.....	13
2. 10. PENÇ.....	13
2. 11. HATAYİ.....	14
2. 12. GONCAGÜL.....	14
2. 13. YARI ÜSLUPLAŞTIRILMIŞ ÇİÇEKLER.....	14
2. 14. EJDER.....	15
2. 15. SİMURG.....	15
2. 16. KİLİN (EJDER ATI).....	15
2. 17. ÜSLUPLAŞTIRILMIŞ HAYVAN MOTİFLERİ.....	15
2. 18. BULUT.....	16
2. 19. ÇİNTEMANİ.....	16
2. 20. MÜNHANİ.....	16
2. 21. RUMİ.....	16
3. BÖLÜM. BURSA'DAKİ ŞADIRVAN VE ÇEŞMELERDEKİ TEZYİNAT (KATALOG).....	18
3. 1. TABLO 1. EBU İSHAK CAMİ ŞADIRVANI.....	18
3. 2. TABLO 2. GAZİ ORHAN BEY CAMİ ŞADIRVANI.....	21
3. 3. TABLO 3. EMİR HANI ŞADIRVANI.....	23
3. 4. TABLO 4. TİMURTAŞ PAŞA CAMİ ŞADIRVANI.....	25
3. 5. TABLO 5. ULUCAMİ ŞADIRVANI.....	28
3. 6. TABLO 6. AHMET MÜNİR PAŞA HAYRATI ÇEŞMESİ.....	30
3. 7. TABLO 7. ULU CAMİ İÇ ŞADIRVANI.....	33
3. 8. TABLO 8. YILDIRIM BAYEZİD CAMİ ŞADIRVANI.....	35
3. 9. TABLO 9. YILDIRIM BAYEZİD CAMİ ÇEŞMESİ.....	38
3. 10. TABLO 10. ALAADDİN PAŞA CAMİ ŞADIRVANI.....	41
3. 11. TABLO 11. ALAADDİN PAŞA CAMİ ÇEŞMESİ.....	44
3. 12. TABLO 12. YER KAPI (KARA ALİ) CAMİ ÇEŞMESİ.....	45
3. 13. TABLO 13. GİRÇİK (CIKCIK) HAMAMI ŞADIRVANI.....	47
3. 14. TABLO 14. I. MURAD HÜDAVENDİGAR CAMİ İÇ ŞADIRVANI.....	49

3. 15. TABLO 15. I. MURAD HÜDAVENDİGAR CAMİ ŞADIRVANI.....	52
3. 16. TABLO 16. KERVANSARAY ESKİ KAPLICA 1 ŞADIRVANI.....	57
3. 17. TABLO 17. KERVANSARAY ESKİ KAPLICA 2 ŞADIRVANI.....	59
3. 18. TABLO 18. KERVANSARAY ESKİ KAPLICA 3 ŞADIRVANI.....	61
3. 19. TABLO 19. BEDRETTİN CAMİSİ ÇEŞMESİ.....	63
3. 20. TABLO 20. KOZA HANI ŞADIRVANI.....	65
3. 21. TABLO 21. ŞEHREKÜSTÜ CAMİ ŞADIRVANI.....	68
3. 22. TABLO 22. ŞEKER HOCA CAMİ ÇEŞMESİ.....	71
3. 23. TABLO 23. YİĞİT KÖHNE CAMİ ŞADIRVANI.....	73
3. 24. TABLO 24. AHMET DAİ CAMİ ÇEŞMESİ.....	76
3. 25. TABLO 25. EMİR SULTAN CAMİ İÇ AVLU ŞADIRVANI.....	77
3. 26. TABLO 26. EMİR SULTAN CAMİ DIŞ AVLU ŞADIRVANI.....	79
3. 27. TABLO 27. KANBERLER CAMİ ÇEŞMESİ.....	81
3. 28. TABLO 28. YEŞİL CAMİ AVLU ŞADIRVANI.....	84
3. 29. TABLO 29. YEŞİL CAMİ İÇ ŞADIRVANI.....	87
3. 30. TABLO 30. NAKKAŞ ALİ PAŞA MESCİDİ ÇEŞMESİ.....	89
3. 31. TABLO 31. SATI FAKİH MESCİDİ ÇEŞMESİ.....	91
3. 32. TABLO 32. ŞEYH PAŞA DİBEKLİ CAMİ ÇEŞMESİ.....	92
3. 33. TABLO 33. AHMET PAŞA (FENARİ) CAMİ ŞADIRVANI.....	94
3. 34. TABLO 34. ALTIPARMAK CAMİ ŞADIRVANI.....	95
3. 35. TABLO 35. HAMZABEY CAMİ ŞADIRVANI.....	97
3. 36. TABLO 36. İVAZ PAŞA CAMİ ŞADIRVANI.....	99
3. 37. TABLO 37. II. MURAD CAMİSİ ŞADIRVANI.....	102
3. 38. TABLO 38. MURADİYE KÜLLİYESİ 1 ŞADIRVANI.....	105
3. 39. TABLO 39. MURADİYE KÜLLİYESİ 2 ŞADIRVANI.....	107
3. 40. TABLO 40. ÇEŞME (MURADİYE MEDRESESİ ÇEŞMESİ).....	108
3. 41. TABLO 41. İNEBEY MEDRESESİ ÇEŞMESİ.....	111
3. 42. TABLO 42. SELÇUK HATUN ÇEŞMESİ.....	113
3. 43. TABLO 43. KARAÇELEBİZADE (SETBAŞI) CAMİ ŞADIRVANI.....	116
3. 44. TABLO 44. HOCA HASAN CAMİ ŞADIRVANI.....	118
3. 45. TABLO 45. LAMİ ÇELEBİ CAMİ ÇEŞMESİ.....	121
3. 46. TABLO 46. UMURBEY CAMİ ÇEŞMESİ.....	124
3. 47. TABLO 47. KAVAKLI CAMİ ÇEŞMESİ.....	126
3. 48. TABLO 48. ABDAL MEHMET CAMİ ÇEŞMESİ.....	128

3. 49. TABLO 49. BEŞİR AĞA ÇEŞMESİ.....	131
3. 50. TABLO 50. FATMA HANIM ÇEŞMESİ.....	135
3. 51. TABLO 51. DARÜSSAADE AĞASI ÇEŞMESİ.....	138
3. 52. TABLO 52. HOCA ALİZADE ÇEŞMESİ.....	142
3. 53. TABLO 53. KURTBASAN ÇEŞMESİ.....	144
3. 54. TABLO 54. CUMALIKIZIK CAMİ ÇEŞMESİ.....	148
3. 55. TABLO 55. CUMALIKIZIK CAMİ 1 ŞADIRVANI.....	151
3. 56. TABLO 56. CUMALIKIZIK CAMİ 2 ŞADIRVANI.....	152
3. 57. TABLO 57. EŐKİ TOHUM OKULU VE ÇEŞMESİ.....	153
3. 58. TABLO 58. HAMİDİYE MÜSELLİM ÇEŞMESİ.....	156
3. 59. TABLO 59. VELED-İ YANI CAMİSİ ÇEŞMESİ.....	157
3. 60. TABLO 60. YEŞİL TÜRBE MEYDANI ŞADIRVANI.....	160
3. 61. TABLO 61. GÜRANLI MESCİDİ ÇEŞMESİ.....	162
3. 62. TABLO 62. ÇEŞME (GÜMÜŞTEPE, NİLÜFER).....	164
3. 63. TABLO 63. MAKSEM (DÜŐTUR HAN) CAMİSİ ÇEŞMESİ.....	166
3. 64. TABLO 64. SU DEPOSU VE ÇEŞME.....	167
3. 65. TABLO 65. TUZ PAZARI CAMİSİ ÇEŞMESİ.....	168
4. BÖLÜM. DEĞERLENDİRME.....	170
SONUÇ.....	174
KAYNAKÇA.....	177

KISALTMALAR

YY	Yüzyıl
MAH	Mahalle
SOK	Sokak
CAD	Cadde
M.Ö	Milattan Önce
M.S	Milattan Sonra
S	Sayfa
H	Hicri

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Ebu İshak Cami Şadırvanı.....	18
Tablo 2. Gazi Orhan Bey Cami Şadırvanı.....	21
Tablo 3. Emir Hanı Şadırvanı.....	23
Tablo 4. Timurtaş Paşa Cami Şadırvanı.....	25
Tablo 5. Ulucami Şadırvanı.....	28
Tablo 6. Ahmet Münir Paşa Hayratı Çeşmesi.....	30
Tablo 7. Ulu Cami İç Şadırvanı.....	33
Tablo 8. Yıldırım Bayezid Cami Şadırvanı.....	35
Tablo 9. Yıldırım Bayezid Cami Çeşmesi.....	38
Tablo 10. Alaaddin Paşa Cami Şadırvanı.....	41
Tablo 11. Alaaddin Paşa Cami Çeşmesi.....	44
Tablo 12. Yer Kapı (Kara Ali) Cami Çeşmesi.....	45
Tablo 13. Girçık (Cıkcık) Hamamı Şadırvanı.....	47
Tablo 14. I. Murad Hüdavendigâr Cami İç Şadırvanı.....	49
Tablo 15. I. Murad Hüdavendigâr Cami Şadırvanı.....	52
Tablo 16. Kervansaray Eski Kaplıca 1 Şadırvanı.....	57
Tablo 17. Kervansaray Eski Kaplıca 2 Şadırvanı.....	59
Tablo 18. Kervansaray Eski Kaplıca 3 Şadırvanı.....	61
Tablo 19. Bedrettin Camisi Çeşmesi.....	63
Tablo 20. Koza Hanı Şadırvanı.....	65
Tablo 21. Şehreküstü Cami Şadırvanı.....	68
Tablo 22. Şeker Hoca Cami Çeşmesi.....	71
Tablo 23. Yiğit Köhne Cami Şadırvanı.....	73
Tablo 24. Ahmet Dai Cami Çeşmesi.....	76
Tablo 25. Emir Sultan Cami İç Avlu Şadırvanı.....	77
Tablo 26. Emir Sultan Cami Dış Avlu Şadırvanı.....	79
Tablo 27. Kanberler Cami Çeşmesi.....	81
Tablo 28. Yeşil Cami Avlu Şadırvanı.....	84
Tablo 29. Yeşil Cami İç Şadırvanı.....	87
Tablo 30. Nakkaş Ali Paşa Mescidi Çeşmesi.....	89
Tablo 31. Satı Fakih Mescidi Çeşmesi.....	91
Tablo 32. Şeyh Paşa Dibekli Cami Çeşmesi.....	92

Tablo 33. Ahmet Paşa (Fenari) Cami Şadırvanı.....	94
Tablo 34. Altıparmak Cami Şadırvanı.....	95
Tablo 35. Hamzabey Cami Şadırvanı.....	97
Tablo 36. İvaz Paşa Cami Şadırvanı.....	99
Tablo 37. II. Murad Camisi Şadırvanı.....	102
Tablo 38. Muradiye Külliyesi 1 Şadırvanı.....	105
Tablo 39. Muradiye Külliyesi 2 Şadırvanı.....	107
Tablo 40. Çeşme (Muradiye Medresesi Çeşmesi).....	108
Tablo 41. İnebey Medresesi Çeşmesi.....	111
Tablo 42. Selçuk Hatun Çeşmesi.....	113
Tablo 43. Karaçelebizade (Setbaşı) Cami Şadırvanı.....	116
Tablo 44. Hoca Hasan Cami Şadırvanı.....	118
Tablo 45. Lami Çelebi Cami Çeşmesi.....	121
Tablo 46. Umurbey Cami Çeşmesi.....	124
Tablo 47. Kavaklı Cami Çeşmesi.....	126
Tablo 48. Abdal Mehmet Cami Çeşmesi.....	128
Tablo 49. Beşir Ağa Çeşmesi (Emir Sultan Cami Çeşmesi).....	131
Tablo 50. Fatma Hanım Çeşmesi.....	135
Tablo 51. Darüssaade Ağası Çeşmesi.....	138
Tablo 52. Hoca Alizade Çeşmesi.....	142
Tablo 53. Kurtbasan Çeşmesi.....	144
Tablo 54. Cumalıkızık Cami Çeşmesi.....	148
Tablo 55. Cumalıkızık Cami 1 Şadırvanı.....	151
Tablo 56. Cumalıkızık Cami 2 Şadırvanı.....	152
Tablo 57. Eski Tohum Okulu Ve Çeşmesi.....	153
Tablo 58. Hamidiye Müsellim Çeşmesi.....	156
Tablo 59. Veled-İ Yaniç Camisi Çeşmesi.....	157
Tablo 60. Yeşil Türbe Meydanı Şadırvanı.....	160
Tablo 61. Güranlı Mescidi Çeşmesi.....	162
Tablo 62. Çeşme (Gümüştepe, Nilüfer).....	164
Tablo 63. Maksem (Düstur Han) Camisi Çeşmesi.....	166
Tablo 64. Su Deposu Ve Çeşme.....	167
Tablo 65. Tuz Pazarı Camisi Çeşmesi.....	168

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1. Ebu İshak Cami Şadırvanı Genel Görünümü.....	19
Fotoğraf 2. Ebu İshak Cami Şadırvanı Cephe Görünümü.....	19
Fotoğraf 3. Ebu İshak Cami Şadırvanı Ayna Taşı.....	20
Fotoğraf 4. Ebu İshak Cami Şadırvanı Çanağı.....	20
Fotoğraf 5. Gazi Orhan Bey Cami Şadırvanı Genel Görünüm.....	21
Fotoğraf 6. Gazi Orhan Bey Cami Şadırvanı Cephe Görünümü.....	22
Fotoğraf 7. Gazi Orhan Bey Cami Şadırvanı Çanağı.....	22
Fotoğraf 8. Gazi Orhan Bey Cami Şadırvanı Ayna Taşı.....	23
Fotoğraf 9. Emir Hanı Şadırvanı Genel Görünüm.....	24
Fotoğraf 10. Emir Hanı Şadırvanı Çanağı.....	24
Fotoğraf 11. Timurtaş Paşa Cami Şadırvanı Genel Görünüm.....	26
Fotoğraf 12. Timurtaş Paşa Cami Şadırvanı Kubbe İçi Görünümü.....	26
Fotoğraf 13. Timurtaş Paşa Cami Şadırvanı Ayna Taşı.....	27
Fotoğraf 14. Timurtaş Paşa Cami Şadırvanı Çanağı.....	27
Fotoğraf 15. Ulu Cami Şadırvanı Genel Görünüm.....	29
Fotoğraf 16. Ulu Cami Şadırvanı Cephe Görünümü.....	29
Fotoğraf 17. Ulu Cami Şadırvanı Ayna Taşı.....	30
Fotoğraf 18. Ahmet Münir Paşa Hayratı Çeşmesi Genel Görünüm.....	31
Fotoğraf 19. Ahmet Münir Paşa Hayratı Çeşmesi Ayna Taşı.....	32
Fotoğraf 20. Ahmet Münir Paşa Hayratı Eski Hali.....	32
Fotoğraf 21. Ulu Cami İç Şadırvanı Genel Görünüm.....	34
Fotoğraf 22. Ulu Cami İç Şadırvanı Ayna Taşı.....	34
Fotoğraf 23. Ulu Cami İç Şadırvanı Çanağı.....	35

Fotoğraf 24. Yıldırım Bayezid Cami Şadırvanı Genel Görünüm.....	36
Fotoğraf 25. Yıldırım Bayezid Cami Şadırvanı Cephe Görünümü.....	37
Fotoğraf 26. Yıldırım Bayezid Cami Şadırvanı Kubbe Altı Görünümü.....	37
Fotoğraf 27. Yıldırım Bayezid Cami Çeşmesi Genel Görünüm.....	39.
Fotoğraf 28. Yıldırım Bayezid Cami Çeşmesi Ayna Taşı.....	39
Fotoğraf 29. Yıldırım Bayezid Cami Çeşmesi Genel Görünüm.....	40
Fotoğraf 30. Yıldırım Bayezid Cami Çeşmesi Kitabesi.....	40
Fotoğraf 31. Alaaddin Paşa Cami Şadırvanı Genel Görünüm.....	42
Fotoğraf 32. Alaaddin Paşa Cami Şadırvanı Cephe Görünümü.....	42
Fotoğraf 33. Alaaddin Paşa Cami Şadırvanı Çanağı.....	43
Fotoğraf 34. Alaaddin Paşa Cami Şadırvanı Kubbe İçi Görünümü.....	43
Fotoğraf 35. Alaaddin Paşa Cami Çeşmesi Genel Görünüm.....	45
Fotoğraf 36. Yerkapı (KaraAli) Cami Çeşmesi Genel Görünüm.....	46
Fotoğraf 37. Yerkapı (KaraAli) Cami Çeşmesi Ayna Taşı.....	46
Fotoğraf 38. Yer Kapı (Kara Ali) Cami Çeşmesi Su Teknesi.....	47
Fotoğraf 39. Girçık (Cıkcık) Hamamı.....	48
Fotoğraf 40. Girçık (Cıkcık) Hamamı Şadırvanı Genel Görünüm.....	49
Fotoğraf 41. I. Murad Hüdavendigâr Cami İç Şadırvanı Genel Görünümü.....	50
Fotoğraf 42. I. Murad Hüdavendigâr Cami İç Şadırvanı Çanağı.....	51
Fotoğraf 43. I. Murad Hüdavendigâr Cami İç Şadırvanı Ayna Taşı.....	51
Fotoğraf 44. I. Murad Hüdavendigâr Cami Şadırvanı Genel Görünüm.....	53
Fotoğraf 45. I. Murad Hüdavendigâr Cami Şadırvanı Cephe Görünümü.....	53
Fotoğraf 46. I. Murad Hüdavendigâr Cami Şadırvanı Çanağı.....	54
Fotoğraf 47. I. Murad Hüdavendigâr Cami Şadırvanı Kubbe Saçağı.....	54

Fotoğraf 48. I. Murad Hüdavendigâr Cami Şadırvanı Kubbe Saçağı.....	55
Fotoğraf 49. I. Murad Hüdavendigâr Cami Şadırvanı Kubbe Saçağı.....	55
Fotoğraf 50. I. Murad Hüdavendigâr Cami Şadırvanı Kubbe Saçağı.....	56
Fotoğraf 51. I. Murad Hüdavendigâr Cami Şadırvanı Kubbe Saçağı.....	56
Fotoğraf 52. Kervansaray Eski Kaplıca 1 Şadırvanı Genel Görünüm.....	57
Fotoğraf 53. Kervansaray Eski Kaplıca 1 Şadırvanı Ayna Taşı.....	58
Fotoğraf 54. Kervansaray Eski Kaplıca 1 Şadırvanı Çanağı.....	58
Fotoğraf 55. Kervansaray Eski Kaplıca 2 Şadırvanı Genel Görünüm.....	60
Fotoğraf 56. Kervansaray Eski Kaplıca 2 Şadırvanı.....	60
Fotoğraf 57. Kervansaray Eski Kaplıca 2 Şadırvanı Çanağı.....	61
Fotoğraf 58. Kervansaray Eski Kaplıca 3 Şadırvanı Genel Görünüm.....	62
Fotoğraf 59. Kervansaray Eski Kaplıca 3 Şadırvanı Çanağı Üst Kısım.....	62
Fotoğraf 60. Kervansaray Eski Kaplıca 3 Şadırvanı Çanağı Alt Kısım.....	63
Fotoğraf 61. Bedrettin Camisi Genel Görünüm.....	64
Fotoğraf 62. Bedrettin Camisi Çeşmesi Genel Görünüm.....	64
Fotoğraf 63. Koza Hanı Şadırvanı Genel Görünüm.....	66
Fotoğraf 64. Koza Hanı Şadırvanı Sütun Başlığı.....	66
Fotoğraf 65. Koza Hanı Şadırvanı Kubbe Altı.....	67
Fotoğraf 66. Koza Hanı Şadırvanı Su Haznesi.....	67
Fotoğraf 67. Şehreküstü Cami Şadırvanı Genel Görünüm.....	69
Fotoğraf 68. Şehreküstü Cami Şadırvanı Kemer Köşeliği.....	69
Fotoğraf 69. Şehreküstü Cami Şadırvanı Kubbe Saçakları.....	70
Fotoğraf 70. Şehreküstü Cami Şadırvanı Ayna Taşı.....	70
Fotoğraf 71. Şehreküstü Cami Şadırvanı Ayna Taşı.....	71

Fotoğraf 72. Şeker Hoca Cami Çeşmesi Genel Görünüm.....	72
Fotoğraf 73. Şeker Hoca Cami Çeşmesi Ayna Taşı.....	72
Fotoğraf 74. Şeker Hoca Cami Çeşmesi Su Teknesi.....	73
Fotoğraf 75. Yiğit Köhne Cami Şadırvanı Genel Görünüm.....	74
Fotoğraf 76. Yiğit Köhne Cami Şadırvanı Ayna Taşı.....	74
Fotoğraf 77. Yiğit Köhne Cami Şadırvanı Su Haznesi.....	75
Fotoğraf 78. Yiğit Köhne Cami Şadırvanı Genel Görünüm Eski Hali.....	75
Fotoğraf 79. Ahmet Dai Cami Çeşmesi Genel Görünüm.....	76
Fotoğraf 80. Emir Sultan Cami İç Avlu Şadırvanı Genel Görünüm.....	78
Fotoğraf 81. Emir Sultan Cami İç Avlu Şadırvanı Ayna Taşı.....	78
Fotoğraf 82. Emir Sultan Cami İç Avlu Şadırvanı Çanağı.....	79
Fotoğraf 83. Emir Sultan Cami Dış Avlu Şadırvanı Genel Görünüm.....	80
Fotoğraf 84. Emir Sultan Cami Dış Avlu Şadırvanı Ayna Taşı.....	81
Fotoğraf 85. Kanberler Cami Çeşmesi Genel Görünüm.....	82
Fotoğraf 86. Kanberler Cami Çeşmesi Üçgen Alınlık Kısmı.....	83
Fotoğraf 87. Kanberler Cami Çeşmesi Musluk Taşı.....	83
Fotoğraf 88. Kanberler Cami Çeşmesi Musluk Taşı.....	84
Fotoğraf 89. Yeşil Cami Avlu Şadırvanı Genel Görünüm.....	85
Fotoğraf 90. Yeşil Cami Avlu Şadırvanı Ayna Taşı.....	86
Fotoğraf 91. Yeşil Cami Avlu Şadırvanı Çanağı.....	86
Fotoğraf 92. Yeşil Cami İç Şadırvanı Genel Görünüm.....	88
Fotoğraf 93. Yeşil Cami İç Şadırvanı Çanağı.....	88
Fotoğraf 94. Nakkaş Ali Paşa Mescidi Çeşmesi Genel Görünüm.....	89
Fotoğraf 95. Nakkaş Ali Paşa Mescidi Çeşmesi Cephe Görünümü.....	90

Fotoğraf 96. Nakkaş Ali Paşa Mescidi Çeşmesi Ayna Taşı.....	90
Fotoğraf 97. Nakkaş Ali Paşa Mescidi Çeşmesi Kitabesi.....	91
Fotoğraf 98. Satı Fakih Mescidi Çeşmesi Genel Görünüm.....	92
Fotoğraf 99. Şeyh Paşa Dibekli Cami Çeşmesi Genel Görünüm.....	93
Fotoğraf 100. Şeyh Paşa Dibekli Cami Çeşmesi Cephe Görünümü.....	93
Fotoğraf 101. Ahmet Paşa (Fenari) Cami Şadırvanı Genel Görünüm.....	94
Fotoğraf 102. Altıparmak Cami Şadırvanı Genel Görünüm.....	95
Fotoğraf 103. Altıparmak Cami Şadırvanı Su Haznesi.....	96
Fotoğraf 104. Altıparmak Cami Şadırvanı Ayna Taşı.....	96
Fotoğraf 105. Altıparmak Cami Şadırvanı Kubbe Altı.....	97
Fotoğraf 106. Hamzabey Cami Şadırvanı Genel Görünüm.....	98
Fotoğraf 107. Hamzabey Cami Şadırvanı Cephe Görünümü.....	98
Fotoğraf 108. Hamzabey Cami Şadırvanı Çanağı.....	99
Fotoğraf 109. İvaz Paşa Cami Şadırvanı Genel Görünüm.....	100
Fotoğraf 110. İvaz Paşa Cami Şadırvanı Kubbe Altı.....	101
Fotoğraf 111. İvaz Paşa Cami Şadırvanı Çanağı.....	101
Fotoğraf 112. İvaz Paşa Cami Şadırvanı Ayna Taşı.....	102
Fotoğraf 113. II. Murad Camisi Şadırvanı Genel Görünüm.....	103
Fotoğraf 114. II. Murad Camisi Şadırvanı Cephe Görünümü.....	103
Fotoğraf 115. II. Murad Camisi Şadırvanı Kubbe Altı.....	104
Fotoğraf 116. II. Murad Camisi Şadırvanı Ayna Taşı.....	104
Fotoğraf 117. II. Murad Camisi Şadırvanı Sütunu.....	105
Fotoğraf 118. Muradiye Külliyesi 1 Şadırvanı Genel Görünüm.....	106
Fotoğraf 119. Muradiye Külliyesi 1 Şadırvanı Çanağı.....	106

Fotoğraf 120. Muradiye Külliyesi 2 Şadırvanı Genel Görünüm.....	107
Fotoğraf 121. Muradiye Külliyesi 2 Şadırvanı Çanağı.....	108
Fotoğraf 122. Çeşme (Muradiye Medresesi Çeşmesi) Genel Görünüm.....	109
Fotoğraf 123. Çeşme (Muradiye Medresesi Çeşmesi)Üçgen Alınlık Kısmı.....	110
Fotoğraf 124. Çeşme (Muradiye Medresesi Çeşmesi) Ayna Taşı.....	110
Fotoğraf 125. İnebey Medresesi Çeşmesi Genel Görünüm.....	112
Fotoğraf 126. İnebey Medresesi Çeşmesi Üçgen Alınlık Kısmı.....	112
Fotoğraf 127. İnebey Medresesi Çeşmesi Su Teknesi ve Ayna Taşı.....	113
Fotoğraf 128. Selçuk Hatun Çeşmesi Genel Görünüm.....	114
Fotoğraf 129. Selçuk Hatun Çeşmesi Batı Cephesi.....	115
Fotoğraf 130. Selçuk Hatun Çeşmesi Güney Cephesi.....	115
Fotoğraf 131. Karaçelebizade (Setbaşı) Cami Şadırvanı Genel Görünüm.....	117
Fotoğraf 132. Karaçelebizade (Setbaşı) Cami Şadırvanı Ayna Taşı.....	117
Fotoğraf 133. Karaçelebizade (Setbaşı) Cami Şadırvanı Kubbe Altı.....	118
Fotoğraf 134. Hoca Hasan Cami Şadırvanı Genel Görünüm.....	119
Fotoğraf 135. Hoca Hasan Cami Şadırvanı Cephe Görünümü.....	119
Fotoğraf 136. Hoca Hasan Cami Şadırvanı Ayna Taşı.....	120
Fotoğraf 137. Hoca Hasan Cami Şadırvanı Kubbe Altı.....	120
Fotoğraf 138. Lami Çelebi Cami Çeşmesi Genel Görünüm.....	121
Fotoğraf 139. Lami Çelebi Cami Çeşmesi Genel Görünüm.....	122
Fotoğraf 140. Lami Çelebi Cami Çeşmesi Cephe Görünüm.....	122
Fotoğraf 141. Lami Çelebi Cami Çeşmesi Ayna Taşı.....	123
Fotoğraf 142. Lami Çelebi Cami Çeşmesi Su Teknesi.....	123
Fotoğraf 143. Umurbey Cami Çeşmesi Genel Görünüm.....	124

Fotoğraf 144. Umurbey Cami Çeşmesi Ayna Taşı.....	125
Fotoğraf 145. Umurbey Cami Çeşmesi Kitabesi.....	125
Fotoğraf 146. Kavaklı Cami Çeşmesi Genel Görünüm.....	127
Fotoğraf 147. Kavaklı Cami Çeşmesi Kitabesi.....	127
Fotoğraf 148. Kavaklı Cami Çeşmesi Ayna Taşı.....	128
Fotoğraf 149. Abdal Mehmet Cami Çeşmesi Genel Görünüm.....	130
Fotoğraf 150. Abdal Mehmet Cami Çeşmesi Ayna Taşı.....	130
Fotoğraf 151. Abdal Mehmet Cami Çeşmesi Kitabesi.....	131
Fotoğraf 152. Beşir Ağa Çeşmesi Genel Görünüm.....	133
Fotoğraf 153. Beşir Ağa Çeşmesi Kitabesi.....	133
Fotoğraf 154. Beşir Ağa Çeşmesi Ayna Taşı.....	134
Fotoğraf 155. Beşir Ağa Çeşmesi Üçgen Alınlık.....	134
Fotoğraf 156. Fatma Hanım Çeşmesi Genel Görünüm.....	136
Fotoğraf 157. Fatma Hanım Çeşmesi Kitabesi.....	136
Fotoğraf 158. Fatma Hanım Çeşmesi Üçgen Alınlık.....	137
Fotoğraf 159. Fatma Hanım Çeşmesi Ayna Taşı.....	137
Fotoğraf 160. Fatma Hanım Çeşmesi Su Teknesi.....	138
Fotoğraf 161. Darüssaade Ağası Çeşmesi Genel Görünüm.....	140
Fotoğraf 162. Darüssaade Ağası Çeşmesi Kitabesi.....	140
Fotoğraf 163. Darüssaade Ağası Çeşmesi Ayna Taşı.....	141
Fotoğraf 164. Darüssaade Ağası Çeşmesi Su Teknesi.....	141
Fotoğraf 165. Hoca Alizade Çeşmesi Genel Görünüm.....	143
Fotoğraf 166. Hoca Alizade Çeşmesi Kitabesi.....	143
Fotoğraf 167. Hoca Alizade Çeşmesi Ayna Taşı.....	144

Fotoğraf 168. Kurtbasan Çeşmesi Genel Görünüm.....	145
Fotoğraf 169. Kurtbasan Çeşmesi Genel Görünüm.....	146
Fotoğraf 170. Kurtbasan Çeşmesi Ayna Taşı.....	146
Fotoğraf 171. Kurtbasan Çeşmesi Su Teknesi Üzerindeki Süsleme.....	147
Fotoğraf 172. Kurtbasan Çeşmesi Ayna Taşı.....	147
Fotoğraf 173. Cumalıkızık Cami Çeşmesi Genel Görünüm.....	149
Fotoğraf 174. Cumalıkızık Cami Çeşmesi Cephe Görünümü.....	149
Fotoğraf 175. Cumalıkızık Cami Çeşmesi Kitabesi.....	150
Fotoğraf 176. Cumalıkızık Cami Çeşmesi Yalağı.....	150
Fotoğraf 177. Cumalıkızık Cami 1 Şadırvanı Genel Görünüm.....	151
Fotoğraf 178. Cumalıkızık Cami 1 Şadırvanı Çanağı.....	152
Fotoğraf 179. Cumalıkızık Cami 2 Şadırvanı Genel Görünüm.....	153
Fotoğraf 180. Eski Tohum Okulu ve Çeşmesi Genel Görünüm.....	154
Fotoğraf 181. Eski Tohum Okulu ve Çeşmesi Ayna Taşı.....	155
Fotoğraf 182. Eski Tohum Okulu ve Çeşmesi Ayna Taşı.....	155
Fotoğraf 183. Hamidiye Müsellim Çeşmesi Genel Görünüm.....	157
Fotoğraf 184. Veled-i Yaniç Camisi Çeşmesi Genel Görünüm.....	158
Fotoğraf 185. Veled-i Yaniç Camisi Çeşmesi Ayna Taşı.....	159
Fotoğraf 186. Veled-i Yaniç Camisi Çeşmesi Minaresi.....	159
Fotoğraf 187. Veled-i Yaniç Camisi Çeşmesi (Albert Gabriel Albümünden).....	160
Fotoğraf 188. Yeşil Türbe Meydanı Şadırvanı Genel Görünüm.....	161
Fotoğraf 189. Yeşil Türbe Meydanı Şadırvanı Çanağı.....	161
Fotoğraf 190. Güranlı Mescidi Çeşmesi Genel Görünüm.....	162
Fotoğraf 191. Güranlı Mescidi Çeşmesi Ayna Taşı.....	163

Fotoğraf 192. Güranlı Mescidi Çeşmesi Yalağı.....	163
Fotoğraf 193. Çeşme (Gümüştepe, Nilüfer) Genel Görünüm.....	164
Fotoğraf 194. Çeşme (Gümüştepe, Nilüfer) Ayna Taşı	165
Fotoğraf 195. Çeşme (Gümüştepe, Nilüfer) Yalağı.....	165
Fotoğraf 196. Maksem (Düstur Han) Camisi Çeşmesi Genel Görünüm.....	166
Fotoğraf 197. Su Deposu ve Çeşme Genel Görünüm.....	167
Fotoğraf 198. Su Deposu ve Çeşme Yalağı.....	168
Fotoğraf 199. Tuz Pazarı Camisi Çeşmesi Genel Görünüm.....	169
Fotoğraf 200. Tuz Pazarı Camisi Çeşmesi Genel Görünüm.....	169

GİRİŞ

BURSA'NIN TARİHİ VE COĞRAFYASI

Bursa ve civarı, insanların yaşamlarını sürdürmeleri için oldukça elverişli bölgelerdir.¹ Bulunduğu coğrafya Avrupa'nın İç Batı ve Güney Anadolu'ya ayrıca dış ülkelere açılan kapı görevi üstlenmesini sağlamıştır. Bunun yanında İstanbul ve Batı Anadolu arasında ulaşımı da sağlar.² Önemli bir yerleşim merkezi olan Bursa M.Ö. 2000'li yıllardan bu yana tarih ve kültürün mozağini oluşturur.³ Kesiş dağının eteğinde bulunan evden eve suyun taşınmasına uygun olan Bursa'da sular birçok havuz ve fiskiye, şadırvan, hamam, bağ ve bostanları sular. Bu suların Pınarbaşı, Sundranbaşı, Harsudbaşı, Billur kaynağı, Çatal kaynak, Kral kaynağı gibi on yedi adet kaynağı vardır.⁴ Bursalılara ilham kaynağı olan ve masalların zenginliğini oluşturan şey şehrin dağından ovasına uzanan sudur.⁵

Bizans yapılarının inşası için çalışan ustalar ve üslubu ile ilgilenen mimarlar, Bursa'nın fethedilmesiyle birlikte Osmanlıların yapılarında da çalışmışlardır. Bu yüzden bu iki dönemin mimarileri oldukça benzetmektedir.⁶ Şehrin her köşesinde akan sular, çeşmeler gezginler tarafından Bursa'nın en ilginç yönü olarak nitelendirilmiştir. Bursa'nın suları ile ilgili sayfalarca yazı yazılmış hatta kitaplar oluşturulmuştur.⁷ Bursa'da yaşanan büyük yangınlar, istilalar, işgaller ve depremlerden dolayı şehir büyük ölçüde hasar görmüştür bu yüzden Bursa'nın tarihi yapılarının büyük çoğunluğu günümüze ulaşamamıştır.⁸

Bursa yerleşim yeri olarak çok elverişli ve stratejik bir konuma sahiptir. Bu yüzden asırlardır her dönemde önemini korumuştur. Bursa'nın kültür birleşimi ve dinamiğinden dolayı sayılı dünya kentleri arasında bulunmasına şaşkıncı gerekmez.⁹

¹ Kültür Ofset Limited Şirketi, Bursa (Ankara: Hazırlık Tasarım Baskı, 1997) s.31.

² Aynı. s.21.

³ Aynı. s.63.

⁴ Engin Yenal, Bir Masaldı Bursa (İstanbul: 1996) s.310.

⁵ Tarih, Medeniyet, Kültür, Osmanlı Ansiklopedisi, (Ağaç Yayıncılık) s.93.

⁶ Yaşayan Müze Bursa, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Stil Matbaacılık, İstanbul, 2012, s.270

⁷ İsmail Cengiz, Prusa'dan Günümüze Bursa Medeniyetin İpek Şehri (İstanbul: Bursa Büyükşehir Belediyesi, Elma Basım, Kasım, 2008) s.201.

⁸ Aynı. s.53.

⁹ Düünden yarına bursa, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Kütüphanesi: 2012, s.114.

İnsanlar Nuh Tufanıyla birlikte dünyaya etkin şekilde yayılmışlardır. Bursa'nın bulunduğu bölgeye Tinililer yerleşmiştir.¹⁰ Tinililer Bursa'dan Kastamonu'ya kadar olan bölgede Bitinya adında krallık kurmuşlardır.¹¹

Bithinya krallarından Prusias tarafından kurulduğu düşünülen Bursa'nın bugünkü ismi antik çağlardaki ismi Prusa'yı andırır. Uludağ'ın kuzeybatısından Marmara Denizinin güneyine kadar uzanan kent Cilimroz deresiyle Gökdere arasındadır. Cilimroz deresi dağdan aşağı akarak şehri sular. Bursa'da su boldur. Kentin denizle de bağlantısı vardır. Sular şehri diye anılmasının sebebi budur.¹² Dönemin klasik yazarları, Bithynia'da aynı isimli üç kentin olduğunu, bu kentleri Prusias isimli kralların ya yepyeni bir kent olarak temelden ya da tamamen tahrip edilen bir kentin yerine inşa edildiğini ileri sürdüler. Kurucuları şehirleri birbirinden ayırt edebilmek için farklı isimler koymuşlardır.¹³ Şehrin bazı kaynaklarda Kartacalı Annibal'ın girişimi ile kurulduğundan bahsedilmektedir.¹⁴ Antik kaynaklara göre ise Hannibal'ın 1.Prusias'a sığındığı ve çok iyi karşılanıp saygı gördükten sonra memnun olup askerleriyle şehir inşa edip Prusias'ın adını koyup ona armağan ettiği söylenmektedir.¹⁵ Bursa'da 8500 yıl öncesinin izlerini taşıyan üç neolitik yerleşim bölgesi bulunmuştur.¹⁶

Bitinya Krallığı M.Ö. 1. yüzyıldan sonra Roma vilayeti oldu.¹⁷ Roma İmparatorluğu döneminde adı Prusa ad Olymphium olan kentte güzel binalar inşa edildi. Roma İmparatorluğu ikiye ayrıldıktan sonra doğusunda kalan yerler Bizans'a verildi. Bu bölgede Bizans varlığını gösteremedi.¹⁸ Bizans İmparatorları kaplıcaların yeterince değerinin bilinmediğini düşündükleri için bu dönemde kaplıcalar daha fazla

¹⁰ Abdülkadir Mülazım, Bursa Tarihi Kılavuzu (2.Baskı, Ankara: Bursa İl Özel İdaresi, Sistem Ofset, 2009) s.217-218.

¹¹Şeref Erler, Bursa'da Eski Eserler Eski Şöhretler (Üçüncü Baskı, 1966), s.2.

¹² Sevilay Kaygalak, Kapitalizmin Taşrası, 16.Yüzyıldan 19.Yüzyıla Bursa'da Toplumsal Süreçler ve Mekansal Değişim (İstanbul: İletişim Yayınları, 2008), s.85-86.

¹³ Vasileios I. Kandes, Kuruluşundan XIX. Yüzyıl Sonlarına Kadar Bursa (Gaye Kitabevi, 2008),s.13-

¹⁴ Yusuf Oğuzoğlu, Halil İnalçık'ın Bursa Araştırmaları (Furkan Ofset, Temmuz, 2012), s.75.

¹⁵ Bedri Yalman, Bursa (İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, Yenilik Basımevi, 1984) s.6.

¹⁶ Prof. Dr. Yusuf Oğuzoğlu, 8500 Yıllık Uygarlığın İzinden Bursa Tarihi (Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2013), s.20.

¹⁷Dr. Mehmet Fatih Birgül, Dr. Levent Ali Çanaklı, Bursa Coğrafyası, Cenubi Marmara Havzası Bursa Vilayeti Coğrafyası (Ankara: Bursa İl Özel İdaresi, Sistem Ofset, 2009), s.64.

¹⁸ Engin Özendes, Osmanlı'nın İlk Başkenti Bursa Geçmişten Fotoğraflar (Yem Yayın, Temmuz, 1999)

ilgi odağı olmuştur. Ancak Romalılara ait tarihi belgelerde de ihmal edilmiş gibi algılanan Bursa hamamları anlatılmıştır. Hamamlar ve kaplıcalar aslında her dönemde önemini korumuştur. Bu su kaynaklarının yakınlarında şehirleşme görülmüştür.¹⁹

Roma valisi olarak şehre atanan Genç Plinius Çekirge bölgesindeki kaplıcaları imar etmiş ve Bursa'yı su yapılarıyla donatmış, şimdi de sular şehri olarak bilinen çok sevdiği bu şehrin su ile olan macerasında öncüsü olmuştur. Döneminde Bursa İmparatorların uğradığı önemli bir kent haline gelmiştir.²⁰ Prusa 325 yılında Roma İmparatorluğunun parçalanmasından sonra Bizanslıların yönetimine girmiştir.²¹

Bursa, Roma'nın ikiye ayrılmasından sonra 1000 sene Bizanslıların elinde kalmıştır. Bizans İmparatorluğu'nun sınırları Anadolu Selçukluların kurulmasıyla Bursa ve civarında kalacak şekilde küçülmüştür.²² 1080 yılında Süleyman Şah önce İznik'i alıp burayı merkez yapmıştır. Hemen ardından Bursa'yı fethetti. Ancak İznik 1097 yılında yeniden Bizans hakimiyetine girdi. Bundan kısa bir süre sonra 1107 yılında şehrin Türklerin elinden çıktığı düşünülmektedir. 1113'te yeniden Bizanslılar tarafından geri alınmıştır. Osmanlılar buraya gelip etkin rol üstlenene kadar bölge Bizanslıların oldu.²³ Bizanslılar döneminde Bursa'nın Romalılar dönemindeki sahip olduğu ihtişamını ve refahını kaybetmesi ve sonrasında da düşüşü ve yok olması ayrıcalıklarının elinden alınmasına, antik ulusal dinden vazgeçilmesine, Hristiyanlığın hakim olmasına, yaşanan depremlere, şehre yapılan saldırılar ve yağmalara bağlıdır.²⁴

M.S. 5. yüzyıl ve sonrasında çok sayıda kilise ve manastır Uludağ'ın farklı kesimlerinde kurulmuştur. Sayısı 50'den fazla olan bu kilise ve manastırın konumlandığı Uludağ'a bu yüzden ''Keşişler Dağı'' denmiştir.²⁵

¹⁹ Çekirge Kaplıcaları Tarihçesi Suların Tahlili Hassaları (Ege Üniversitesi Kütüphanesi Bergama Koleksiyonu), s.1

²⁰ Tarih, Medeniyet, Kültür, Ön. ver., s.92.

²¹ Bursa, Seçil Ofset Baskı, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Kütüphanesi, s.7

²² Emekli Öğretmen Şeref Eler, Bursa'da Eski Eserler Eski Şöhretler ve Turistik Bursa (Bursa: Öz Kardeşler Matbaası, 1972-73), s.2.

²³ Oğuzoğlu, 2012, Ön. ver., s.75.

²⁴ Oğuzoğlu, 2013, Ön. ver., s.46.

²⁵ Dünden Yarına Bursa, Ön. ver., s.115.

Bursa Roma İmparatorluğu ikiye bölündükten sonra Selçukluların saldırılarına sık sık maruz kalsa da 14. yüzyıla kadar Bizans yönetiminde kaldı.²⁶ 13. yüzyılda Söğüt ve Domaniç bölgesine Selçukluların Kayı Boyu Oymağı yerleşmiştir. Ertuğrul beyin ölümünden sonra Osman Bey beyliğin başına geçip başarılı fetihler gerçekleştirerek Kestel, Yenişehir, Koyunhisar, Kite Tekfurluğu, Lefke, Mekece, Akhisar çevrelerini Türklerin topraklarına kazandırmıştır.²⁷ Stratejik konumu ve öneminden dolayı gözde bir kent olan Bursa'yı uzun çatışmalardan sonra 1326'da alan Orhan Bey burayı Osmanlıların başkenti yaptı. Dört yıl sonra ele geçirilen İznik Osmanlıların yeni başkenti yapıldı. Ancak 1335'te tekrar yönetimin merkezi olan Bursa 1365'de Edirne'nin Başkent oluşuna kadar bu durumunu sürdürdü. Bursa İstanbul'un fethine kadar Osmanlıların en önemli merkezlerinden biri olarak görülürdü.²⁸ Bursa, İstanbul'un fethinden sonra siyasi önemini yitirip kültürün merkezi olarak gerileme kaydetti. Ama ticaret kenti ve ipek üretim merkezi olarak devam etti.²⁹

Kuşatma 10 yıl sürmesine rağmen Osman Bey tarafından ele geçirilemeyen şehir Orhan Bey zamanında teslim olmaya mecbur bırakıldı. Aslında şehrin kaderi son zamanlardaki Türk hakimiyetinden ve Türklerin bu şehre çok fazla önem vermesinden belliydi ki ele geçirildikten hemen sonra Türkler burayı hükümetin merkezi yaptılar.³⁰ Ortadoğu ülkelerinden Anadolu'ya uzanan yollar Bursa'nın Osmanlıya başkent olmasıyla buraya yönelmiş ve kenti XV. yy.'ın dünyadaki en önemli ticaret, sanayi ve kültür merkezi haline getirmiştir.³¹ Osmanlıların Bursa'yı almasından önce burası kale şehirken Osmanlılarca ele geçirilmesinden sonra, sadece kale içinde kalmaktan sıyrılıp dini ve ticari merkezlerin de oluşumunun katkısıyla mekânsal, sosyal ve ekonomik yönden gelişme kaydetmiştir.³²

Her gelen padişah birçok bina yapıp şehrin farklı yönlerine doğru gelişmesini ve büyümesine katkıda bulunmuştur. Orhan Gazi zamanında sosyal hayatta kullanılması

²⁶ İl İl Yurdumuz Türkiye İller Ansiklopedisi (1.Cilt, Ana Yayıncılık, 2005), s.254-256.

²⁷ Kültür Ofset Limited Şirketi, Bursa (Hazırlık Tasarım Baskı, Ankara, 1997), s.32.

²⁸ İl İl Yurdumuz, Ön. ver., s.254- 256.

²⁹Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi (4. Cilt, Milliyet Gazetecilik, İnterpress Basın ve Yayıncılık), s.2027.

³⁰ Türk Ansiklopedisi (Cilt VIII, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1976), s.457-458.

³¹ Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Ön. ver., s.2026.

³² Kaygalak, Ön. ver., s.86-87.

muhtemel olan her çeşit yapı yapılmış olup, şehrin gelişiminin Aşağı Şehir’de toplanması, eserlerin kale içinde olması bu bölgede gelişmeyi sağlamıştır. I. Murad döneminde şehir Muradiye taraflarına doğru büyümüştür. Yıldırım Bayezid döneminde de tam bir gelişme aşamasında olan şehirde çok fazla bina yapılmıştır. Şehir binalarla dolmuş olduğundan dolayı çok fazla yapı inşa etmeye gerek kalmamıştır. I. Mehmed döneminde Yeşil Külliyesinin yerinin seçimi şehrin gelişmesine katkıda bulunmuştur. II. Murad döneminde şehir yapısal bakımdan tam gelişme göstermiş yerine oturmuştur. Bunların yanı sıra Fatih döneminde 120 civarı anıt yapılmıştır. Sınırlar yeterince genişlediği için bu dönemde yapılan normal mahalle camisi ölçülerinden oldukça büyük, güzel ve kubbeli camiler daha öncekilerin aralarına konumlandırıldı.³³

Osmanlı’nın son günlerini yaşadığı mücadele zamanında Bursa, saraylıların ve yakınlarının, emekli memurların yaşadığı dinlenme merkezi haline gelen sessiz bir şehir görüntüsüne bürünmüştü.³⁴

Coğrafi konumu, tarım ve ticari alanlarda sanayide önemli bir potansiyele sahip olması ile kültür sanayi ve tarım merkezi olarak nitelendirdiğimiz Bursa 29 Ekim 1923’te Cumhuriyetin ilanı ile birlikte gelişimine devam etmiş, çekiciliğini korumuştur. Hızlı sanayileşme sanayi planlamalarını gerektirmiştir. Gün geçtikçe sayısı artan fabrikalar göç ve nüfus artışı beraberinde getirerek kentin çekiciliğini sürdürmüştür.³⁵

---

³³ Özer Ergenç, XVI. Yüzyılın Sonlarında Bursa, Yerleşimi, Yönetimi, Ekonomik ve Sosyal Durumu Üzerine Bir Araştırma(Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006), s.20-21.

³⁴ Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında İşgal Döneminde Bursa, T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, www.atam.gov.tr/dergi/sayi-55/osmanli-arsiv-belgeleri-isiginda-igal-doneminde-bursa (05.01.2019)

³⁵ Bursa Tarihi, Cumhuriyet Döneminde Bursa, btch.org.tr/bursa-hakkinda.php?id:11, (05.01.2019)

1. BÖLÜM

SU KÜLTÜRÜ YAPILARI

Bursa’da suyun bol olması halkın kullanımına açık olan çeşme, selsebil, şadırvan ve hayrat gibi yapı elemanlarından anlaşılmaktadır. Ancak depolama ihtiyacı olmadığı için sebillere çok rastlanmaz. Günümüzde rastladığımız çeşme ve hamamların çoğu Osmanlı döneminde inşa edilmiş olup günümüzde kullanıcı sayısı azaldığından dolayı ve ihtiyacın azalmasından dolayı giderek yok olmaktadır.³⁶

Bursa Seyahatnamelerinde su yapılarına sürekli değinilmiştir. Seyyahlar şehrin en dikkat çekici yönlerinden biri olarak bahsettikleri su yapılarını kenti güzelleştiren sokakları temizleyen insanlara dinginlik veren hatta altından da kıymetli görmüşlerdir.

1.1. ÇEŞMELER

Asırlar boyu çeşmeler şehrin en verimli yerlerine yararlı olmak ön sırada olmak üzere estetik değerleri de önemsenererek inşa edilmiştir. Teknolojinin gelişmesiyle beraber su ihtiyacı başka yollarla çözümlenebildiği için çeşmeler tarihi eser niteliği taşıma görevinin dışında kullanılmamaya başlanmıştır. Ne yazık ki çeşmelerin çoğu terk edilmiş bakım onarımı yapılmamış yok olmaya maruz bırakılmıştır.

Çeşme kelimesinin Farsça’da ’’göz anlamındaki ’’çeşm’’ den geldiği genel olarak kabul edilmektedir. Su çıkan kaynak, pınar ve gözelerle ’’çeşm’’ denilmesi, bunların akıtıldığı küçük yapılara da çeşme adının verilmesine sebep olmuştur.³⁷

Çeşmelerin Türk ve İslam Kültüründe önemli bir yeri olması İslamiyet’te suya önem verilmesi ve suyu sağlamanın çok büyük bir hayır işi olarak nitelendirilmesine hatta konunun hadis-i şerifte belirtilmesine bağlıdır. Çeşmeler sadece insanların ihtiyaçları için değil hayvanlarında ihtiyaçlarına göre uygun yerlerde konumlandırılmıştır. Kaynaklara yakın bölgelerdeki çeşmelerin suları direk

³⁶ Neslihan Türkün Dostoğlu, Prof. Dr. Y. Mimar Hamdi Dostoğlu ve Mimar, Bursa Kültür Varlıkları Envanteri: Anıtsal Eserler (Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kasım, 2011)

³⁷ C.E.Arseven, ’’Çeşme’’ Mad., Sanat Ansiklopedisi, C.I (İstanbul, 1983), s.388.

sağlanabildiği gibi bazı su kaynaklarına uzak bölgelerde inşa edilmiş çeşmeler için ise su yolları ile su getirilmiştir.

Seyyahlar çeşmelerden bolca söz etmişlerdir. Her bir seyyah kendi yorumlamasını yapmıştır. Bahsettikleri çeşmelerin Bursa'nın en önde gelen yapılarından olduğunu dile getirmişlerdir. Bursa çeşmelerinde bezemelerin olduğu, kitabelere sahip oldukları, çeşmelerin İslamiyet inancına göre en sevap işlerden biri olduğu, çeşmelerde zincirle bağlanmış bakır su kapları bulunduğu, Türklerin yaşam biçimiyle uyumlu olan çeşmelerin hem dinsel hem de keyfi amaçlarla kullanıldıkları, din açısından abdest alınması gerektiği için Bursa ilinde suların bolluğundan dolayı buranın başkent seçildiği gibi bilgileri verdikleri bilinmektedir.

1. 2. HAMAMLAR

Osmanlıların yoğun olarak yaptıkları yapılardan birisidir. İmaretler kurulurken, büyük bir cami yapılırken dinsel inanış gereği temizliğin öneminden dolayı işe öncelikle hamamların yapımıyla başlanmıştır. Halkın temizliği için çarşı ve mahallelerde çarşı ve halk hamamları yapılarak genel kullanıma açılmıştır. Saray ve konaklarda özel hamamlar vardır. Evlerde ise gusülhaneler vardır. Osmanlı dönemindeki hamamlar 16. Yüzyılda klasik Osmanlı karakterine uygun biçimde inşa edilmiştir. Klasik hamam planı uzun süre korunmuştur. Hamamlarda ısıtma sıcaklığı yapının bitişiğinde yakılan odun ateşiyle sağlanır. Su bakır kazanlarda ısıtılır. Sıcak hava ve dumanın hamamın içindeki döşeme altı ve duvarların içindeki borularla devir daimi sağlanıp sonra bu suyun dışarı atılmasıyla sıcaklık sağlanmış olur. Bu mekanizma üzerinde oldukça ciddi çalışan araştırmacılar oldukça gelişmiş bu sistemi o zamanda dahi başarabilmişlerdir. Hamamda bölümler bulunur. Osmanlı hamamlarının en önemli özelliği bezemelerinin olmasıdır.³⁸

1. 3. SEBİLLER

Su mimarisinin ilginç yapıtlarından biri de yol kenarlarında gelip geçen kişilere parasız içme suyu ve bayram, tatil gibi belirli günlerde şerbet verilen hayır kurumu

³⁸ Metin Kunt, Suraiya Faroqhi, Hüseyin G. Yurdaydın ve Ayla Ödekan, Türkiye Tarihi 2 Osmanlı Devleti 1300-1600(9. Basım, Cem Yayınevi, Mart, 2008), s.346-347.

sebilleridir. Cephe kolonları arasına işlemeli tunç şebekeler yerleştirilmiş olan sebillerin pencerelerinde sürekli su dolu maşrapalar bulunur. Yerden bel düzeyine değin bir duvar örölmüş, duvarla parmaklıklar arasında ise maşrapaların geçebileceği ölçüde küçük boşluklar bırakılmıştır. Maşrapalar zincirlerle parmaklığa bağlanır. Suların bir sebiller tarafından doldurulduğu örnekler dışında çeşmeli sebiller de vardır. Susamış kişinin bu gereksinimini karşılarken hayır duasını alma düşüncesi sonucu kimi sebillerde kurucusunun mezarına rastlanır. 14.yüzyıldan öteye yapımına başlanan sebiller buldukları konuma ve biçimlenişe göre 4 grupta sınıflandırılabilir: 1. Köşe sebilleri, 2. Cephe sebilleri, 3. Pencere sebilleri, 4. Meydan sebilleri. Cephe sebilleri külliyelerde, çeşitli hayır kurumlarında ve anıtsal yapılarda cepheyi zenginleştirmek amacıyla yer alabilirler. Pencere sebilleri duvarda açılan boşlukla oluşturulmuş yalın örneklerdir. Meydan sebili tipi ise 17. yüzyıldan sonra görülür.³⁹

1. 4. SELSEBİLLER

Osmanlı yapı topluluğunda dekoratif amaçla yapılmış, genelde köşk ve yalı bahçelerinde bulunan bir çeşme türüdür. Mermer büyük taş üzerinde küçük yalıklar bulunur ve bu yalıklar arasında su devir daimi olup bu sular havuz veya kurnada toplanır. Bu yapılar mekanın zenginleştirilmesi iç mekanda seslerin duyulmasını engellemek, suyun sesinin verdiği huzura sahip olmak ve kuşların da su ihtiyacını da karşılayabilmek için hem iç hem de dış mekanlarda inşa edilmiştir.⁴⁰

1. 5. ŞADIRVANLAR

Osmanlı mimarisinde oldukça önemli bir yere sahip şadırvanlar camilerde abdest almak için yapılmış olan genelde yağmurdan ve güneşten korumak için yapılmış kubbesi bulunan yapılara denir. Her bir köşesinde muslukları bulunur. Musluğun aktığı yerde akan suyun gitmesi için yapılmış derinde kalan giderler bulunur. Muslukların karşısında oturma yerleri mevcuttur. Genellikle camilerin iç avlusunda bulunur. Caminin içine yapılmış olanları da vardır.⁴¹

³⁹ Aynı. s.350.

⁴⁰ Nuran Kara Pilehvarian, Nur Urfalıoğlu ve Lütfi Yazıcıoğlu, Osmanlı Başkenti İstanbul'da Çeşmeler (T.C Kültür Bakanlığı, Yem Yayın Ocak, 2000), s.29.

⁴¹ Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi (Cilt 29, Ana Yayıncılık, 1768), s.47.

Şadırvanlarla daire, kare, çokgen planlı olabildiği gibi nadiren de farklı biçimlerde karşılaşılabılıriz. Ortasında fiskiyesi ve havuz biçiminde suyun depolandığı kısım bulunur.⁴²

Yapının çatısı kubbe, konik, ya da piramit biçiminde örtülüdür. Sütunlara ya da kemerlere oturan örtüsü geniş saçaklı ya da dalgalı saçaklı olabilir. Mermer, taş, maden işçiliklerinin sergilendiği bu yapılar dönemin mimari üslubunu yansıtan önemli bir yere sahiptir.⁴³

---

⁴² Büyük Ansiklopedi (Cilt 13, Milliyet Yayınları), s.5095.

⁴³Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi (21.Cilt, Milliyet Gazetecilik, İnterpress Basın ve Yayıncılık), s.10980.

2. BÖLÜM

ŞADIRVAN VE ÇEŞME YAPILARINDA KULLANILAN SÜSLEME UNSURLARI

2. 1. KALEM İŞİ

Fırça, tüy veya kalemle bir ya da birkaç renkle duvar, kağıt ya da kumaş gibi beyaz fon üzerine yapılan yazma işine kalem işi denir.⁴⁴

Kalem işi görülen eserlerin zamanla nem faktörü ve sıvanın dökülmesi ile gerçekleşen tamirlerde, yeniden sıvanması, badana yapılması gibi çeşitli onarımlarla günümüze ulaşabilmesi oldukça zor olduğu için günümüzde çok az kalem işi süslemeli eserler bulunmaktadır. Kalem işlerini o günün ustaları zaman zaman kendi alışkanlıkları ve günün zevkine uyarak önemli ölçüde değişiklikler yapmışlardır. Bu yüzden kalem işlerini değerlendirirken ve tarihlendirirken bu değişiklikleri göz önünde bulundurmak gerekir.⁴⁵

2. 2. TAŞ İŞÇİLİĞİ

Osmanlılar da taş oymacılığı Anadolu Selçuklularınkine benzer yapıların ön cephesinde anıtsal taş kapılar şeklinde kendini gösterir. İç ve dış süslemelerde köfeki taşı ve mermer özellikle seçilip kullanılmıştır.⁴⁶

Taş işçiliği teknik ve malzeme yönünden kabartma, şebeke ve renkli taş ya da buna benzer malzemeler ile kakma olarak üç grupta toplanabilir. Erken Osmanlı taş süslemesinin büyük çoğunluğu kabartmalar şeklinde oluşturulmuştur. Yuvarlak veya sivri profilli veya düz yüzeyli olmak üzere çeşitli tekniklerin hepsi ile alçak kabartmalar meydana getirilmiştir. Erken Osmanlı devrinde çok çeşitli zevkler,

⁴⁴ Hüsnü Züber, Türk Süsleme Sanatı, (İkinci Baskı 3000, Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları, Sanat Eserleri Dizisi:6, 1972), s.101.

⁴⁵ Yıldız Demiriz, Osmanlı Mimarisinde Süsleme, s.24.

⁴⁶ Züber, Ön. ver., s.125.

işçilikler ve motif birleşimlerinin sentezinden oluşan taş süsleme, ileriki dönemlerde belli bir motif ve kompozisyon düzenine sahip olmuş, kalıplaşmış bir tarza ulaşmıştır.⁴⁷

2. 3. ÇİNİ

Türk Çini Sanatı Türkistan'da başlayıp, Arap çiniciliğinden feyz alınarak Türklerin kendi zevkleriyle birleştirip bir sentez oluşturdukları bir sanat olmuştur. Osmanlılar XV. yüzyılda çinicilikte ilerlemiştir. Bursa Yeşil Cami ve Muradiye Türbesinde ki mavi beyaz çiniler Timur Devri çinilerinin İran'daki haline benzemektedir. Osmanlı çiniciliği daha çok pano şeklinde görülür. XVI. Yüzyılın son dönemlerinde nar, gül, lale, sümbül, karanfil, şakayık gibi çiçek ve yaprak motifleri geometrik motiflerin yerine kullanılmaya başlandı. Mercan kırmızısı, tatlı yeşil ve firuze gibi renkler ile tasarımlarda renk artışı gözlenmeye başlandı. XVII. yüzyılda mimaride bir durgunluk başladı ve bu durgunluk çiniciliğinde gerilemesine ve bunun neticesinde bozuk sırlı ve soluk renkli işler üretilmesine neden oldu. Osmanlı Çinileri Kütahya ve İznik çinileri olarak yapıldıkları yere göre sınıflandırılmıştır.⁴⁸

Çini süsleme sanatı Türk sanatının en başarılı olduğu alanlardan birisi olup, başlıca örneklerine Bursa'da rastlarız.⁴⁹

2. 4. AHŞAP İŞÇİLİĞİ (NAHT)

İslamiyet'ten önce Türkler Orta Asya folklorunda ağacı kutsal olarak görüp, eserlerinde altlık ve motif olarak kullanmışlardır. Masal ve hikayeler uydurarak efsaneleştirdikleri motifleri vücutlarına dövme yapmışlardır. Osmanlı da oymacılık gelişmişti. Geometrik yıldız motifleri yazının yerini almıştı ve bu ağaç işlerinin üzerleri değerli taşlarla süsleniyordu yakut zümrüt bağa sedef fildişi⁵⁰

⁴⁷ Demiriz, Ön. ver., s.11-13.

⁴⁸ Züber, Ön. ver., s.25-26.

⁴⁹ Demiriz, Ön. ver., s.18-19.

⁵⁰ Züber, Ön. ver., s.130.

Ahşap işçiliğinde çeşitli teknikler kullanılır. Yekpare levhalardan oluşturularak yapılan teknikte ağacın kalitesi çok önemlidir. Eserin tamamı bir levhadan meydana gelebilir. Panoların çerçevelenmesiyle de oluşabilir. Bu teknikte ağacın cinsini önemli kılan şey kurumamış ağaç kullanıldığında çatlama ve esnemelerden dolayı eserin kalitesinin düşmesidir.

Bir diğer teknik künde kari ise geometrik şekillerde küçük levhalar oluşturulup, çıtalarla bu parçaları birleştirerek tümünde geometrik etki yaratarak oluşturulan tekniktir. Bu tekniğin de parçaların birbirine uyum sağlamaması ve kaynaşmaması gibi kendine özgü zorlukları olmasına rağmen ömrü diğer tekniklere göre daha uzun olmaktadır.⁵¹

2. 5. MADEN İŞLERİ

Tunç ve demirden yapılan şadırvan türbe gibi yapı elemanları dövme demir ya da pirinç döküm tekniğiyle meydana getirilmiştir. Kandil, askı ve şamdan gibi tavana asılan madeni eşyalar da döğme, çizikleme, savatlama yöntemleriyle bezenip oyma-kabartma, kaplama ve şebekeli oyma teknikleriyle ince işçiliği olan örneklerdir. Su mimarisinde ise maden sanatının en etkileyici tezyini elemanları kurna ve musluklardır.⁵²

2. 6. HÜSN-İ HAT

Resmin yasak ve günah olduğu dönemlerde Dini yapılar yazı sanatı ile süsleniyordu.⁵³

Bitki kaynaklı motifler (Yaprak, Sap Çıkmaları, Salyangoz, Penç, Hatayi, Goncagül, Yarı üsluplaştırılmış çiçekler)

⁵¹ Demiriz, Ön. ver., s.24-25.

⁵² Güler Eren, Osmanlı 11 Kültür ve Sanat (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999), s.331.

⁵³ Züber, Ön. ver., s.71.

2. 7. YAPRAK

Türk Süsleme Sanatındaki en temel motiflerden biri olan yaprak, stilize edilerek farklı şekillerde kullanılmıştır. Tabiatın bir yansıması olan yaprak biyolojik yapısından dolayı önemli görevler üstlenmiş olup, sanatkarların elinde adeta yeniden hayat bulup, panoları süslemiştir. Bu motif Osmanlı'da en mükemmel şekline kavuşmuş, aynı motiflerle birçok farklı kompozisyon oluşturulup abide eserlerde mükemmel bir ifade gücünü oluşturmuştur.⁵⁴

2. 8. SAP ÇIKMALARI

Yaprak motifinin bir uzantısıdır. Oldukça fazla çeşidi olan Sap çıkmaları uzun sapları ve kesişme noktalarını örtmek, boş kalan alanları doldurmak için kullanılır. Ancak bu gibi görevlerinden dolayı desene yerleştirilmesi oldukça zor bir iştir.⁵⁵

2. 9. SALYANGOZ

Salyangoz, bezeme ustalarının hatayi grubu motiflerinin tümünde çokça kullandığı motiflerden biridir. Salyangoz motifinin tamamı görünmeyip, bir kısmı yaprağın ve sapın altında tasvir edilir.⁵⁶

2. 10. PENÇ

Daha fazla sadeleştirilmiş, ayrıntılardan arındırılarak stilize edilmiş yapraklara penç denir. Önceleri Berk olarak anılırdı. Yaprak sayılarına göre farklı isimlerle anılırlar. Yekberk, Düberk, Seberk, Ciharberk, Pençberk, Sadberk, Çark-ı felek olarak bu çiçek motiflerini sıralayabiliriz.⁵⁷

⁵⁴ Dr. İnci A. Birol, Prof. Dr. Çiçek Derman, Türk Tezyini Sanatlarında Motifler (11. Baskı, Seçil Ofset, 2015), s.17.

⁵⁵ Aynı. s.19.

⁵⁶ Aynı. s.19.

⁵⁷ Zeynep Meral Şengül, Süsleme Sanatı, 100 Türk motifi (İstanbul: Alaş Ofset Baskı, 1990), s.6.

2. 11. HATAYİ

Hatayi motifinin başlangıcı Orta Asya'dır. Tasarımlarda genelde çiçek ve koncalar kullanılmıştır. Çiçeklerin türlerini kaynağı belli olmayacak kadar stilize edilmesinden dolayı anlamak zordur. Bu motifte çiçek ve yaprakların üstten, alttan, yandan farklı büyüklüklerde kesitleri çizilip stilize edilerek kompozisyonlar oluşturulur.⁵⁸

2. 12. GONCAGÜL

Burada gül ile ifade edilmek istenen genel olarak bildiğimiz gül değil, çiçeğin kendisidir. Yani bu ifade Gonca Çiçek anlamına gelir. Tam açmamış bir çiçeğin görüntüsünün motifinin tezhip üslubuyla verilmesidir. Goncagül motifi Hatayi' nin daha ayrıntısız halidir. Yani tohumu ve meşime kısımları ya hiç görülmez ya da kısmen görülebilir. Ancak en basit Goncagül motifinde bile taç yaprakları ve çanak kısmı bellidir.⁵⁹

2. 13. YARI ÜSLUPLAŞTIRILMIŞ ÇİÇEKLER

Diğer motifler gibi bu motif de önce kitaplarda sonra diğer süsleme alanlarında da uygulanarak kullanım alanı genişlemiştir. Kanuni devrinde Kara Memi tarafından ortaya çıkarılan üslupta bahar çiçekleri, bahar dalları, servi ağacı, lale, karanfil, gül gibi bütün bahçe çiçeklerini de kapsar. Üsluplaştırılmış olmalarına rağmen karakterlerini kaybetmezler. Yarı üsluplaştırılmış çiçeklerin her biri kompozisyonda ne oldukları seçilebilir. Bu yüzden kendi sapı ve kendi yaprağı ile çizilip özünden çok uzaklaşmamalıdır. Ancak ulama desen çizimi ve pervazlarda bu kurala uyulmaz. Bazen farklı yorumlamalar görülebilir.⁶⁰

Hayvan Motifleri (Ejder, Simurg, Kilin, Üsluplaştırılmış Hayvan Motifleri)

Osmanlı döneminde hatayi grubu kadar ilgi görmemektedir.

⁵⁸ Aynı. s.5-6.

⁵⁹ Birol, Ön. ver., s.101.

⁶⁰ Aynı. s.113.

2. 14. EJDER

İslam sanat eserlerinde sıkça görülür. Efsanevi bir hayvan olan ejderin farklı milletlerde değişik isimleri vardır. İslam Sanatında Moğol istilasından sonra görülmüştür. Türkler 'in İslamiyet'i kabulüyle çoğalmıştır. Genelde simurg ile mücadele halinde resmedilmiştir.⁶¹

2. 15. SİMURG

Osmanlılar bu kuşa Anka ya da yeşil renk olduğu düşünülüşü için Zümrüd-i Anka derler. Aynı zamanda Devlet Kuşu olarak da bilinir. İri gövdeli, renkli büyük ve gösterişli bir kuyruğu olan bu kuş Kafdağı'nın arkasında yaşadığına inanılan bir yaratıktır. Bu güçlü kuş Ejder ile mücadele halinde tasvir edilir. Si-murg Farsça'da otuz ve kuş anlamlarına gelen kelimelerin birleşiminden oluşur. Bu iki kelimenin birleşiminden oluşmasının sebebi otuz ayrı kuşun özelliklerini bünyesinde barındırdığına inanılmasıdır. Birçok rengi üzerinde bulunduran ve oldukça süslü olan bu kuş insan gibi konuşabilir.⁶²

2. 16. KİLİN (EJDER ATI)

Hem su hem de kara üstünde yürüdüğüne inanılan ejder atının erkeğine ''ch'i'' , dişisine ''lin'' denilir. Erkeğinin başında tek boynuzu vardır. Gövdesi misk geyiği, kuyruğu öküz kuyruğu, alın kısmı kurt alını, ayakları da at ayağı gibidir. Çin sanatında uzun ömürlülük, refah mutluluk simgesidir.⁶³

2. 17. ÜSLUPLAŞTIRILMIŞ HAYVAN MOTİFLERİ

İran sanatının etkisiyle Türklerde de görülen bu motifler çini, halı ve seramik sanatlarında daha fazla kullanılmış olup genel olarak Osmanlı tezyinatında en az

⁶¹ Aynı. s.129.

⁶² Aynı. s.129.

⁶³ Aynı. s.130.

kullanılan motiflerin başında gelir. Çoğunlukla kuş motifleri, bunun yanında tavşan, geyik, aslan, pars, leylek gibi hayvan figürleri de görülmektedir.⁶⁴

2. 18. BULUT

Çin Bulutu olarak da bilinen bu motif Uzak Doğu kökenlidir. Gökyüzündeki çeşitli su buharı birikintilerini stilize ederek yapılmış motiflerdir. Bu motif tezhip ve çini süslemeleri için de kullanılmıştır.⁶⁵

2. 19. ÇİNTEMANİ

Bu motif de Uzak Doğu kökenli olup, biri üstte ikisi altta üç yuvarlak benekle yan yana iki dalgalı çizgiden oluşur. Çini, kumaş, taş işleme, ve kitap sanatlarında da kullanılmıştır.⁶⁶

2. 20. MÜNİHANI

Eğri anlamına gelir. Çoğunlukla el yazması kitapların süslemelerinde kullanılmıştır.⁶⁷

2. 21. RUMİ

Rumi kelimesinin anlamı Anadolu'ya'dur. Bu motif çoğunlukla çini, kumaş, taş, ahşap süslemelerinde ve el yazması eserlerde görülür. Rumi motifler kullandıkları yerlere ve özelliklerine göre Sarılma Rumi, İşlemeli Rumi, Tepelik Rumi, Ortabağ Rumi, Hurda Rumi, Sencide Rumi, Üç İplik Rumi, Ayırma Rumi olarak farklı şekilde adlandırılmışlardır.⁶⁸

---

⁶⁴ Aynı. s.130.

⁶⁵ Şengül, Ön. ver., s.6.

⁶⁶ Aynı. s.6.

⁶⁷ Aynı. s.6.

⁶⁸ Aynı. s.4-5.

Bu form, bir yuvarlağın virgül biçimindeki gövdenin sivri ucuna bağlanmasından oluşur. Bu motif uzar, kısalır değişik biçimler olarak kompozisyonun geneli sarmaşığa benzer ve kıvrımlı formlardan oluşan saldırgan ve ürkütücü çevik dönüşler yapan yılan ejder ya da efsane yaratıklarının karakterini yansıtır. Bu figürlerin kullanılmasının sebebi hayvanların Türklerin hayatındaki önemidir.⁶⁹

---

⁶⁹ Selçuk Mülayim, Türk Sanatında İkonografik Dönüşümler Değişimin Tanıkları (2. Basım, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2015), s.169.

3. BÖLÜM

BURSA'DAKİ ŞADIRVAN VE ÇEŞMELERDEKİ TEZYİNAT KATALOG (14. YY. - 20. YY. ŞADIRVAN VE ÇEŞMELERİ)

14. yy. Şadırvan ve Çeşmeleri

3. 1. Tablo 1. Ebu İshak Cami Şadırvanı

EBU İSHAK CAMİ ŞADIRVANI	
Yeri	Ebu İshak Mah. İshak Aralığı / Osmangazi
Mimari Özellikleri	Mermer Havuzlu şadırvan 14 köşelidir. Farklı cephelerinde muslukları bulunur. 7 musluğu vardır. Ayna taşı ⁷⁰ mermer olup musluğu çevreleyen oyma bir geometrik şekil bulunur. Havuzun ortasında bir sütunun üzerinde yarım ovalerin birleşimiyle dalgalı görünüme sahip estetik bir çanağı bulunur.
Süsleme Özellikleri	Oldukça sade olan şadırvanın havuz kısmında musluğu çevreleyen mihrap görünümlü mermer pano bulunur.
Durumu	Kullanılmaktadır.
Tarihlendirme	14.yy. sonu Osmanlı Dönemi

⁷⁰ Nişin içinde, üzerinde lüle ya da musluk takılmak üzere bir ya da birkaç delik açılmış olan tek parça taş veya mermerden yapılmış olan levhalar, Tarihi Çeşmeler Külliyesi (İstanbul: Forart Basımevi), s.56.

Fotoğraf 1. Ebu İshak Cami Şadırvanı Genel Görünümü

Fotoğraf 2. Ebu İshak Cami Şadırvanı Cephe Görünümü

Fotoğraf 3. Ebu İshak Cami Şadırvanı Ayna Taşı

Fotoğraf 4. Ebu İshak Cami Şadırvanı Çanağı

3. 2. Tablo 2. Gazi Orhan Bey Cami Şadırvanı

GAZİ ORHAN BEY CAMİ ŞADIRVANI	
Yeri	Nalbantoğlu Mah. Orhan Gazi Meydanı Sok./ Osmangazi
Mimari Özellikleri	Sekizgen taş sütunların üzerine oturmuştur. Kurşun kubbeli şadırvanın ortasında üzeri camekanla kaplı sekizgen ve mermerden oluşan bir havuz bulunur. Havuz, camekan ve konik bir kubbe ile örtülüdür. Havuzun içinde bir çanak bulunur. Havuzun mermer ve ahşap oturakları vardır.
Süsleme Özellikleri	Havuzun ortasındaki çanak, çiçek çanağı formu verilmiş mermerden yapılmıştır. Ayna taşı mihrap görünümlü mermer pano ve üç kenarı da bir sıra çini ile süslenmiştir.
Durumu	Kullanılmaktadır.
Tarihlendirme	14.yy

Fotoğraf 5. Gazi Orhan Bey Cami Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 6. Gazi Orhan Bey Cami Şadırvanı Cephe Görünümü

Fotoğraf 7. Gazi Orhan Bey Cami Şadırvanı Çanağı

Fotoğraf 8. Gazi Orhan Bey Cami Şadırvanı Ayna Taşı

3. 3. Tablo 3. Emir hanı Şadırvanı

EMİR HANI ŞADIRVANI	
Yeri	Şhreküstü Mah. Uzunçarşı Cad.
Mimari Özellikleri	On altı köşeli sekiz yalağı bulunan mermer havuzun yalaklarının yanlarında ızgaralar bulunur. Her musluğun altında yalak bulunur. Havuzun ortasındaki mermer blok çift katlı çanak ile sonlandırılmıştır.
Süsleme Özellikleri	Ayna taşının üzerinde geometrik bir şekil ve onu dikdörtgen iki sıra silme ile çevreler. Ortasındaki iki katlı çanağın her ikisi de oval biçiminde dalgalı bir görünüme kavuşmuştur. Çanağın en üst noktası bal peteği görünümünde kabartma şeklindedir.
Durumu	Kullanılmaktadır. 1956'da onarılmıştır.
Tarihlendirme	1339 Osmanlı Dönemi

Fotoğraf 9. Emir Hanı Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 10. Emir Hanı Şadırvanı Çanağı

3. 4. Tablo 4. Timurtaş Paşa Cami Şadırvanı

TİMURTAŞ PAŞA MİNARESİ VE ŞADIRVANI	
Yeri	Demirtaş Mah. 8. Okul Sok. No:44
Mimari Özellikleri	Tuğla altı ayak birbirine kemerlerle bağlanmış ve üzerinde minareyi taşımaktadır. Bu ayakların orta kısmında bulunan bu şadırvan mermerden yapılmıştır. Her bir kemerin saçaklarına oval hareket kazandırılmış olup sivri bir kemer ve üç sıra tuğla araları küfeki taşından oluşmuştur. Tuğladan örülen sivri kemer ile ayakların birleştiği yerlerde küfeki taş bulunmaktadır. Minarenin altından havuzun üzerine uzanan altıgen bir sütun vardır. Bu sütunu minarenin iç bölümü ile birleştiği yerde yıldız motifi oluşmuştur.
Süsleme Özellikleri	Havuzun ayna taşında mihrap görünümlü mermer pano ve muslukları çevreleyen geometrik desen bulunmaktadır. Havuzun ortasında mermer bir sütun ve çanak bulunur. Oval çanak goncayı andırır. Sütunun üzerinde iç içe geçmiş kabartma süslemeler bulunur. Mermer bloğun en altında sonsuzluk işaretini andıran birbirine geçmiş ovaler bulunur. Onun üzerinde yarım yaprağı andıran geometrik süslemeler ve daha yukarıda da yukarıya doğru uzanan sütunu çevreleyen stilize yaprak motifleri bulunur. Onun üzerinde de su çanağı ile birleşen yerde stilize menekşe motifi bulunur.
Durumu	Kullanılmaktadır. 1966 yılında onarılmıştır.
Tarihlendirme	1390

Fotoğraf 11. Timurtaş Paşa Cami Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 12. Timurtaş Paşa Cami Şadırvanı Kubbe İçi Görünümü

Fotoğraf 13. Timurtaş Paşa Cami Şadırvanı Ayna Taşı

Fotoğraf 14. Timurtaş Paşa Cami Şadırvanı Çanağı

3. 5. Tablo 5. Ulucami Şadırvanı

ULU CAMİ ŞADIRVANI	
Yeri	Şehreküstü Mah. Cami Sok.
Mimari Özellikleri	Sekiz ahşap direk üzerinde saçakları yarım gonca motifine benzeyen kurşun kubbeli, ortasında sekiz köşeli havuzu bulunan şadırvan mermerden yapılmıştır. Mermer havuzun gövdesinde her musluğu çevreleyen dikdörtgen kabartmalar bulunur. Havuzun köşelerinde çıkıntılar mevcuttur. Her musluğun karşısında oturaklar vardır. Havuzun yalağı tek parça halindedir.
Süsleme Özellikleri	Ayna taşında musluğu çevreleyen silme vardır. Havuzun köşelerindeki çıkıntılardan aşağı doğru uzanan sütunun üzerinde geometrik motifler bulunur. Havuzun ortasındaki sütun üzerinde yükselen çanak oval biçimli dalgalı bir görünümle bitirilmiştir.
Durumu	Kullanılmaktadır. 1494, 1503, 1551, 1563, 1567, 1670, 1727, 1732, 1737, 1740-1742, 1855, 1889, 1951-1959, 1965, 2008-2010 yıllarında onarılmıştır.
Tarihlendirme	1399

Fotoğraf 15. Ulu Cami Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 16. Ulu Cami Şadırvanı Cephe Görünümü

Fotoğraf 17. Ulu Cami Şadırvanı Ayna Taşı

3. 6. Tablo 6. Ahmet Münir Paşa Hayratı (Ulu Cami Kuzey Kapısı) Çeşmesi

AHMET MÜNİR PAŞA HAYRATI (Ulucami Kuzey Kapısı) Çeşmesi	
Yeri	Şhreküstü Mah. Cami Sok.
Mimari Özellikleri	Çok zarif mermer işçiliğine sahip olan bu çeşme dört cephelidir. Kare bir yalak ve bu yalağın her cephesi yarım ay şeklinde mermer basamakla çerçevelenmiş olup köşeleri üçgen oluşarak sivrilmiş ve yarım aylarla birleştirilerek yalak kısmının çevresi koruma altına alınmıştır. Çeşme aynaları mihrabı andıran kocaman oyuklarla oluşturulmuş ve iç hacmi boş bırakılmıştır. Çeşmenin eski halinde çeşmenin üstünde bir kubbe bulunmaktadır. Ancak zamanla bakım ve tamiri sırasında bu zarif kubbe yerinden kaldırılmış olup, kaldırılma sebebi bilinmemektedir.
Süsleme Özellikleri	Çeşme aynasının üst kısımları balık puluna benzeyen motiflerle süslenmiştir. Saçağın üstü

	satrançtaki şah taşını andıran motifler sıralanarak çevrelenmiştir.
Durumu	Kullanılmaktadır. 1494, 1503, 1551, 1563, 1567, 1670, 1727, 1732, 1737, 1740-1742, 1855, 1889, 1951-1959, 1965, 2008-2010 yıllarında onarılmıştır.
Tarihlendirme	1399

Fotoğraf 18. Ahmet Münir Paşa Hayratı (Ulu Cami Kuzey Kapısı) Çeşmesi Genel Görünüm

Fotoğraf 19. Ahmet Münir Paşa Hayratı Çeşmesi Ayna Taşı

Ulucamii Kuzey Kapısı Çeşmesi eski hali

Fotoğraf 20. Ahmet Münir Paşa Hayratı (Ulu Cami Kuzey Kapısı) Eski Hali (Geçmişten Günümüze Bursa Çeşmeleri s.44)

3. 7. Tablo 7. Ulu Cami İç Şadırvanı

ULU CAMİ İÇ ŞADIRVANI	
Yeri	Şehreküstü Mah. Cami Sok.
Mimari Özellikleri	On altı köşeli bu şadırvan caminin ortasında bulunmaktadır. Üzerindeki kubbe camlıdır. Bu sayede aydınlık altında kalmaktadır. Zeminden bir basamak aşağıda olan tek olan yalağı köşelerin tamamını çepeçevre çevrelemiştir. Havuzun ortasındaki çanak üç katlıdır. Çanağın üzerlerindeki deliklerden bir huni çıkarılmış olup buralardan su akması sağlanmıştır. En üst kattaki çanağın ise kenarları oval şeklinde olup bu çıkıntıların aralarından su akmaktadır.
Süsleme Özellikleri	Aynaları üzerinde muslukları çevreleyen kabartma stilize bitki motifleri bulunur. Havuzun ortasındaki çanağın üzerinde en alt katında geometrik şekiller, ikinci katında ise bitki motifleri bulunmaktadır.
Korunma Durumu	Kullanılmaktadır. 1494, 1503, 1551, 1563, 1567, 1670, 1727, 1732, 1737, 1740-1742, 1855, 1889, 1951-1959, 1965, 2008-2010 yıllarında onarılmıştır.
Tarihlendirme	1399

Fotoğraf 21. Ulu Cami İç Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 22. Ulu Cami İç Şadırvanı Ayna Taşı

Fotoğraf 23. Ulu Cami İç Şadırvanı Çanağı

3. 8. Tablo 8. Yıldırım Bayezid Cami Şadırvanı

YILDIRIM BAYEZİD CAMİ ŞADIRVANI	
Yeri	Yıldırım Mah. Yıldırım Cad.
Mimari Özellikleri	Sekiz ahşap ayak üzerine oturtulmuş saçakları geometrik motiflerle aşağıya uzanan kurşun kubbenin altındaki 12 köşeli bu havuz mermerden yapılmış olup yalağı tek parça halinde biraz derinliklidir. Havuzun her duvarında bir musluk, karşısında da oturaklar bulunur.
Süsleme Özellikleri	Ayna taşında musluğu mermerden kabartma silme çevreler. Kubbenin gölgeliklerinin iç kısmında ahşap çıtalarla altı çıta ikişerli olmak üzere kubbenin sekiz ayağının birleştiği bölümde birleşmiş olup, diğer kısımlar tam tersi gölgeğin

	uçlarına doğru birleşen ikili çıtalardan birleştirilerek güzel bir dokudan motif oluşturulmuştur. Bu çıtaların üzeri su dalgası gibi ovallerle sonlandırılmıştır. Mihrap görünümlü ahşap saçakları vardır.
Durumu	Kullanılmaktadır. 1563, 1575, 1635, 1640, 1649, 1669, 1825, 1847, 1863, 1963 yıllarında onarılmıştır.
Tarihlendirme	1390-1395

Fotoğraf 24. Yıldırım Bayezid Cami Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 25. Yıldırım Bayezid Cami Şadırvanı Cephe Görünümü

Fotoğraf 26. Yıldırım Bayezid Cami Şadırvanı Kubbe Altı Görünümü

3. 9. Tablo 9. Yıldırım Bayezid Cami Çeşmesi

YILDIRIM BAYEZİD CAMİ ÇEŞMESİ	
Yeri	Yıldırım Mah. Yıldırım Cad.
Mimari Özellikleri	Yıldırım Bayezid camisine yakın bir yerde konumlanmış olan bu çeşme parçalı mermerlerden yapılmıştır. Ayna taşı çevreleyen saçak dalgalı girintili çıkıntılı oymalarla çevrelenmiş olup üzerinde kitabe yeri bulunmaktadır. Aynısı olduğunu düşündüğüm internetten alıntı olan resmin kitabesinde Yıldırım Çeşmesi 1950 yazarken gezip gördüğüm Fotoğrafladığım çeşmenin kitabe yerinde yazı bulunmamaktadır.
Süsleme Özellikleri	Ayna taşı mihrap görünümlü mermer şeklinde musluğu çevreler. Ayna taşında musluğun üzerinde kabartma lale motifi yer almaktadır.
Durumu	Kullanılmaktadır. 1563, 1575, 1635, 1640, 1649, 1669, 1825, 1847, 1863, 1963 yıllarında onarılmıştır.
Tarihlendirme	1390-1395

Fotoğraf 27. Yıldırım Bayezid Cami Çeşmesi Genel Görünüm

Fotoğraf 28. Yıldırım Bayezid Cami Çeşmesi Ayna Taşı

Fotoğraf 29. Yıldırım Bayezid Cami Çeşmesi Genel Görünüm
(https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Y%C4%B1ld%C4%B1r%C4%B1m_Bayezid_%C3%A7e%C5%9Fmesi_bursa_-_panoramio.jpg erişim tarihi 2015)

Fotoğraf 30. Yıldırım Bayezid Cami Çeşmesi Kitabesi
(https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Y%C4%B1ld%C4%B1r%C4%B1m_Bayezid_%C3%A7e%C5%9Fmesi_bursa_-_panoramio.jpg erişim tarihi 2015)

3. 10. Tablo 10. Alaaddin Paşa Cami Şadırvanı

ALAADDİN PAŞA CAMİ ŞADIRVANI	
Yeri	Alaaddin Mah. Alaaddin Camisi Cad. Değre Sok. No:2/2 / Osmangazi
Mimari Özellikleri	Sekiz ahşap ayak üzerine oturtulmuş kurşun kubbesi olan bu şadırvanın ortasındaki havuz mermerden yapılmıştır. Kubbesi üçgen gibi görünen ve bu üçgenlerin birleşiminden oluşan saçaklı bir görünüme sahiptir. Tek parça yalağı olan havuzun her duvarında çeşme bulunur. Her çeşmenin karşısında da oturaklar bulunur. Havuzun içi küçük mozaik taşlarla kaplı olup, ortasından ince uzun bir mozaik kaplı sütun çıkarılmıştır ve bununda üzerinde mermer bir başlık bulunur.
Süsleme Özellikleri	Musluğu çevreleyen mihrap görünümlü mermer bir pano bulunur.
Durumu	Kullanılmaktadır.
Tarihlendirme	1326/27 (726 H.)

Fotoğraf 31. Alaaddin Paşa Cami Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 32. Alaaddin Paşa Cami Şadırvanı Cephe Görünümü

Fotoğraf 33. Alaaddin Paşa Cami Şadırvanı Çanağı

Fotoğraf 34. Alaaddin Paşa Cami Şadırvanı Kubbe İçi Görünümü

3. 11. Tablo 11. Alaaddin Paşa Cami Çeşmesi

ALAADDİN PAŞA CAMİ ÇEŞMESİ	
Yeri	Alaaddin Mah. Alaaddin Camisi Cad. Değre Sok. No:2/2 / Osmangazi
Mimari Özellikleri	Sivri bir kimeri olan bu çeşme üç sıra tuğla ve bir sıra taştan oluşmuştur. Sivri kemer bir sıra kirpi saçakla çevrelenmiş, kemerin çıkıntısından çeşmenin iç kısmına doğru üç sıra tuğla dizilimi devam etmiş olup derinlik ve bütünlük algısı güçlendirilmiştir. Yalağı ortada bulunup yan taraflarında yalak ile eşit boylarda mermer bloklar bulunur. Kemerin dış tarafları yatay iki sıra tuğla ve küfeki taşından oluşmuş olup, bir küfeki taşı yerleştirilip aralarına da dikey bir sıra tuğla dizilmiştir. Ayna taşının üzerinde musluk vardır ve musluk küçük mermer dikdörtgenin ortasında yer alır.
Süsleme Özellikleri	Ayna taşının üzerinde geometrik bir şekil bulunur.
Durumu	Kullanılmaktadır.
Tarihlendirme	14. yy.

Fotoğraf 35. Alaaddin Paşa Camii Çeşmesi Genel Görünüm

3. 12. Tablo 12. Yer Kapı (Kara Ali) Camii Çeşmesi

YERKAPI (KARAALİ) CAMİ ÇEŞMESİ	
Yeri	Kavaklı Mah. Yerkapı Çıkmazı/Osmangazi
Mimari Özellikleri	Caminin yan tarafında kalan bu çeşme mermerden yapılmıştır. Haznesi dikdörtgen olup ayna taşı dalgalı yukarı doğru daralan oval estetik bir görünüme kavuşturulmuştur. Ayna taşının ortasında bir musluk bulunur.
Süsleme Özellikleri	Ayna taşında musluğu çevreleyen stilize bitki motifleri bulunur. Su yalağında stilize yaprak motifleri sıralanmış, üstten de boşluklara denk gelecek şekilde biraz daha küçük ters duran aynı yapraklardan dizilime eklenmiştir.
Durumu	Kullanılmaktadır. 1967 yılında onarılmıştır.
Tarihlendirme	1362-1389

Fotoğraf 36. Yerkapı (KaraAli) Cami Çeşmesi Genel Görünüm

Fotoğraf 37. Yerkapı (KaraAli) Cami Çeşmesi Ayna Taşı

Fotoğraf 38. Yer Kapı (Kara Ali) Cami Çeşmesi Su Teknesi

3. 13. Tablo 13. Girçık (Cıkçık) Hamamı Şadırvanı

GİRÇIK (CIKCIK) HAMAMI ŞADIRVANI	
Yeri	Çekirge Mah. 1. Murat Cad. Cami sok./Osmangazi
Mimari Özellikleri	Osmanlı I. Murad Külliyesinde bulunan bu yapı medrese öğrencileri ve camiye gelenlerin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için inşa edildiğinden dolayı ve isminden de anlaşılabilceği gibi gir çık hamamı denmiş çünkü tuvaletler ve hamam bir arada küçük bir mekandır. Tuvaletlerin bulunduğu alanın ortasında bir şadırvan yer alır. Sekizgen, mermerden yapılmış olan bu şadırvanın yalağı tek parça olup, ayna taşlarının bulunduğu her bir yüzeyde bir çeşmesi bulunur. Her çeşmenin

	karşısında bir oturma mekanı mevcuttur. Havuzun ortasında suyun akışını sağlayabilmek için iki katlı çanağı bulunur. Bu çanakların oturtulduğu mermer blok ise dalgalı bir sütun haline getirilmiştir.
Süsleme Özellikleri	Yapıda herhangi bir süsleme bulunmamaktadır.
Durumu	Kullanılmaktadır. 1990 yılında onarılmıştır.
Tarihlendirme	1365-1366

Fotoğraf 39. Girçık (Cıkcık) Hamamı

Fotoğraf 40. Girçık (Cıkcık) Hamamı Şadırvanı Genel Görünüm

3. 14. Tablo 14. I. Murad Hüdavendigâr Camii İç Şadırvanı

I.MURAD HÜDAVENDİGAR CAMİ İÇ ŞADIRVANI	
Yeri	Çekirge Mah. 1. Murat Cad./Osmangazi
Mimari Özellikleri	Caminin içinde tam kubbenin altında bir şadırvan bulunmaktadır. Mermerden yapılmış olan bu şadırvan altıgendir. Yalağı çok derin olmayan eğimli şekilde yapılmıştır. Her bir duvarında musluk bulunur. Oturak mevcut değildir. Havuzun ortasında kare küp gibi bir mermer bloğun üzerine oturtulan uzun bir blok ve onun üzerinde kenarları dalgalı bir görünüme kavuşmuş küçük bir çanak ve onun üzerinde de küreyi andıran sanki bitki motifi gibi görünen parça üzerindeki kabartmalarıyla dikkat çeker.

Süsleme Özellikleri	Caminin içindeki şadırvanın duvarlarında musluğu çevreleyen geometrik, sol ve sağında mihrap görünümünde girinti ve çıkıntılarla birbirine bağlanmış mermerden oyma motifler bulunur. Şadırvanın ortasındaki çanağın hemen üstünde küreye benzeyen parça bitki tomurcuğunu andıran kabartmalarla süslüdür.
Durumu	Kullanılmaktadır. 1520, 1563, 1619, 1635, 1905, 1963, 975-1976, 1998 yıllarında onarılmıştır.
Tarihlendirme	1363-1366

Fotoğraf 41. I. Murad Hüdevendigar Cami İç Şadırvanı Genel Görünümü

Fotoğraf 42. I. Murad Hüdavendigâr Cami İç Şadırvanı Çanağı

Fotoğraf 43. I. Murad Hüdavendigâr Cami İç Şadırvanı Ayna Taşı

3. 15. Tablo 15. I. Murad Hüdavendigâr Cami Şadırvanı

I.MURAD HÜDAVENDİGAR CAMİ ŞADIRVANI	
Yeri	Çekirge Mah. 1. Murat Cad./Osmangazi
Mimari Özellikleri	<p>Caminin hemen karşısında bulunan bu şadırvan altı ahşap ayak üzerine oturtulmuş, kubbesi kurşun kaplamadır. Mermerden yapılmış olan bu şadırvanın üzeri kubbe gibi sivrileşen tel ızgaralarla koruma altına alınmıştır. Tel ızgaralarla havuzun duvarlarının birleştiği yerde demir işlemeli bir parmaklık bulunur. Bu tel ızgaranın üzerinde iki katlı çanak bulunur. Oldukça girintili çıkıntılı mermerlerden inşa edilmiş olan bu şadırvan estetik olarak da derinlik olarak da güzel bir görünüme kavuşturulmuştur. Her bir duvarın üzerinde geometrik kabartmalar bulunur. Musluk oldukça öne çıkık bir karenin ortasında yer alır. Ve altında havuzun su akan iç haznesiyle bağlantı kurulmuştur. Musluğun çevresinde kahverengi bir kare mermer bulunur. Geri kalan yerler beyaz mermerdendir.</p>
Süsleme Özellikleri	<p>Ahşap ayakların üzerindeki saçaklarda stilize bitki motifleri bulunmaktadır. Ayna taşında dikdörtgen kabartma silmeler geçilmiştir. Kubbenin altındaki ahşaplar sıra sıra dizilerek kubbenin sivrilen yerine doğru daha kısalarak ve yan taraflarında diziliş yönü farklılığıyla güzel bir doku etkisi sağlanmıştır.</p>
Korunma Durumu	Kullanılmaktadır. 1520, 1563, 1619, 1635, 1905, 1963, 1975-1976, 1998 yıllarında onarılmıştır.
Tarihlendirme	1363-1366

Fotoğraf 44. I. Murad Hüdavendigâr Cami Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 45. I. Murad Hüdavendigâr Cami Şadırvanı Cephe Görünüm

Fotoğraf 46. I. Murad Hüdavendigâr Cami Şadırvanı Çanağı

Fotoğraf 47. I. Murad Hüdavendigâr Cami Şadırvanı Kubbe Saçağı

Fotoğraf 48. I. Murad Hüdavendigâr Cami Şadırvanı Kubbe Saçağı

Fotoğraf 49. I. Murad Hüdavendigâr Cami Şadırvanı Kubbe Saçağı

Fotoğraf 50. I. Murad Hüdavendigâr Cami Şadırvanı Kubbe Saçağı

Fotoğraf 51. I. Murad Hüdavendigâr Cami Şadırvanı Kubbe Saçağı

3. 16. Tablo 16. Kervansaray Eski Kaplıca 1 (Armutlu Hamamı) Şadırvanı

KERVANSARAY ESKİ KAPLICA 1 ŞADIRVANI (Armutlu Hamamı)	
Yeri	Çekirge Mah. Eski Kaplıca Sok./ Osmangazi
Mimari Özellikleri	Mermerden yapılmış sekizgen bu şadırvanın yalağı yoktur. Bir nevi süs unsuru olarak inşa edilmiştir. Havuzun ortasında laleyi andıran bir sütun ve onun üzerinde bir çanak ve onun üzerinde de daha küçük çanak konumlandırılmış olup, üzeri sivrilerek sonlandırılmıştır.
Süsleme Özellikleri	Ayna taşının her bir cephesinde bitki motifleriyle bezenmiş çini süslemeler bulunur.
Korunma Durumu	Kullanılmaktadır. 1511, 1612, 1629-1630, 1882, 1988 yıllarında onarılmıştır.
Tarihlendirme	1385

Fotoğraf 52. Kervansaray Eski Kaplıca 1 Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 53. Kervansaray Eski Kaplıca 1 (Armutlu Hamamı) Şadırvanı Ayna Taşı

Fotoğraf 54. Kervansaray Eski Kaplıca 1 (Armutlu Hamamı) Şadırvanı Çanağı

3. 17. Tablo 17. Kervansaray Eski Kaplıca 2 (Armutlu Hamamı) Şadırvanı

KERVANSARAY ESKİ KAPLICA 2 (ARMUTLU HAMAMI) ŞADIRVANI	
Yeri	Çekirge Mah. Eski Kaplıca Sok./ Osmangazi
Mimari Özellikleri	Sekizgen yıldız benzeyen mermerden yapılmış olan bu şadırvan tavanla birleştirilerek mekanda daha estetik bir algı oluşturulmuştur. Havuzun ortasında mermer bir blok ve gitgide küçülen üç adet çanakdan oluşur. Tavanda birleştiği yerde ahşap yine sekizgen yıldız motifi vardır. Bu yıldız motifinin içinde bir adet daha yıldız motifi bulunmaktadır. Tavandaki bu ahşap oyma yıldız motifinden sekiz adet yuvarlak lamba sarkmaktadır. Lambalar kullanılmaktadır.
Süsleme Özellikleri	Tavandaki sekizgen ahşap yıldız üzerinde geometrik kabartma şekiller bulunmaktadır. Ç anağın üzerinde küçük yuvarlak kabartmalar mevcuttur. Su haznesinde sade bir görünüme sahiptir.
Korunma Durumu	Kullanılmaktadır. 1511, 1612, 1629-1630, 1882, 1988 yıllarında onarılmıştır.
Tarihlendirme	1385

Fotoğraf 55. Kervansaray Eski Kaplıca 2 Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 56. Kervansaray Eski Kaplıca 2 (Armutlu Hamamı) Şadırvanı

Fotoğraf 57. Kervansaray Eski Kaplıca 2 (Armutlu Hamamı) Şadırvanı Çanağı

3. 18. Tablo 18. Kervansaray Eski Kaplıca 3 (Armutlu Hamamı) Şadırvanı

KERVANSARAY ESKİ KAPLICA 3 (ARMUTLU HAMAMI) ŞADIRVANI	
Yeri	Çekirge Mah. Eski Kaplıca Sok./ Osmangazi
Mimari Özellikleri	Sekizgen yıldız motifine benzeyen mermerden yapılmış bir şadırvandır. Ortasında lale motifine benzeyen bir sütun ve üzerinde iki adet çanağı bulunur.
Süsleme Özellikleri	Şadırvanın ortasındaki çanağın altındaki sütun üzerinde stilize lale motifi gibi kabartmalar bulunur.
Durumu	Kullanılmaktadır. 1511, 1612, 1629-1630, 1882, 1988 yıllarında onarılmıştır.
Tarihlendirme	1385

Fotoğraf 58. Kervansaray Eski Kaplıca 3 Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 59. Kervansaray Eski Kaplıca 3 Şadırvanı Çanağı Üst Kısım

Fotoğraf 60. Kervansaray Eski Kaplıca 3 Şadırvanı Çanağı Alt Kısım

15.yüzyıl şadırvan ve çeşmeleri

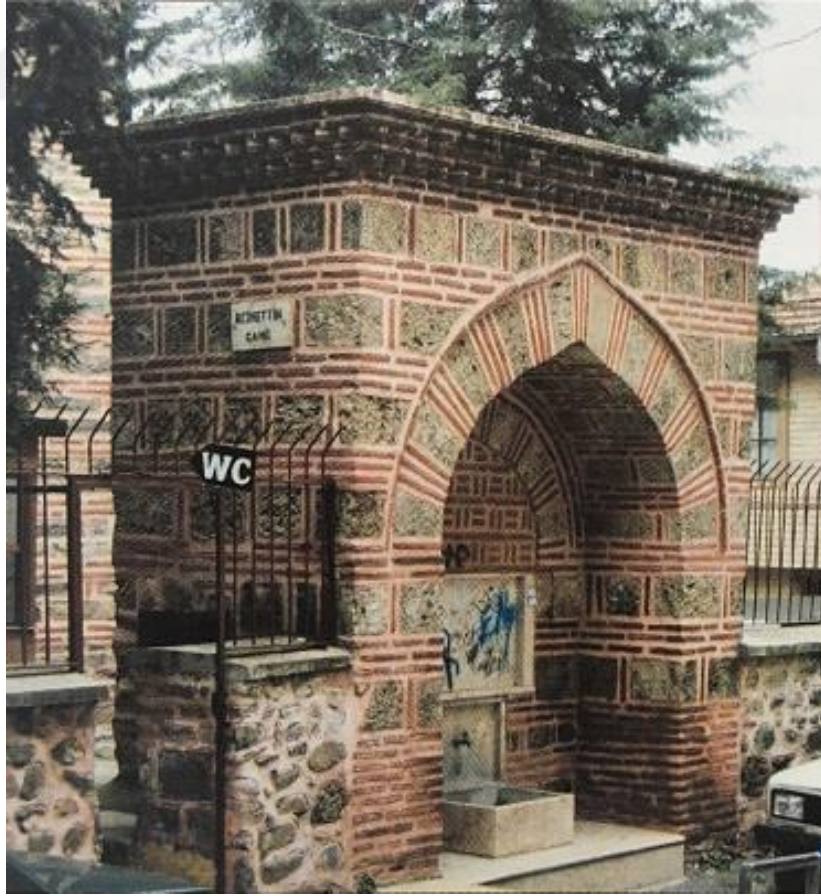
3. 19. Tablo 19. Bedrettin Camisi Çeşmesi

BEDRETTİN CAMİSİ ÇEŞMESİ	
Yeri	Kayhan Mah. 2.Bekçi Sok./Osmangazi
Mimari Özellikleri	Çeşme Bedrettin camisinin avlu duvarında bulunur. Duvarları kesme taş ve üç sıra tuğla ile örülmüş, çeşme en dışta bir kemerle çerçevelenmiş ve üstü iki sıra kirpi saçak ve üç sıra düz tuğla ile kapatılmıştır.
Süsleme Özellikleri	Herhangi bir süslemesi bulunmamaktadır.
Korunma Durumu	-----
Tarihlendirme	15. yy.

Fotoğraf 61. Bedrettin Camisi Genel Görünüm

Fotoğraf 62. Bedrettin Camisi Çeşmesi Genel Görünüm
(Bursa Kültür Varlıkları Envanteri Anıtsal Eserler, s. 365)

3. 20. Tablo 20. Koza Hanı Şadırvanı

KOZA HAN ŞADIRVANI	
Yeri	Şehreküstü Mah. Uzunçarşı Cad.
Mimari Özellikleri	Koza Hanın ortasında bulunan mescit ve şadırvan işlevsellik ön planda tutularak inşa edilmiştir. Gerçekten mescit bölümü hanın tam ortasında o dönemki etik merkezli ticaret anlayışının bir yansıması şeklinde yer almaktadır. Bunun yanında günlük pratikte şadırvan bölümü esnafın ve hanın ziyaretçilerinin dükkanlardan çok uzaklaşmadan abdest almalarını sağladığı gibi dükkanların günlük su ihtiyacının karşılanmasına da imkan sağlamaktadır. Bunun yanında iki katlı bir planın benimsenmiş olması hanın içinde hakim noktadan vazgeçmeksizin avlu kısmını yapıya boğmadan ibadet merkezli hayat anlayışını başarıyla yansıtmıştır. Mescit kısmının üstte yer alması avlunun günlük hengamesinden kafi derece uzakta ibadet lezzetinin tadılmasına vesile olmuştur. Böylece ibadet edilen bölüm fiziki olarak da hayatın içinde, kafi derece uzak ama asla ondan kopuk değildir.
Süsleme Özellikleri	Mimari özelliklerde vurgulandığı üzere binanın yapımında işlevsellik ön plandadır. Sütunlarında oyma geometrik şekiller vardır. Sütun başlarında mütevazi taş oymacılığı görülmekte, eser sekizgen yapısıyla estetik ve yumuşak bir genel görünüm arz etmektedir.
Durumu	Kullanılmaktadır. 1630, 1671, 1784, 1946, 2007 yıllarında onarılmıştır.
Tarihlendirme	1491

Fotoğraf 63. Koza Hanı Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 64. Koza Hanı Şadırvanı Sütun Başlığı

Fotoğraf 65. Koza Hanı Şadırvanı Kubbe Altı

Fotoğraf 66. Koza Hanı Şadırvanı Su Haznesi

3. 21. Tablo 21. Şhreküstü Cami Şadırvanı

ŞEHREKÜSTÜ CAMİ ŞADIRVANI	
Yeri	Şhreküstü Mah. Fevzi Çakmak Cad. Küstü Sok.
Mimari Özellikleri	Mevcut yapı Sarayova' daki Başçarşı mevkiinde bulunan sebil çeşmesinin büyük ölçüde kopyasıdır. Her ne kadar bu durum restorasyon tekniğı açısından sorunlu gözükse de, Bosna'da yer alan sebil çeşmesinin iki milletin ortak mirası açısından önemi göz önünde bulundurulduğunda restorasyonunun esas amacı olan tarihle olan bağların kaybedilmemesi açısından cüretkar ve başarılı bir restorasyon çalışması olduğu değerlendirilmektedir. Sekizgen mermer blok üzerine oturtulmuş ahşaptan oluşan bu şadırvanın kurşun bir kubbesi bulunur. Mermer bloğun altında beş basamak bulunur. Bu şadırvan caminin avlusunda zamanla meydanda kalmıştır. Kubbenin altındaki ahşap saçakları gölgelik görevi görmektedir.
Süsleme Özellikleri	Ayna taşında Geometrik şekiller mevcuttur. Ayna taşının bir kısmı kafes görünümündedir. Üzerinde silmeler de mevcuttur. Yıldız motifi, mihrap görünümünde ahşap oyma süslemeler bulunur. Kubbe saçaklarının en alt kısmında aşağıya sarkan yaprak görünümünde süslemeler mevcuttur.
Korunma Durumu	Kullanılmaktadır. 1894, 1965, 1974, 1980-1984 yıllarında onarılmıştır.
Tarihlendirme	1430

Fotoğraf 67. Şehreküstü Cami Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 68. Şehreküstü Cami Şadırvanı Kemer Köşeliği

Fotoğraf 69. Şhreküstü Cami Şadırvanı Kubbe Saçakları

Fotoğraf 70. Şhreküstü Cami Şadırvanı Ayna Taşı

Fotoğraf 71. Şehreküstü Cami Şadırvanı Ayna Taşı

3. 22. Tablo 22. Şeker Hoca Cami Çeşmesi

ŞEKER HOCA CAMİ ÇEŞMESİ	
Yeri	Nalbantoğlu Mah. Cami Aralığı Sok.
Mimari Özellikleri	Caminin dışında bulunan çeşme mermerden yapılmıştır. Dikdörtgen bir kasnak içinde yuvarlak bir yalağı olan bu şadırvanın ayna taşı dalgalı bir şekil verilerek oyulmuştur.
Süsleme Özellikleri	Ayna taşında ve yalağın dış duvarlarında stilize bitki motifleri bulunur.
Durumu	Kullanılmaktadır.
Tarihlendirme	15. yüzyılın ilk yarısı

Fotoğraf 72. Şeker Hoca Cami Çeşmesi Genel Görünüm

Fotoğraf 73. Şeker Hoca Cami Çeşmesi Ayna Taşı

Fotoğraf 74. Şeker Hoca Cami Çeşmesi Su Teknesi

3. 23. Tablo 23. Yiğit Köhne Cami Şadırvanı

YİĞİT KÖHNE CAMİ ŞADIRVANI	
Yeri	Kızıyakup Mah. Cumhuriyet Caddesi Girişi
Mimari Özellikleri	Caminin avlusu zamanla yok olmuştur. Dışında kalmış olan bu şadırvan mermer yapılı olup, çatısı ahşap üzerine kiremit döşeyerek yapılmıştır. Dikdörtgen planlı bu şadırvan dört köşeli olup, yalak kısmı dikdörtgen kaide üzerinde her çeşmenin altında yarım daire şeklinde dört adet yalakları bulunur. Her musluğun karşısında oturaklar yer alır. Dört kenardan iki adet saçakla gövde ile kubbesi arasına hem destek sağlanmış hem de estetik görünüme katkı sağlanmıştır.
Süsleme Özellikleri	Yalağın duvarlarında stilize bitki motifleri bulunur. Musluğu çevreleyen Rumi motifini andıran geometrik şekil yaprak çıkıntılarını andırmaktadır.
Korunma Durumu	Kullanılmaktadır. 2005-2006 yıllarında onarılmıştır.
Tarihlendirme	15. yüzyılın ilk yarısı

Fotoğraf 75. Yiğit Köhne Cami Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 76. Yiğit Köhne Cami Şadırvanı Ayna Taşı

Fotoğraf 77. Yiğit Köhne Cami Şadırvanı Su Haznesi

Fotoğraf 78. Yiğit Köhne Cami Şadırvanı Genel Görünüm Eski Hali
(Bursa Kültür Varlıkları Envanteri Anıtsal Eserler, s. 223)

3. 24. Tablo 24. Ahmet Dai Cami eşmesi

AHMET DAİ CAMİ ÇEŞMESİ	
Yeri	Eski Kamberler Mah. Ahmet Dai Sok./Osmangazi
Mimari Özellikleri	Mermer yapılı çeşme caminin hemen dış duvarında yer almaktadır. Yalağı büyük, oval biçiminde olan şadırvanın aynası yalağın hemen üzerinde yaklaşık aynı boylardadır.
Süsleme Özellikleri	Yalağın dışına ovallik verilerek estetik görünüm kazandırılmaya çalışılmıştır. Ayna taşında ise musluğu çevreleyen küçük geometrik bir mermer kabartma şekil uygulanmıştır. Ayna taşına silme geçilmiştir.
Korunma Durumu	Kullanılmaktadır. 1953, 2010 yıllarında onarılmıştır.
Tarihlendirme	1471

Fotoğraf 79. Ahmet Dai Cami eşmesi Genel Görünüm

3. 25. Tablo 25. Emir Sultan Cami İç Avlu Şadırvanı

EMİR SULTAN CAMİ İÇ AVLU ŞADIRVANI	
Yeri	Emir Sultan Mah. Doyuran Cad./ Yıldırım
Mimari Özellikleri	Emir Sultan caminin geniş avlusunun ortasında yer alan bu şadırvan mermer yapılıdır. Sekiz köşelidir. Üzeri camekânla kapatılmıştır. Ortasında üç katlı çanağı bulunur. Her bir aynasında musluk ve onun karşısında da oturak bulunur.
Süsleme Özellikleri	Üç katlı çanağa dalgalı bir oyma mermer yapısıyla estetik bir görünüm verilmiştir. Musluğu çevreleyen oyma bir geometrik şekil, musluğun iki yanında musluğu andıran kabartma şekil bulunur. Şadırvanı boylu boyunca geçen kabartma şerit kabartma bütün kenarları birbirine bağlamasıyla estetik olarak bir bütün oluşturmuştur. Şadırvanın her bir köşesinde uzunlamasına oymalı sütunlar bulunur. Oturaklar da satranç taşına benzetilip üzerinde ahşap oturma yeri vardır.
Durumu	Kullanılmaktadır. 1507'de avlu yapılmıştır. Cami 1804-1805 yıllarında III. Selim tarafından, 1855 depremi sonrasında 1861-1876 döneminde de Sultan Abdülaziz tarafından tamamen onarılmıştır.
Tarihlendirme	15. yüzyıl başı

Fotoğraf 80. Emir Sultan Cami İç Avlu Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 81. Emir Sultan Cami İç Avlu Şadırvanı Ayna Taşı

Fotoğraf 82. Emir Sultan Cami İç Avlu Şadırvanı Çanağı

3. 26. Tablo 26. Emir Sultan Cami Dış Avlu Şadırvanı

EMİR SULTAN CAMİ DIŞ AVLU ŞADIRVANI	
Yeri	Emir Sultan Mah. Doyuran Cad./ Yıldırım
Mimari Özellikleri	Emir sultan caminin dış avlusunda muhteşem bir manzaraya sahip olan bu şadırvan, sekiz ahşap direk üzerine oturtulmuş kurşun bir kubbeden oluşur. Ahşap direklerin saçakları yapıya hareket kazandırmıştır. Ortasında bulunan mermer havuz on iki köşeli olup mermerden yapılmıştır. Ortasında üç katlı çanağı bulunur. Her bir aynasında musluk ve onun karşısında da oturaklar yer alır. Kubbesi önce gölgelik biçiminde sekiz kenarlı gölgeyi sağlamak amacıyla yapılmıştır. Bunun üzerine

	konumlanmış yuvarlak kubbe yapının ihtişamını desteklemektedir.
Süsleme Özellikleri	Musluğu çevreleyen mihrap görünümlü mermer pano bulunur. Ortasındaki çanaktan aşağı doğru sarkan çiçek yapraklarını andıran düzenleme yapıdaki derinliği ve titiz işçiliği vurgulamaktadır.
Durumu	Kullanılmaktadır. 1507'de avlu yapılmıştır. Cami 1804-1805 yıllarında III. Selim tarafından, 1855 depremi sonrasında 1861-1876 döneminde de Sultan Abdülaziz tarafından tamamen onarılmıştır.
Tarihlendirme	15. yüzyıl başı

Fotoğraf 83. Emir Sultan Cami Dış Avlu Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 84. Emir Sultan Cami Dış Avlu Şadırvanı Ayna Taşı

3. 27. Tablo 27. Kanberler Cami Çeşmesi

KANBERLER CAMİSİ VE ÇEŞMESİ	
Yeri	Bursa/Osmangazi
Mimari Özellikleri	Aynası ve yalağı mermerden yapılmış olan bu çeşme Kanberler mescidinin avlusunda geniş bir alanın ortasında yer alır. Sivri bir kemer sıra sıra tuğlalarla örülmüştür. Kemerin dış tarafların da yatay 3 sıra tuğla bir sıra küfeki taşı ve taşların araları da bir sıra dikey tuğla ile örülmüştür. Çeşmenin üzeri iki sıra kirpi saçak ile sonlandırılarak hafif gölgelik görevi görmektedir. Kirpi saçakların üzeri kurşun bir kırma çatı ile kaplanmıştır.

Süsleme Özellikleri	Çeşmenin musluk kısmında sarmaşığa benzeyen stilize bitki motifleri, taş oyma süslemesi görülmektedir.
Durumu	Kullanılmaktadır. 2008 belediye tarafından Kanberler parkı çevre düzenlemesi çalışmaları sayesinde gün yüzüne çıkarılmıştır.
Tarihlendirme	1459

Fotoğraf 85. Kanberler Cami Çeşmesi Genel Görünüm

Fotoğraf 86. Kanberler Cami Çeşmesi Üçgen Alınlık Kısmı

Fotoğraf 87. Kanberler Cami Çeşmesi Musluk Taşı

Fotoğraf 88. Kanberler Cami Çeşmesi Musluk Taşı

3. 28. Tablo 28. Yeşil Cami Avlu Şadırvanı

YEŞİL CAMİ AVLU ŞADIRVANI	
Yeri	Yeşil Mah. 1. Yeşil Cad./ Yıldırım
Mimari Özellikleri	Sekiz ahşap direk üzerine oturtulmuş olan kubbe sivri bir biçimde kurşun kaplamadır. Ahşap ayakların üzerinde saçaklar vardır. Bu ayaklar boylu boyunca mermer bir kasnak üzerine oturtulmuştur. Ortasında sekizgen mermerden yapılmış havuzu vardır. Her bir ayna taşında musluk bulunur ve muslukların karşısında da oturaklar yer alır.
Süsleme Özellikleri	Musluğu çevreleyen iç içe geçmiş yaprak motiflerinden mermerden kabartma yuvarlak stilize bir desen ortaya çıkmıştır. Havuzun ortasında bir mermer bloğun üzerine oturtulmuş

	tek katlı açmış çiçeğe benzeyen bir çanak ve onun üzerinde de oldukça yoğun çiçek motifleri mermer üzerine oyularak bir yapı çalışması eklenerek havuza farklı hareketli bir görünüm kazandırılmıştır.
Durumu	Kullanılmaktadır. 1552-1950 yılları arasında yaklaşık olarak 20 onarım görmüştür. Günümüzde kapsamlı bir restorasyon yapılmaktadır.
Tarihlendirme	1414-1419

Fotoğraf 89. Yeşil Cami Avlu Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 90. Yeşil Cami Avlu Şadırvanı Ayna Taşı

Fotoğraf 91. Yeşil Cami Avlu Şadırvanı Çanağı

3. 29. Tablo 29.Yeşil Cami İç Şadırvanı

YEŞİL CAMİ İÇ ŞADIRVANI	
Yeri	Yeşil Mah. 1. Yeşil Cad./ Yıldırım
Mimari Özellikleri	Caminin içinde bulunan şadırvanın ortasındaki kuş evi görünümündeki yapı orjinaline benzeyen bir örneği sonradan eklenmiş olup, orijinal değildir. Caminin ortasında bulunan bu şadırvan sekizgen mermer yapılıdır. İnce uzun bir yalağı vardır. Dışında ince mermer bir blok ile çevrelenmiş olup halı kaplaması ile devam etmektedir. Ortasında mermer kalın bir blok ve onun üzerinde de bir kuş evi tarzında çanağı bulunmaktadır. Cami içinde yapılan şadırvanlar suyun verdiği huzur ve dinginlik hissiyatını uyandırmak ve camiyi daha estetik bir görünüme kavuşturmak için inşa edilmişlerdir.
Süsleme Özellikleri	Ayna taşında bir süsleme bulunmamaktadır.
Durumu	Kullanılmaktadır. 1552-1950 yılları arasında yaklaşık olarak 20 onarım görmüştür. Günümüzde kapsamlı bir restorasyon yapılmaktadır.
Tarihlendirme	1414-1419

Fotoğraf 92. Yeşil Cami İç Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 93. Yeşil Cami İç Şadırvanı Çanağı

3. 30. Tablo 30. Nakkaş Ali Paşa Mescidi Çeşmesi

NAKKAŞ ALİ PAŞA MESCİDİ ÇEŞMESİ	
Yeri	Nakkaş Ali Mah. Bedizci Sok./ Osmangazi
Mimari Özellikleri	Mescidin duvarına bitişik bulunan bu çeşme mermerden yapılmıştır. İki mermer blok üzerine oturtulmuş yalağı oval biçimlidir ve ortasında dalgalı girinti çıkıntı yapılmış olup yalak kısmına hareket kazandırılmıştır. Rumi motifine benzeyen ayna taşının üzerinde süslemeler mevcuttur. Çeşmenin altındaki borular görüldüğü için görüntü bozulmuştur.
Süsleme Özellikleri	Ayna taşında stilize bitki motifleri ve hat yazısı bulunmaktadır.
Durumu	Kullanılmaktadır.
Tarihlendirme	1421-1451

Fotoğraf 94. Nakkaş Ali Paşa Mescidi Çeşmesi Genel Görünüm

Fotoğraf 95. Nakkaş Ali Paşa Mescidi Çeşmesi Cephe Görünümü

Fotoğraf 96. Nakkaş Ali Paşa Mescidi Çeşmesi Ayna Taşı

Fotoğraf 97. Nakkaş Ali Paşa Mescidi Çeşmesi Kitabesi

3. 31. Tablo 31. Satı Fakih Mescidi Çeşmesi

SATI FAKİH MESCİDİ ŞADIRVANI	
Yeri	Orta Pazar Mah. Oruç Bey Sok. No:26/Osmangazi
Mimari Özellikleri	Caminin dışında yer alan çeşme oldukça sade bir görünüme sahiptir. Dikdörtgen bir kasnak üzerine oturtulmuş yalağı oval şeklindedir. Ayna taşı derinliği olmayan düz bir mermerden oluşturulmuştur. Kenarlarında şerit şeklinde beyaz mermer ve ortasında kırmızıya çalan bir kahverengi mermer bulunur.
Süsleme Özellikleri	Herhangi bir süslemesi yoktur.
Durumu	Kullanılmaktadır. 1957 yılında onarılmıştır.
Tarihlendirme	1451-1481

Fotoğraf 98. Satı Fakih Mescidi Çeşmesi Genel Görünüm

3. 32. Tablo 32. Şeyh Paşa Dibekli Cami Çeşmesi

ŞEYH PAŞA DİBEKLİ CAMİ ÇEŞMESİ	
Yeri	Hisar Mah. 14. Şahin Sok. No:17
Mimari Özellikleri	Eski pik çeşmeler Fransız çeşmesi olarak adlandırılır. Üstteki çıkıntıya basınca su akmaktadır. Osmanlı Devletinin sonu ve Cumhuriyetin ilk zamanlarında Fransa'dan ve İngiltere'den getirilmiştir. Günümüzde sağlam çeşme kalmamıştır.
Süsleme Özellikleri	Üzerinde ay yıldız ve stilize bitki motifleri bulunmaktadır.
Durumu	Kullanılmamaktadır. 1911 yılında Bursa iline 150 adet yapılmıştır.
Tarihlendirme	1439

Fotoğraf 99. Şeyh Paşa Dibekli Cami Çeşmesi Genel Görünüm

Fotoğraf 100. Şeyh Paşa Dibekli Cami Çeşmesi Cephe Görünüm

3. 33. Tablo 33. Ahmet Paşa (Fenari) Cami Şadırvanı

AHMET PAŞA(FENARİ) CAMİ ŞADIRVANI	
Yeri	Ahmet Paşa Mah. Cumhuriyet Cad./Osmangazi
Mimari Özellikleri	Bahçesinde bulunan oval biçimli havuz görünümündeki yapının ortasında fıskiyesi bulunur.
Süsleme Özellikleri	Herhangi bir süslemesi yoktur.
Durumu	Kullanılmaktadır. 1803-1911 yıllarında onarılmıştır.
Tarihlendirme	1451-1481(sonradan yapılan 1911)

Fotoğraf 101. Ahmet Paşa (Fenari) Cami Şadırvanı Genel Görünüm

3. 34. Tablo 34. Altıparmak Cami Şadırvanı

ALTIPARMAK CAMİ ŞADIRVANI	
Yeri	Altıparmak Mah. Çıkıntı Sok./Osmangazi
Mimari Özellikleri	Şadırvan gölgelikle taçlandırılmıştır. Kaidesi dikdörtgendir. Mermerden yapılmıştır. Ahşap çatısı bulunan şadırvanın mermer gövde ile birleştiği yerde ahşap destekler bulunur. Yalağın üzerinde uzun dikdörtgen biçiminde gövde ahşap çatı ile birleşir.
Süsleme Özellikleri	Yalak kısmına bir ters bir düz mihrabı andıran mermer pano işlenmiştir. Ayna taşının üzerinde alt ve üst iki mihrap görünümlü mermer pano simetrik görüntüsü ile musluk çevrelenmiştir.
Durumu	Kullanılmaktadır.
Tarihlendirme	1451-1481

Fotoğraf 102. Altıparmak Cami Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 103. Altıparmak Cami Şadırvanı Su Haznesi

Fotoğraf 104. Altıparmak Cami Şadırvanı Ayna Taşı

Fotoğraf 105. Altıparmak Cami Şadırvanı Kubbe Altı

3. 35. Tablo 35. Hamzabey Cami Şadırvanı

HAMZABEY CAMİ ŞADIRVANI	
Yeri	Hamza Bey Mah. Hamza Bey Cad./Osmangazi
Mimari Özellikleri	Sekiz ahşap ayağın üzerinde kurşun bir kubbesi bulunur. Şu an sekiz ahşap ayak üzerine oturan kubbe eski yuvarlak görüntüsünün yerine sivrilerek kurşun kaplamadır. Ahşap ayakların üzerinde saçakları vardır. Ortasında mermer bir havuzu bulunan şadırvan sekizgen yapılıdır. Havuzun ortasında iki katlı çanağı bulunur.
Süsleme Özellikleri	Her bir ayna taşının üzerinde musluğu çevreleyen mihrap görünümlü mermer pano bulunur. Havuzun ortasındaki çanaklardan üstteki gonca çiçeği andırır.
Durumu	Kullanılmaktadır.
Tarihlendirme	15. yy.

Fotoğraf 106. Hamzabey Cami Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 107. Hamzabey Cami Şadırvanı Cephe Görünümü

Fotoğraf 108. Hamzabey Cami Şadırvanı Çanağı

3. 36. Tablo 36. İvaz Paşa Cami Şadırvanı

İVAZ PAŞA CAMİ ŞADIRVANI	
Yeri	Şhreküstü Mah. Ulucami Cad.
Mimari Özellikleri	Sekizgen ahşap ayaklar üzerine oturtulan kubbe ile bu ayakları bağlayan saçakları bulunur. Ahşap ayaklar mermer bir çanağın içine oturtulmuştur. Sekizgen ahşap gölgelik kandillerle süslüdür. Günümüzde elektrikle aydınlatılmaktadır. Gölgeğin üstünde küçük kurşun bir kubbe bulunmaktadır. Kubbe altında zarif üç katlı bir çanak mevcuttur. Kubbe altında ve üzerinde ahşap işçiliği görülmektedir.
Süsleme Özellikleri	Kubbe altındaki süsleme çepeçevre zincir şeklinde dolaşmaktadır. Kurşun kubbenin altından çeşmenin genel mimarisiyle paralel

	altıgen boşluk bulunmaktadır. Ayna taşında musluğu çevreleyen mihrap görünümlü mermer pano bulunur. Kubbenin altındaki çatının dışa bakan her bir yüzünü çevreleyen geometrik motifler işlenmiştir.
Durumu	Kullanılmaktadır. 1557, 1642, 1860, 1967-1968, 1990'lu yıllarında onarılmıştır.
Tarihlendirme	1421-1451

Fotoğraf 109. İvaz Paşa Cami Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 110. İvaz Paşa Cami Şadırvanı Kubbe Altı

Fotoğraf 111. İvaz Paşa Cami Şadırvanı Çanağı

Fotoğraf 112. İvaz Paşa Cami Şadırvanı Ayna Taşı

3. 37. Tablo 37. II. Murad Camisi Şadırvanı

II. MURAD CAMİSİ ŞADIRVANI	
Yeri	Muradiye Mah. Sedat Sok./Osmangazi
Mimari Özellikleri	Ahşap ayakların desteklediği sekizgen kasnak üzerine oturan kurşun kubbe ile örtülmüş bir şadırvandır. Havuz kısmı mermer sekizgen yapılıdır.
Süsleme Özellikleri	Şadırvanın motiflerle süslenmiş ahşap saçağı vardır. Ahşap sütunlarla çatının birleştiği yerdeki saçakların üzerinde ahşap işçiliği çapraz motiflerle bezenmiştir. Saçakları mihrabı andıran bir görünümdedir. Musluğun hemen üzerinde sağında ve solunda birer daha koyu renkli yıldız motifi (geometrik şekil) bulunur.
Durumu	Kullanılmaktadır.
Tarihlendirme	15. yy.

Fotoğraf 113. II. Murad Camisi Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 114. II. Murad Camisi Şadırvanı Cephe Görünümü

Fotoğraf 115. II. Murad Camisi Şadırvanı Kubbe Altı

Fotoğraf 116. II. Murad Camisi Şadırvanı Ayna Taşı

Fotoğraf 117. II. Murad Camisi Şadırvanı Sütunu

3. 38. Tablo 38. Muradiye Külliyesi 1Şadırvanı

MURADIYE KÜLLİYESİ 1 ŞADIRVANI	
Yeri	Muradiye Mah. Sedat Sok./Osmangazi
Mimari Özellikleri	Sekizgen yapılı küçük şadırvan çanağıyla uyum içinde bir görünüm arz etmektedir. Beyaz mermerden şadırvan küçük yapısına rağmen avlunun genel yapısıyla uyumlu bir görünüm arz etmektedir.
Süsleme Özellikleri	Sade yapılı sekizgen küçük şadırvan sadece ortadaki küçük çanağın üst kısmında zarif geometrik süslemelere sahiptir.
Durumu	Kullanılmaktadır.
Tarihlendirme	1425-1426

Fotoğraf 118. Muradiye Külliyesi 1 Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 119. Muradiye Külliyesi 1 Şadırvanı Çanağı

3. 39. Tablo 39. Muradiye Külliyesi 2 Şadırvanı

MURADIYE KÜLLİYESİ 2 ŞADIRVANI	
Yeri	Muradiye Mah. Sedat Sok./Osmangazi
Mimari Özellikleri	Sekizgen yapılı küçük şadırvan mermerden yapılmıştır. Bu şadırvan küçük yapısına rağmen avlunun genel yapısıyla uyumlu bir görünüm arz etmektedir.
Süsleme Özellikleri	Sade yapılı küçük şadırvan sadece ortadaki küçük çanağın üst kısmında basit ama zarif geometrik süslemelere sahiptir.
Durumu	Kullanılmaktadır.
Tarihlendirme	1425-1426

Fotoğraf 120. Muradiye Külliyesi 2 Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 121. Muradiye Külliyesi 2 Şadırvanı Çanağı

3. 40. Tablo 40. Çeşme (Muradiye Medresesi Çeşmesi)

ÇEŞME (Muradiye Medresesi Çeşmesi)	
Yeri	Kocanaip Mah. Kaplıca Cad./ Osmangazi
Mimari Özellikleri	Tamamı tuğladan inşa edilmiştir. Bir tek yalağı küfeki taşından yapılmıştır. Çeşmenin aynası yatay ve düşey olarak kullanılan tuğlalarla örülmüştür ve ayna taşı üzerinde iki yanda simetrik olarak taslık bulunmaktadır. Çeşme sivri bir kemerle çevrelenmiş, üstü iki sıra kirpi saçak ve ters kiremitle bitirilmiştir. Sivri kemer mihrap görünümündedir.
Süsleme Özellikleri	Bizans üslubu etkisinde geometrik yapı süslemeler mevcuttur. Sivri kemerin altında ayna taşının bulunduğu kısımda iki adet taslık hem

	işlevsel hem de estetik kaygılara hizmet etmek üzere tesis edilmiştir. Çatısı iki sıra kirpi saçakla sonlandırılmıştır.
Durumu	Kullanılmaktadır.
Tarihlendirme	15. yy.

Fotoğraf 122. Çeşme (Muradiye Medresesi Çeşmesi) Genel Görünüm
(Bursa Kültür Varlıkları Envanteri Anıtsal Eserler, s. 385)

Fotoğraf 123. Çeşme (Muradiye Medresesi Çeşmesi)Üçgen Alınlık Kısmı

Fotoğraf 124. Çeşme (Muradiye Medresesi Çeşmesi) Ayna Taşı

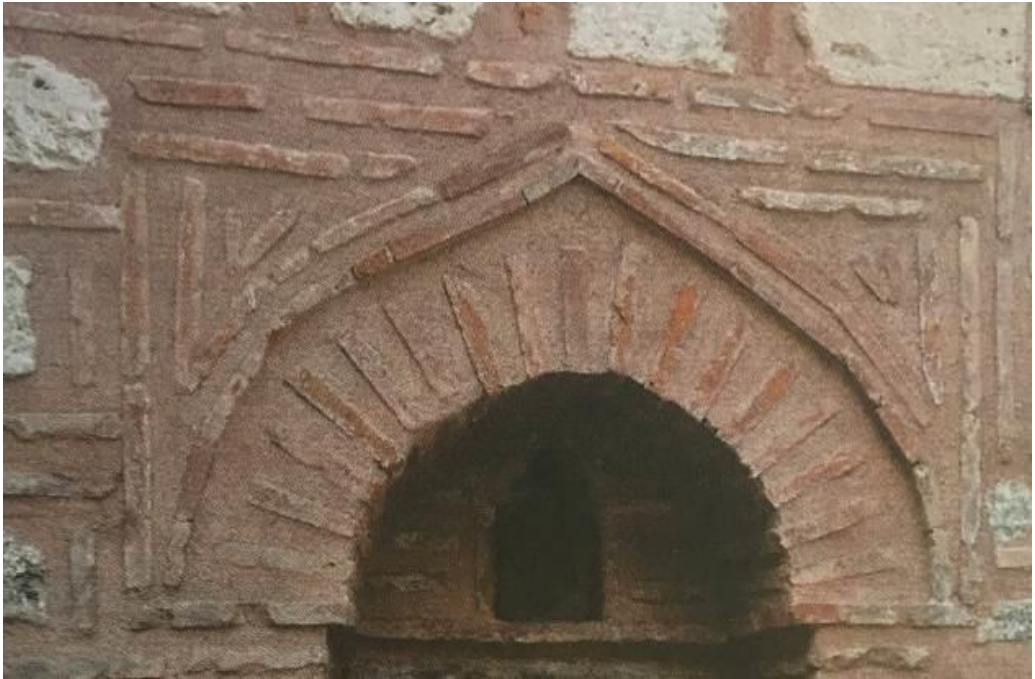

3. 41. Tablo 41. İnebey Medresesi Çeşmesi

İNEBEY MEDRESESİ VE ÇEŞMESİ	
Yeri	Tahtakale Mah. İnebey Cad./Osmangazi
Mimari Özellikleri	Sivri kemeri tuğla ve taş yapıların birleşiminden oluşmaktadır. Yalağı ve ayna taşındaki musluğun çevresinin bir kısmı ise kagir taştan yapılmıştır. Yalağı küfeki taşından yapılmıştır. Ayna taşında sivri kemerin hemen altında taslık mevcuttur. Çeşme medrese duvarının dahilindedir. Çeşmenin genel yapısında yer yer simetriden ayrılan yapı öğeleri mevcuttur. Bunun çeşmenin medresenin ana duvarına dahil olması sebebiyle, bahsedilen duvarın yapısını bozmamak maksatlı tercih edildiği kanaatindeyim.
Süsleme Özellikleri	Yalağın üzerinde mihrap görünümlü mermer pano bulunmaktadır.
Durumu	Kullanılmamaktadır. 2007-2010 yıllarında onarılmıştır.
Tarihlendirme	15. yy. başı

Fotoğraf 125. İnebey Medresesi Çeşmesi Genel Görünüm
(Bursa Kültür Varlıkları Envanteri Anıtsal Eserler, s. 425)

Fotoğraf 126. İnebey Medresesi Çeşmesi Üçgen Alınlık Kısmı

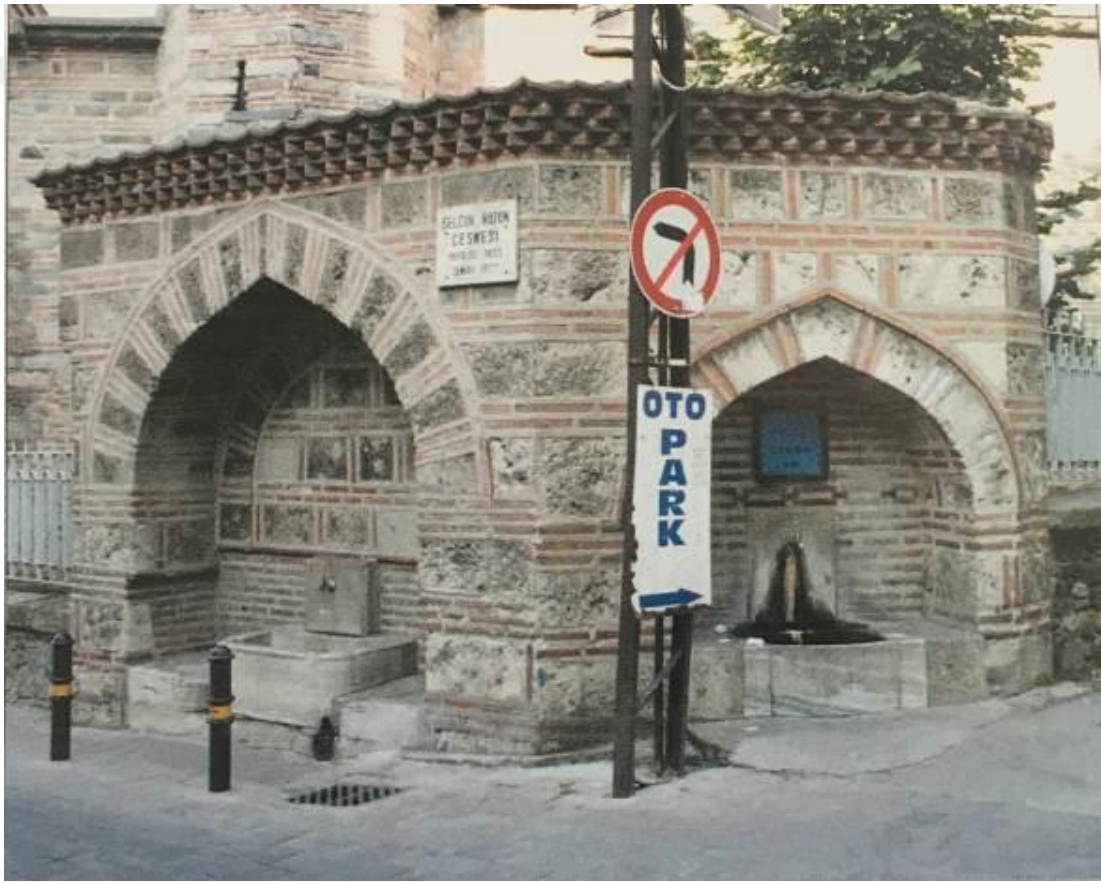

Fotoğraf 127. İnebey Medresesi Çeşmesi Su Teknesi ve Ayna Taşı

3. 42. Tablo 42. Selçuk Hatun Çeşmesi

SELÇUK HATUN ÇEŞMESİ	
Yeri	Selçuk Hatun Mah. Selçuk Hatun Sok./Osmangazi
Mimari Özellikleri	İki yüzlü bir çeşmedir. Her iki çeşmenin duvarları da kesme küfeki taş ve iki sıra tuğla işlenerek inşa edilmiş olup, sivri Osmanlı kemerleri ve mermer yalıkları bulunmaktadır. Çeşmelerin üzeri kirpi saçakla örtülerek kapatılmıştır. Selçuk Hatun Çeşmesi, sivri kemerleri, kirpi saçakları ve bir sıra kesme taş,

	iki sıra tuğladan işlenmiş duvar işçiliği ile tipik bir erken devir Bursa çeşmesidir.
Süsleme Özellikleri	Güneye bakan çeşmenin altında mavi çinilerden yapılmış mavi baklava şeklinde geometrik motifler vardır.
Durumu	1977 yılında onarım geçirmiştir.
Tarihlendirme	1450

Fotoğraf 128. Selçuk Hatun Çeşmesi Genel Görünüm
(Bursa Kültür Varlıkları Envanteri Anıtsal Eserler, s. 453)

Fotoğraf 129. Selçuk Hatun Çeşmesi Batı Cephesi

Fotoğraf 130. Selçuk Hatun Çeşmesi Güney Cephesi

16.yüzyıl şadırvan ve çeşmeleri

3. 43. Tablo 43. Karaçelebizade (Setbaşı) Cami Şadırvanı

KARAÇELEBİZADE(SETBAŞI) CAMİ ŞADIRVANI	
Yeri	Kurtoğlu Mah. Atatürk Cad./Yıldırım
Mimari Özellikleri	Kara Çelebizade Mehmet Hicri Efendi tarafından yaptırılan caminin onarımı oğlu Abdülaziz Efendi tarafından yapılmış olup onarım sırasında bir şadırvan eklenmiştir. Eski şadırvanın ne zaman yıkıldığı bilinmemektedir. Babasının yaptırmış olduğu bu camiye sağladığı bu şadırvan ile de şehre modern bir kazanım ve su sağlanmış oldu. Şadırvan mermerden yapılmış olup gövde ile çatıyı bağlayan ahşap bağlantı direkleri kullanılmıştır. Kubbesi kurşundan yapılmıştır. Şadırvan dört cephelidir. Yalıkları üst üste üç parça mermerden oluşmuştur.
Süsleme Özellikleri	Şadırvanın aynası Kütahya Çinileri ile kaplıdır. Bu çiniler düz mavi renkten oluşur. Ayna taşında silmeler mevcuttur.
Durumu	Kullanılmaktadır.
Tarihlendirme	16. Yüzyıl

Fotoğraf 131. Karacelibizade (Setbaşı) Cami Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 132. Karacelibizade (Setbaşı) Cami Şadırvanı Ayna Taşı

Fotoğraf 133. Karacelebizade (Setbaşı) Cami Şadırvanı Kubbe Altı

3. 44. Tablo 44. Hoca Hasan Cami Şadırvanı

HOCA HASAN CAMİ ŞADIRVANI	
Yeri	Hoca Hasan Mah. Değirmen Cad./Osmangazi
Mimari Özellikleri	1855 depreminde yıkılan cami uzun yıllar öylece kalıp yeniden onarılmıştır. Sekiz ahşap ayak üzerine oturtulmuş Örne çatı şeklindeki kubbeli bu şadırvan camiye sonradan eklenmiştir. Kubbenin havuza bakan alt kısmı sıra sıra ahşapların dizilimiyle oluşmuştur. Ortasında mermer sekizgen bir havuz bulunur. Yalağı havuzu tek parça halinde çevreler.
Süsleme Özellikleri	Herhangi bir süsleme bulunmamaktadır.
Durumu	Kullanılmaktadır.
Tarihlendirme	16. yüzyıl

Fotoğraf 134. Hoca Hasan Cami Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 135. Hoca Hasan Cami Şadırvanı Cephe Görünümü

Fotoğraf 136. Hoca Hasan Cami Şadırvanı Ayna Taşı

Fotoğraf 137. Hoca Hasan Cami Şadırvanı Kubbe Altı

3. 45. Tablo 45. Lami Çelebi Cami Çeşmesi

LAMİ ÇELEBİ CAMİ ÇEŞMESİ	
Yeri	Çekirge Mah. Lami Sok. No:69/ Osmangazi
Mimari Özellikleri	Caminin duvarına bitişik bu çeşme yalak biçiminde dikdörtgen bir gövdenin üzerinde duvara bitişik mermer blok üzerinde üç adet çeşmesi bulunur. Duvara asılı bulunan mihrabı andıran mermer pano şeklinde çeşmesi bulunur. Bir bütün mermer üzerine başka bir mermer eklenerek yapılmıştır. Altına da yalağı oturtulmuştur.
Süsleme Özellikleri	Musluk sarmaşığı andıran stilize bitki motifi süslemeleri ile çevrelenmiştir.
Korunma Durumu	Kullanılmaktadır. 1962 yılında onarılmıştır.
Tarihlendirme	1528

Fotoğraf 138. Lami Çelebi Cami Çeşmesi Genel Görünüm

Fotoğraf 139. Lami Çelebi Cami Çeşmesi Genel Görünüm

Fotoğraf 140. Lami Çelebi Cami Çeşmesi Cephe Görünüm

Fotoğraf 141. Lami Çelebi Cami Çeşmesi Ayna Taşı

Fotoğraf 142. Lami Çelebi Cami Çeşmesi Su Teknesi

3. 46. Tablo 46. Umurbey Cami Çeşmesi

UMURBEY CAMİSİ VE ÇEŞMESİ	
Yeri	Umurbey Mah. 9. Özen Sok. /Yıldırım
Mimari Özellikleri	Duvarı iki ve üç sıra yatay tuğla ile araları kesme taş ve dikey olarak bazı yerlerinde tek sıra tuğla ile oluşturulmuştur. Üç sıra ve iki sıra almaşık olarak dizilmiş tuğlalardan ve ortasında kesme taştan oluşan oval bir kemer mermer ayna taşını çevrelemiştir. Kemerin üzerinde kitabesi bulunur. Oval biçiminde yalağı vardır.
Süsleme Özellikleri	Yalağı üç yapraklı goncayı andıran stilize bitki motifleri ile şekillendirilmiştir.
Korunma Durumu	Kullanılmaktadır.
Tarihlendirme	1524 (H. 931)

Fotoğraf 143. Umurbey Cami Çeşmesi Genel Görünüm
(Bursa Kültür Varlıkları Envanteri Anıtsal Eserler, s.464)

Fotoğraf 144. Umurbey Cami Çeşmesi Ayna Taşı

Fotoğraf 145. Umurbey Cami Çeşmesi Kitabesi

17. yy Çeşme ve Şadırvanları

3. 47. Tablo 47. Kavaklı Cami Çeşmesi

KAVAKLI CAMİ ÇEŞMESİ	
Yeri	Kavaklı Mah. Kavaklı Cad.
Mimari Özellikleri	Parça mermerden oluşan yalağın üzerine konumlanmış olan ayna taşı sanki sonradan eklenmiş gibi durmakta ve dikey dikdörtgen biçimi üst tarafı sivri kemer gibi bitirilen bir yapıya sahiptir. Ayna taşında bir musluk bulunur. Kitabesi vardır.
Süsleme Özellikleri	Ayna taşında stilize bitki motifleri bulunmaktadır. Kitabenin üzerinde madalyonu andıran bir yuvarlak ve çevresi bitki motifleriyle işlenmiştir.
Kitabesi	Hem-nâm-ı zümerâdan imâmeyn aşkına Nûş eden dil-teşneler bulsun hayât-ı câvidân Bârekâllah oldu bir nev-çeşme-i zîbâ bu kim Lûlesinden sânasın âb-ı hayât olmuş revân Bu mahalle bir tecellî eylemiş Bârî Hudâ Suyuna dil-teşnedir âlem husûsan haste-gân Şimdi buldu suyunu işte bu cây-ı mu'teber Bâis-i hayr-ı duâ olduğuna yoktur gümân Harf-i cevherdâr ile Sâdık dedi târîhini Eyleye makbûl dergâhı Hudâ-yı Müsteân
Durumu	Kullanılmaktadır. 1890 yılında onarılmıştır.
Tarihlendirme	1665 (1065 H.)

Fotoğraf 146. Kavaklı Cami Çeşmesi Genel Görünüm

Fotoğraf 147. Kavaklı Cami Çeşmesi Kitabesi

Fotoğraf 148. Kavaklı Cami Çeşmesi Ayna Taşı

3. 48. Tablo 48. Abdal Mehmet Cami Çeşmesi

ABDAL MEHMET CAMİ ÇEŞMESİ	
Yeri	Tuz Pazarı Mah. Tahal Cad. No:31 Osmangazi
Mimari Özellikleri	Çeşme dikdörtgen planlı olup, ön kısmında akardan faydalanmayı kolaylaştırıp, kullanıcıyı giderden uzaklaştıracak bir kaideye sahiptir. Ayrıca genişleyen bir çatı yapısıyla kullanıcıyı güneşten ve kısmen yağıştan koruma imkanı sağlamak istenmiştir. Çatısı iki sıra kirpi saçak ve çatısı oluklu tuğla ile sonlandırılmıştır. Çeşmenin kemeri iki ve üç sıra tuğla ve aralarında küfeki taş sıralanarak oluşturulmuştur. Ayna taşındaki sivri kemerin içindeki kısımda musluğu çevreleyen mermer kare bir bölüm bulunur. Kemerle bu bölümün arasında kalan

	kısım ufak yatay ve dikey tuğlalar ve araları taşlardan oluşturulmuştur. Yarım ay şeklindeki yalağının duvarları da mermerden yapılmıştır.
Süsleme Özellikleri	Çeşme sülüs yazılı bir kitabeye sahiptir. Çatının genişleyen yapısı ve akarın üstünde yer alan zarif sivri kemer kitabeyi vurgulamakta, çatı ve kemerin oluşturduğu bütünlük dikdörtgen yapıda kum saati algısı oluşturmaktadır. Sivri kemerin kullanıcının bakışlarını zarifçe kitabeye yönlendirdiği söylenebilir. Çeşme, Bizans dönemi tuğla kullanım üslubunu andırmaktadır. Musluğu çevreleyen mermerin üzerinde mihrabı andıran mermer pano bulunur ve üç yanı stilize bitki motifleriyle süslenmiştir.
Kitabesi	Şeyhülişlâm Azîz-i âlem Etti ma'mûr bir nice vîrâne Çok eser etti Hudâ ede kabûl Hayrdır çün kalacak insâne Kıldı bu âbı revan hem tâ kim Teşneler nûş ede kane kane Hâtif-i gayb dedi târîhin Nûş-ı cân olsun içen atşâne
Durumu	Kullanılmaktadır.
Tarihlendirme	H.1062-M.1652

Fotoğraf 149. Abdal Mehmet Cami Çeşmesi Genel Görünüm

Fotoğraf 150. Abdal Mehmet Cami Çeşmesi Ayna Taşı

Fotoğraf 151. Abdal Mehmet Cami Çeşmesi Kitabesi

18.yüzyıl şadırvan ve çeşmeleri

3. 49. Tablo 49. Beşir Ağa Çeşmesi (Emir Sultan Cami Çeşmesi)

BEŞİR AĞA ÇEŞMESİ (EMİR SULTAN CAMİ ÇEŞMESİ)	
Yeri	Emir Sultan Mah. Emir Sultan Cad./ Yıldırım
Mimari Özellikleri	Ayna taşı parçalı, yalak taşı yekpare mermerdir. Aynanın iki yanındaki zarif sütunlar birbirine oymalarla bağlanmıştır. Çeşme üçgen bir alınlıkla sonlandırılmıştır. Çeşmenin yeri yol açılırken değiştirilmiş ve özgünlüğünü biraz kaybetmiştir. Dikdörtgen yapılı bu çeşmenin aynası sütunların biraz iç kısmındadır.
Süsleme Özellikleri	Ayna taşında stilize bitki motifleri vardır. Musluğun iki yanında zarif ince sütunlar bulunur. Bunun üzerinde saz yolu kabartma motifler, bunun üç tarafında tek parça

	mermerlerle çevrelenmiştir. Bunun üzerinde de büyük bir kitabe yeri vardır. Üçgen alınlığında ise kılıca benzeyen üçgene eşit dağıtılmış oyma motifler bulunur.
Kitabesi	Hâzin-i gencine-i mahrem-sarây-ı saltanat Bende-i makbûl-i hâssı Hazret-i Mahmûd Hân Pür-himem Beşîr Ağa kim oldu hüsn-i hattile Hoş-nüvisân-ı cihân içre müşârun bil-benân Celb-i hayr için veliyy-i ni'meti şâhensehe Böyle dil-cû çeşme bünyâd etti ol sâmi-mekân Hem Emir Sultân'ın ez-cümle revân-ı pâkini Eyledi hakka ki bu zîbâ eserle şâdumân Sâye-i lûtfunda Mevlâ şehriyâr-ı âlemin Nâil-i ecr eyleyip olsun mekîn-i kâmrân Yek kalemden yazdı Ni'met bî-nukât târîhini Çeşme-sârında Beşîr Ağa eder kevser revân Ketebehû El-Hakîr El-Muhtâc ilâ rahmet-i Rabbihi'l-Kadîr Hâzin-i Hazret-i Şehriyârî Beşîr
Durumu	Kullanılmaktadır.
Tarihlendirme	1743 (1156 H.)

Fotoğraf 152. Beşir Ağa Çeşmesi (Emir Sultan Camii Çeşmesi) Genel Görünüm

Fotoğraf 153. Beşir Ağa Çeşmesi (Emir Sultan Camii Çeşmesi) Kitabesi

Fotoğraf 154. Beşir Ağa Çeşmesi (Emir Sultan Cami Çeşmesi) Ayna Taşı

Fotoğraf 155. Beşir Ağa Çeşmesi (Emir Sultan Cami) Üçgen Alınlık

19.yüzyıl şadırvan ve çeşmeleri

3. 50. Tablo 50. Fatma Hanım Çeşmesi (Emir Sultan Cami Bahçesindeki Çeşme)

FATMA HANIM ÇEŞMESİ	
Yeri	Emir Sultan Mah. Emir Sultan Cad./ Yıldırım
Mimari Özellikleri	Mermerden yapılmış, yalağın üzerine oturtulmuş iki sütun mermer direk ve üzerinde üçgen alınlıktan oluşan bu çeşme oldukça zarif bir görünüme sahiptir. Ayna taşının üst kısmında büyük bir kitabesi bulunur
Süsleme Özellikleri	Alınlığında üst üste taş ve üzerinde kılıçlardan oluşan bir motif bulunur. Musluğun üzerinde stilize bitki motifleri bulunur. Ayna taşının dört yandan çevreleyen sarmaşık gibi bitki motifleri bulunur. Yalağın duvarlarında da stilize bitki motifi süslemeleri bulunur. Yalağın dışındaki her iki yanındaki mermer sütunun üzerinde oval şekilde sınırları belirlenmiş bir şeklin içinde bitki motifleri bulunur.
Kitabesi	Nâzır-ı Filibe emîn surre-i Beytül-harem Ya'ni El-Hâc Mustafa Ağa-yı memdûhü's-sıfât Şehr-i Bursa'ya müsellim olduğu hengâmda Zevcesi hem-nâm-ı Zehrâ kıldı terk-i mümkünât Oldu bâb-ı Hazret-i Sultân Emîr'e câ-nişîn Pîşgâh-ı merkadinde akdı bu kand ü nebât Oldu icrâ bunda bu âb-ı hayât-ı can-fezâ Kıldı şâdân sanki ervâh-ı şehîdân-ı Fırât Tâ ki reyyân eyleye atşânı bu nev-selsebîl Defterinden eylesin her katre mahv-i seyyiât Kilk-i Zâik'ten ²³ bu mervârîd târîh aktı nev Buldu rûh-ı Fâtımâ Hânım bu mâdan nev-hayât
Durumu	Kullanılmaktadır.
Tarihlendirme	1254-M.1838/39

Fotoğraf 156. Fatma Hanım Çeşmesi Genel Görünüm

Fotoğraf 157. Fatma Hanım Çeşmesi Kitabesi

Fotoğraf 158. Fatma Hanım Çeşmesi Üçgen Alınlık

Fotoğraf 159. Fatma Hanım Çeşmesi Ayna Taşı

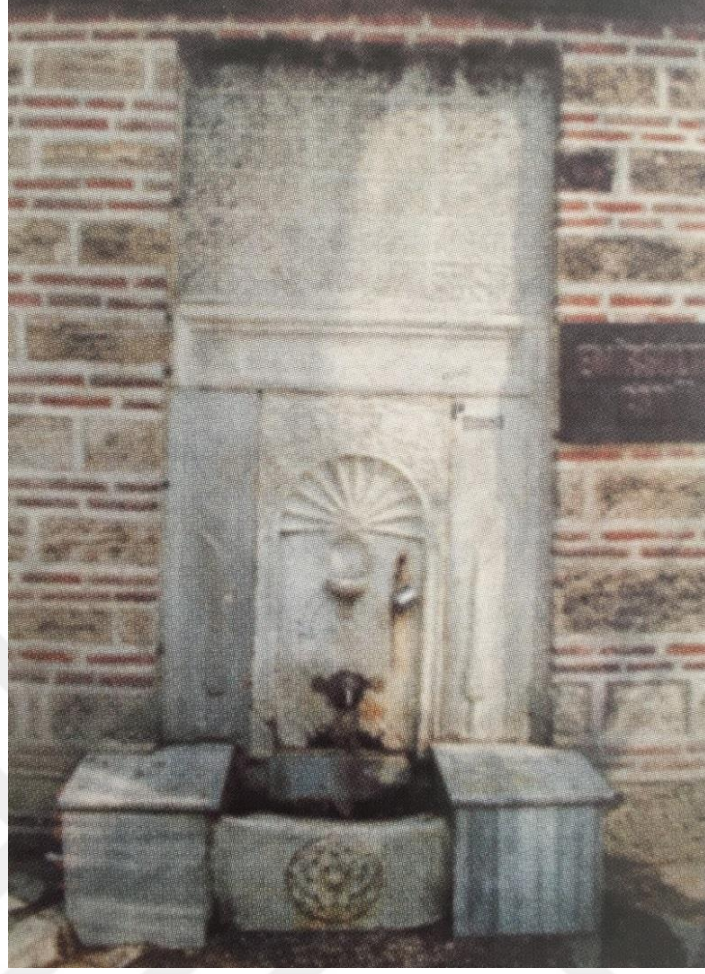

Fotoğraf 160. Fatma Hanım Çeşmesi Su Teknesi

3. 51. Tablo 51. Darüssaade Ağası Çeşmesi

DARÜS'AADE AĞASI ÇEŞMESİ	
Yeri	Emir Sultan Mah. Doyuran Cad./Yıldırım
Mimari Özellikleri	Önce Emir Sultan Mahallesi Hamam sokağında yapılan çeşme sonra şimdiki yerine taşınmıştır. Emir Sultan Camisi giriş kapısında duvara gömülüdür. Yalağın iki yanında kare mermer bloklar bulunur. Ayna taşının ortası oval kemer şeklindedir. Yanlarında düz mermerler bulunur. Bunun üzerinde yatay dikdörtgen bir bölüm vardır. Ve üzerinde büyük bir kitabesi bulunur.
Süsleme Özellikleri	Ayna taşının iki tarafında ululuğu temsil eden selvi ağacı motifi(stilize bitki) bulunur. Yalağın üzerinde iç içe geçmiş yıldız kümeleri motifi(geometrik şekil) işlenmiştir.
Kitabesi	Nâzır-ı dârü's-sa'âde hazret ağa ki anın

	<p> Âb-1 ihsâniyle sîr-âb oldu el-hak şeş-cihât İşte ez cümle Burusa şehrini tenvîr eden Ârif-i billâh Emir Sultân kerrûbî-sıfât Ol velînin câmi'île türbe-i pür-nûrunu Kıldı ta'mîr ile ihyâ ol kerîm-i pâk zât Lutf-1 Hakk ta'mîri zeylîde bu âb-1 hoş-güvâr Oldu zâhir kim anın evsâfıdır azb-i Fırat Gûş edince ol kerem-cû çeşme bünyâd eyleyip Cûy-i cûd ü lutfun icrâ etti çün kand-i nebât Ol mekârim-pîşe sâhib hayr-1 vâlâ himmetin Devlet ü ikbâl ü bahtı haşredek bulsun sebât Ni'metâ vafında yaz târîh için bu beyti kim Teşne-lebler etmesin hiç Âb-1 Hızr'a iltifât Al Beşîr-i kâmkârın ayn-1 cûdından gel iç Mâ Emir Sultân rûh-1 pâkine âb-1 hayât </p>
Durumu	Kullanılmaktadır. 1864 yılında onarılmıştır.
Tarihlendirme	1840 (1256. H.)

Fotoğraf 161. Darüssaade Ağası eşmesi Genel Görünüm
(Geçmişten Günümüze Bursa eşmeleri, s. 31)

Fotoğraf 162. Darüssaade Ağası eşmesi Kitabesi

Fotoğraf 163. Darüssaade Ağası Çeşmesi Ayna Taşı

Fotoğraf 164. Darüssaade Ağası Çeşmesi Su Teknesi

3. 52. Tablo 52. Hoca Alizade eşmesi

HOCAALİZADE CAMİSİ VE ÇEŞMESİ	
Yeri	Hocaalizade Mah. Hocaalizade Sok./Osmangazi
Mimari Özellikleri	Çaminin kuzeydoğusunda bulunan bu tarihi çeşme zamanla duvarların sıvanması ve onarımı sonucunda duvarın içinde kalmıştır. Çeşme dikdörtgen bir kaideye sahiptir. Kesme küfeki taşlardan üç tarafı örülerek inşa edilmiştir. İçe doğru derinliğı olan çeşmenin dikdörtgen yalağının yanlarında mermer çıkıntılar bulunur. Yalağı sade düz mermerdir. Ayna taşının yanlarında köşeli sütunlar bulunur. Bu sütunlar iki parçadır. Sütunların üzerinde üst parçasında bir kitabesi bulunur. Alttaki parçada ise ayna taşı ve onun üzerinde de musluğu bulunur. Kitabesi zamanla silinmeye yüz tutmuştur.
Süsleme Özellikleri	Ayna taşının ortasında bir vazo şeklinde kabartma motif (geometrik şekil) bulunur.
Kitabesi	Hüdavendigar eyaleti müşiri devletlu paşa hazretlerinin halile-i muhteremeleri iffetlu hanım efendi hazretlerinin fi sebilillah hayratıdır.
Durumu	Kullanılmaktadır.
Tarihlendirme	1845 (1261 H.)

Fotoğraf 165. Hoca Alizade Çeşmesi Genel Görünüm
(Bursa Kültür Varlıkları Envanteri Anıtsal Eserler, s.418)

Fotoğraf 166. Hoca Alizade Çeşmesi Kitabesi

Fotoğraf 167. Hoca Alizade Çeşmesi Ayna Taşı

3. 53. Tablo 53. Kurtbasan Çeşmesi

KURTBASAN ÇEŞMESİ	
Yeri	Emir Sultan Mah. Emir Sultan Cad./Yıldırım
Mimari Özellikleri	Çeşme duvara gömülüdür. Yalağın iki yanında mermer blok ve üzerinde küçük mermer sekiler bulunur. Ayna taşının çevresi ince mermer blok ile sınırlandırılmıştır. Kitabe olan kısım ve musluğun olduğu bölümdeki mermer plakaları ayrıdır.
Süsleme Özellikleri	Yalağın ortasında madalyona benzeyen bir motif bulunur. Ayna taşının ortası perde gibi motiflerle süslenmiş bakırla kaplanmıştır. Ayna taşı asma

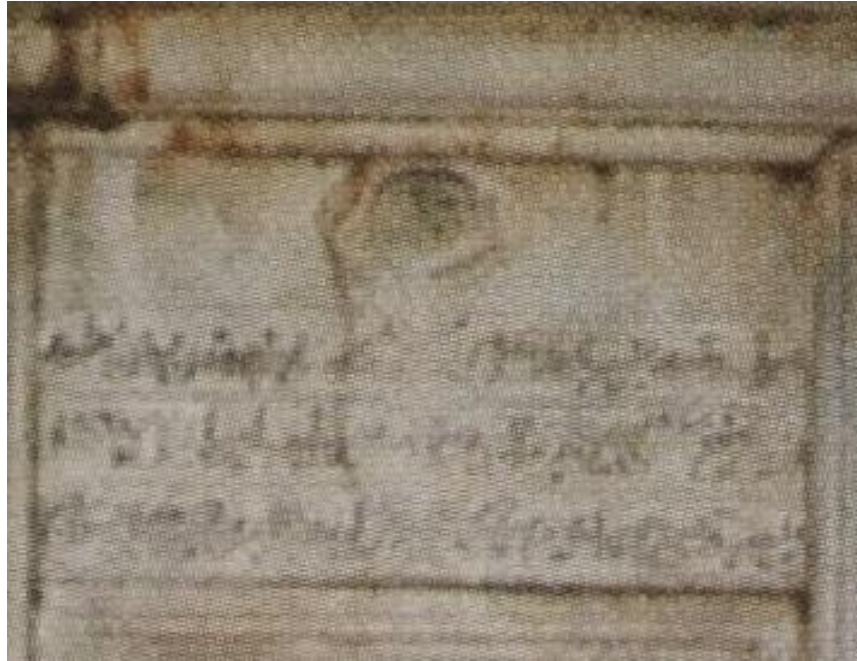
	dalları motifleri (stilize bitki motifleri) ile süslenmiştir.
Kitabesi	Sarf-ı makdûr eyleyip bir zât-ı âlî eyledi Çeşme-sâr-ı bi'r-i cûdından revân mâ-i tahûr Eyleyen def' -i ataş bu ayn-i cârîden desin Sâhibin Yâ Rabb emîn eyle ilâ yevmi'n- nüşûr Eyleyip tarsî' -i cevherle dedim târîhini Nûş edip bu âbden dil-teşne-gân bulsun sürûr
Durumu	Kullanılmaktadır. 1984 yılında onarılmıştır.
Tarihlendirme	1851 (1268 H.)

Fotoğraf 168. Kurtbasan Çeşmesi Genel Görünüm 08.07.2010
(Bursa Kültür Varlıkları Envanteri Anıtsal Eserler, s.434)

Fotoğraf 169. Kurtbasan Çeşmesi Genel Görünüm 29.04.1997
(Geçmişten Günümüze Bursa Çeşmeleri, s.41)

Fotoğraf 170. Kurtbasan Çeşmesi Ayna Taşı

Fotoğraf 171. Kurtbasan eşmesi Su Teknesi Üzerindeki Süsleme

Fotoğraf 172. Kurtbasan eşmesi Ayna Taşı

20.yüzyıl şadırvan ve çeşmeleri

3. 54. Tablo 54. Cumalıkızık Cami Çeşmesi(Zekiye Hatun Çeşmesi)

CUMALIKIZIK CAMİ ÇEŞMESİ ZEKİYE HATUN ÇEŞMESİ	
Yeri	Cumalıkızık Köyü/ Yıldırım
Mimari Özellikleri	Cumalıkızık Osmanlı'dan kalma eserlerin korunduğu bir bölgedir. Kızık köylerinden bir tanesidir. Bu çeşme süslemelerini ve yapısını koruduğu için tarihi açıdan ve sanat açısından önem taşımaktadır. Caminin giriş kapısı yükselen çift taraflı merdivenin altında, beşik tonozlu nişin içinde yer alır. Beyaz mermerden ayna taşı mevcuttur. Yarım kemerli özellik göstermekte olup, kitabesinde mealen hayrın sahibinin Zekiye Hatun Vakfı olduğu yazılıdır.
Süsleme Özellikleri	Çeşme, cami girişinin çift merdivenle sağlanmak istenen heybetli görüntüsüyle uyum içinde basamaklı bir yapıda inşa edilmiştir. Kaidesinde, yukarıya doğru incelen hayat ağacı ve stilize çiçek motifleri mevcuttur. Bulunduğu niş sebili gölgelikli hale getirmektedir.
Durumu	Kullanılmaktadır.
Tarihlendirme	H. 1316 M.1917

Fotoğraf 173. Cumalıkızık Cami Çeşmesi Genel Görünüm

Fotoğraf 174. Cumalıkızık Cami Çeşmesi Cephe Görünümü

Fotoğraf 175. Cumalıkızık Cami Çeşmesi Kitabesi

Fotoğraf 176. Cumalıkızık Cami Çeşmesi Yalağı

3. 55. Tablo 55. Cumalıkızık Cami 1 Şadırvanı

CUMALIKIZIK CAMİ 1 ŞADIRVANI	
Yeri	Cumalıkızık Köyü/ Yıldırım
Mimari Özellikleri	Sekizgen yapıdaki şadırvan cami yanındaki kahvehanenin içinde kalmıştır. İki katlı çanağı bulunmaktadır.
Süsleme Özellikleri	Ayna taşında süslemesi bulunmamaktadır.
Durumu	Kullanılmaktadır.
Tarihlendirme	1912

Fotoğraf 177. Cumalıkızık Cami 1 Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 178. Cumalıkızık Cami 1 Şadırvanı Çanağı

3. 56. Tablo 56. Cumalıkızık Cami 2 Şadırvanı

CUMALIKIZIK CAMİ 2 ŞADIRVANI	
Yeri	Cumalıkızık Köyü/ Yıldırım
Mimari Özellikleri	Altıgen yapılı bu yapı taş örme yöntemiyle yapılmıştır. İki katlı çanağı bulunmaktadır.
Süsleme Özellikleri	Süslemesi bulunmamaktadır.
Durumu	Kullanılmaktadır.
Tarihlendirme	1912

Fotoğraf 179. Cumalıkızık Cami 2 Şadırvanı Genel Görünüm

3. 57. Tablo 57. Eski Tohum Okulu ve Çeşmesi

ESKİ TOHUM OKULU VE ÇEŞMESİ: ÇEŞME	
Yeri	Temenyeri Mah. Eşrefiler Cad./Osmangazi
Mimari Özellikleri	Duvara gömülü durumda olan mermer çeşmenin yalağı oval ve çevresi iki yanındaki sütunların çıkıntılarıyla ovalliğin birleşiminden estetik bir görünüme kavuşmuştur. Ayna taşının ortasındaki musluğun çevresinin iki yanı yivli sütunlarla çevrelenmiş ve üst kısmı sarkıtlardan akan suyun buz tutmuş görüntüsü gibidir. Ve üzerinde iki yanında kısa sütunlar ve sütunların üzerinde yuvarlak bir başlık ve bu sütunları birbirine bağlayacak oval bir görünüm elde edilmiştir.

Süsleme Özellikleri	Ayna taşı çeşitli stilize bitki motifleriyle süslenmiştir. Kitabesinin ortasında ay ve yıldız bulunur. yarım daire şeklindeki kitabe kısmında ”Uludağ menba suyu Belediyenin şehir halkına hediyesidir” şeklinde bir yazı bulunmaktadır.
Durumu	Kullanılmaktadır.
Tarihlendirme	1944 veya 1954

Fotoğraf 180. Eski Tohum Okulu ve Çeşmesi Genel Görünüm
(Bursa Kültür Varlıkları Envanteri Anıtsal Eserler, s. 396)

Fotoğraf 181. Eski Tohum Okulu ve Çeşmesi Ayna Taşı

Fotoğraf 182. Eski Tohum Okulu ve Çeşmesi Ayna Taşı

3. 58. Tablo 58. Hamidiye Müsellim Çeşmesi

HAMİDİYE (MÜSELLİM) ÇEŞMESİ	
Yeri	Mollaarap Mah. Köşk Cad.
Mimari Özellikleri	Kesme taştan yapılan çeşme yanlarda iki sütun üzerine oturmuş büyük oval bir kemer ve kemerin üzerinde parça taşların birleşimiyle oluşan oluklu saçak ve onun üzerinde de üçgen bir alınlıktan oluşur. Kemerini sıra sıra taşların bir araya gelmesiyle oluşur. İç kısmı derin olan çeşmenin yalağı bu iç hacimde dikdörtgen şeklindedir. Yaklaşık 40 yıldır çeşmeden su akmamaktadır. Çeşmeye varan su yolları da tahrip edilmiştir. Alınlık kısmında üç tane oval şeklinde tuğra ve ortasında küçük bir kitabe yeri bulunmaktadır. Günümüzde üzerine yazılar yazılmıştır.
Süsleme Özellikleri	Çeşmenin üzerinde süsleme bulunmamaktadır.
Durumu	Kullanılmamaktadır. 2000 yılında aslına uygun olarak onarılmıştır. 2003 yılında da onarım geçirmiştir.
Tarihlendirme	1901

Fotoğraf 183. Hamidiye Müsellim Çeşmesi Genel Görünüm
(Bursa Kültür Varlıkları Envanteri Anıtsal Eserler, s. 411)

3. 59. Tablo 59. Veled-i Yaniç Camisi Çeşmesi

VELED-İ YANIÇ CAMİSİ ÇEŞMESİ	
Yeri	Osmangazi Mah. Zindan Kapı Sok. /Osmangazi
Mimari Özellikleri	Altında çeşme ve üzerinde minare olarak inşa edilmiştir. Çeşmenin iki yanındaki setler ve aradaki yalak, küfeki taşından yapılmıştır. Tek musluklu çeşmede, musluğun üzerindeki ayna taşında eğrisel bir kitabe bulunmaktadır. Çeşmenin sivri kemeri ve minarenin giriş kapısı kesme taş ve tuğla karışık olarak inşa edilmiştir.

	<p>Çeşmenin üzerindeki minare ise, tuğladan örülmüş dört ayak ve bu ayakları birbirine bağlayan dört kemerden oluşmuş olup, çatısı iki sıra kirpi saçaklı ve üstü kiremit kaplıdır. Minaresi Osmanlı mimarisindeki en ilginç yapılardan biridir. Gölgeleme görevi de görmektedir. Çeşmenin yan tarafından çıkılacak yeri vardır.</p>
Süsleme Özellikleri	Herhangi bir süslemesi bulunmamaktadır.
Durumu	Kullanılmaktadır. 1913 onarım yazıtı vardır.
Tarihlendirme	1914 M. (1331)

Fotoğraf 184. Vele-i Yaniç Camisi Çeşmesi Genel Görünüm
(Bursa Kültür Varlıkları Envanteri Anıtsal Eserler, s. 469)

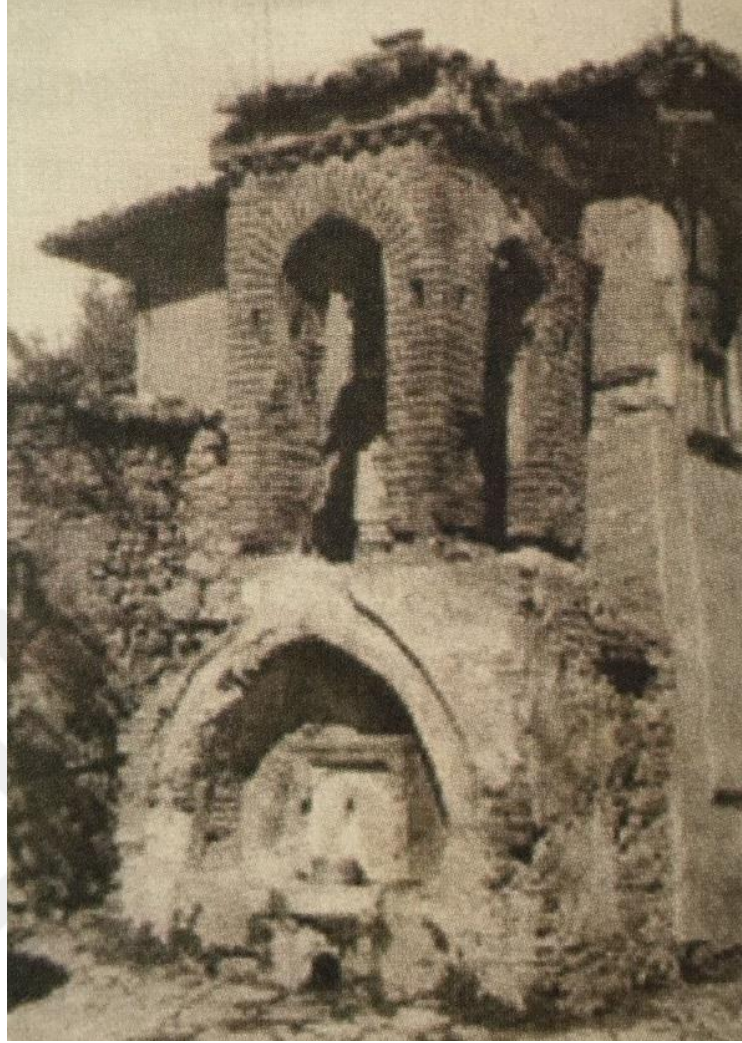

Fotoğraf 185. Veled-i Yaniç Camisi Çeşmesi Ayna Taşı

Fotoğraf 186. Veled-i Yaniç Camisi Çeşmesi Minaresi

Fotoğraf 187. Veled-i Yaniç Camisi Çeşmesi (1951 Albert Gabriel Albümünden)
(Geçmişten Günümüze Bursa Çeşmeleri, s.16)

3. 60. Tablo 60. Yeşil Türbe Meydanı Şadırvanı

YEŞİL TÜRBE MEYDANI ŞADIRVANI	
Yeri	Yeşil Mah. Yeşil Cad./Yıldırım
Mimari Özellikleri	Sekizgen mermer bir yapıda inşa edilmiş olan bu çeşme Yeşil Türbeye yakın bir konumdadır. Havuzun ortasında sekiz adet küçük çanak ve bir tane havuzun tam ortasında büyük çanak bulunmaktadır.
Süsleme Özellikleri	Herhangi bir süslemesi bulunmamaktadır.
Korunma Durumu	-----
Tarihlendirme	-----

Fotoğraf 188. Yeşil Türbe Meydanı Şadırvanı Genel Görünüm

Fotoğraf 189. Yeşil Türbe Meydanı Şadırvanı Çanağı

3. 61. Tablo 61. Güranlı Mescidi eşmesi

GÜRANLI MESCİDİ ÇEŞMESİ	
Yeri	Mollagrani Mah. Güranlı Sok. 16040 Osmangazi/Bursa
Mimari zellikleri	Mermerden yapılmış bu eşme mihrap görünümlü mermer pano şeklinde ayna taşına sahiptir. Mescidin duvarında yer alır.
Süsleme zellikleri	Ayna taşında stilize bitki motifleri bulunur.
Korunma Durumu	-----
Tarihlendirme	-----

Fotoğraf 190. Güranlı Mescidi eşmesi Genel Görünüm

Fotoğraf 191. Güranlı Mescidi eşmesi Ayna Taşı

Fotoğraf 192. Güranlı Mescidi eşmesi Yalağı

3. 62. Tablo 62. eşme (Gümüştpe, Nilüfer)

ÇEŞME (GÜMÜŞTEPE, NİLÜFER)	
Yeri	Gümüştpe Mah. Maksem Sok. No:25/Nilüfer
Mimari Özellikleri	Geç Osmanlı mimari üslubuna sahip mermer bir çeşmedir.
Süsleme Özellikleri	Yalağında ve aynasında stilize bitkisel motifler bulunmaktadır.
Korunma Durumu	Çeşme harap durumdayken, koruma altına alınmış orijinal parçaları da kullanılarak restore edilmiş ve hizmete sunulmuştur.
Tarihlendirme	-----

Fotoğraf 193. eşme (Gümüştpe, Nilüfer) Genel Görünüm
(Bursa Kültür Varlıkları Envanteri Anıtsal Eserler, s. 371)

Fotoğraf 194. Çeşme (Gümüştepe, Nilüfer) Ayna Taşı

Fotoğraf 195. Çeşme (Gümüştepe, Nilüfer) Yalağı

3. 63. Tablo 63. Maksem (Düstur Han) Camisi Çeşmesi

MAKSEM (DÜSTUR HAN) CAMİSİ ÇEŞMESİ	
Yeri	Maksem Mah. Alaşar Cad.
Mimari Özellikleri	Kare planlı çeşmenin, her farklı cephesinde dört adet musluğu ve dört adet yalağı vardır. Üst örtünün üzeri kurşun, altı ise ahşap kaplamadır.
Süsleme Özellikleri	Kubbesinin altında geometrik şekiller mevcuttur. Ayna taşında herhangi bir süslemesi bulunmamaktadır.
Korunma Durumu	-----
Tarihlendirme	-----

Fotoğraf 196. Maksem (Düstur Han) Camisi Çeşmesi Genel Görünüm

3. 64. Tablo 64. Su Deposu ve eşme (Eski Kaplıca-Armutlu Meydanı eşmesi)

SU DEPOSU VE ÇEŞME (ESKİ KAPLICA- ARMUTLU MEYDANI ÇEŞMESİ)	
Yeri	ekirge Mah. Kaplıca Sok./Osmangazi
Mimari Özellikleri	Bir sıra küfeki taşı, üç sıra tuğla dizileriyle örülen sivri kemerli bir çeşmedir. Yalağı mermer olan çeşmenin, üstü kirpi saçakla sonlanmaktadır.
Süsleme Özellikleri	iek ve yıldız motifleri vardır.
Korunma Durumu	Kullanılmamaktadır. 2008
Tarihlendirme	-----

Fotoğraf 197. Su Deposu ve eşme (Eski Kaplıca-Armutlu Meydanı eşmesi)
Genel Görünüm (Bursa Kültür Varlıkları Envanteri Anıtsal Eserler, s. 458)

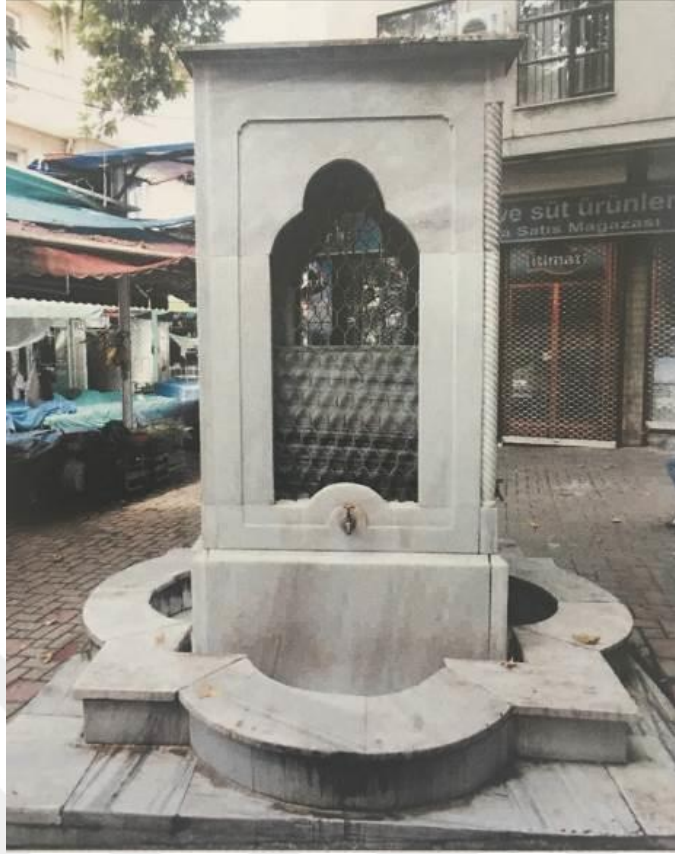

Fotoğraf 198. Su Deposu ve Çeşme (Eski Kaplıca-Armutlu Meydanı Çeşmesi)Yalağı

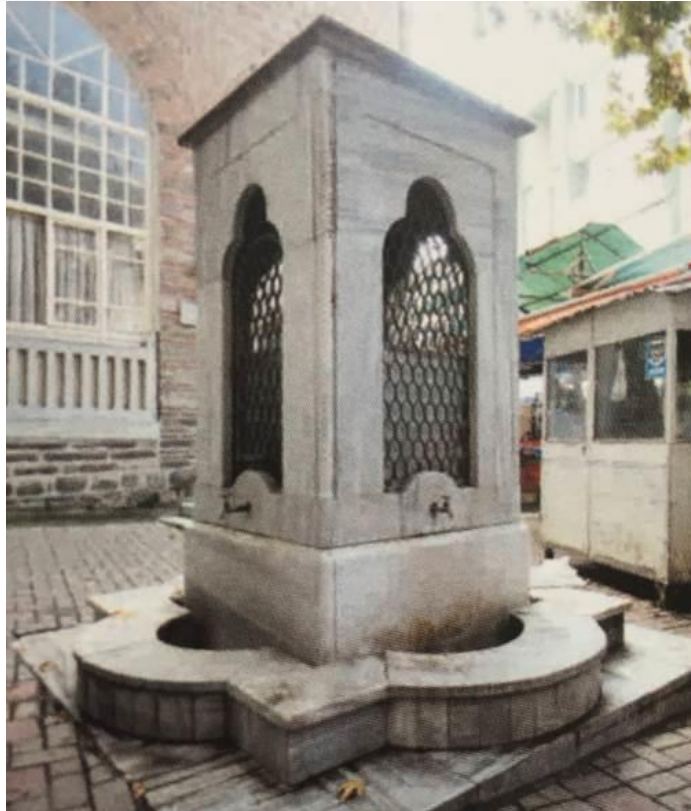
3. 65. Tablo 65. Tuz Pazarı Camisi Çeşmesi

TUZ PAZARI CAMİSİ ÇEŞMESİ	
Yeri	Tuz Pazarı Mah. Yeni Pazar Alanı No:5/Osmangazi
Mimari Özellikleri	Kare planlıdır. Kenarlarının ortası yarım daire, bir yalağa oturtulmuş, dört cephesinde dört musluğu olan mermer bir çeşmedir. Çeşmenin ayna mermerleri oyularak kafes ile kaplanmıştır. Çeşmenin güney cephesinin iki köşesinde helezonik birer sütun, üzerinde mermer bir plak bulunmaktadır. Çeşme 1980'lerde yıkılmış ve yeniden aslına uygun olarak inşa edilmiştir. Helezonik sütunlar orjinaldir.
Süsleme Özellikleri	Ayna taşında mihrap görünümlü mermer panosu bulunur. Çevresine silme geçilmiştir.
Korunma Durumu	1972, 1980'ler
Tarihlendirme	-----

Fotoğraf 199. Tuz Pazarı Camisi Çeşmesi Genel Görünüm
(Bursa Kültür Varlıkları Envanteri Anıtsal Eserler, s. 463)

Fotoğraf 200. Tuz Pazarı Camisi Çeşmesi Genel Görünüm

4.BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

14, 15, 16, 17, 18, 19, 20. yy .'a tarihlenen çeşme şadırvanların süsleme unsurları incelendiğinde mihrap görünümlü mermer pano, stilize bitki motifleri ve geometrik şekiller gözlemlenmiştir.

Mihrap Görünümlü Mermer Pano Görülen Çeşme ve Şadırvanlar (14. yy.)

1. Ebu İshak Cami Şadırvanı (Tablo 1)
2. Gazi Orhan Bey Cami Şadırvanı (Tablo 2)
3. Timurtaş Paşa Cami Şadırvanı (Tablo 4)
4. Yıldırım Bayezid Cami Şadırvanı (Tablo 8)
5. Yıldırım Bayezid Cami Çeşmesi (Tablo 9)
6. Alaaddin Paşa Cami Şadırvanı (Tablo 10)
7. I. Murad Hüdavendigâr Cami İç Şadırvanı (Tablo 14)

Stilize Bitki Motifleri Görülen Çeşme ve Şadırvanlar (14. yy.)

1. Gazi Orhan Bey Cami Şadırvanı (Tablo 2)
2. Timurtaş Paşa Cami Şadırvanı (Tablo 4)
3. Ulu Cami İç Şadırvanı (Tablo 7)
4. Yıldırım Bayezid Cami Çeşmesi (Tablo 9)
5. Yerkapı Cami Çeşmesi (Tablo 12)
6. I. Murad Hüdavendigâr Cami Şadırvanı (Tablo 15)
7. Kervansaray eski kaplıca 1 şadırvanı (Tablo 16)
8. Kervansaray eski kaplıca 3 şadırvan (Tablo 18)

Geometrik Şekil Görülen Çeşme ve Şadırvanlar (14. yy.)

1. Emir Hanı Şadırvanı (Tablo 3)
2. Ahmet Münir Paşa Hayratı (Tablo 6)
3. Alaaddin Paşa Cami Çeşmesi (Tablo 11)
4. Ulu Cami İç Şadırvanı (Tablo 7)

5. Ulu Cami Şadırvanı (Tablo 5)
6. I. Murad Hüdavendigâr Cami Şadırvanı (Tablo 15)
7. Kervansaray eski kaplıca 2 şadırvanı (Tablo 17)

Mihrap Görünümlü Mermer Pano Görülen Çeşme ve Şadırvanlar (15. yy.)

1. Emir Sultan Cami Dış Avlu Şadırvanı (Tablo 26)
2. Altıparmak Cami Şadırvanı (Tablo 34)
3. Hamzabey Cami Şadırvanı (Tablo 35)
4. İvaz Paşa Cami Şadırvanı (Tablo 36)
5. İnebey Medresesi Çeşmesi (Tablo 41)

Stilize Bitki Motifleri Görülen Çeşme ve Şadırvanlar (15. yy.)

1. Şeker Hoca Cami Çeşmesi (Tablo 22)
2. Yiğit Köhne Cami Şadırvanı (Tablo 23)
3. Kanberler Cami Çeşmesi (Tablo 27)
4. Yeşil Cami Avlu Şadırvanı (Tablo 28)
5. Nakkaş Ali Paşa Mescidi Çeşmesi (Tablo 30)
- 6.Şeyh Paşa Dibekli Cami Çeşmesi (Tablo 32)

Geometrik Şekil Görülen Çeşme ve Şadırvanlar (15. yy.)

1. Koza Hanı Şadırvanı (Tablo 20)
2. Şehreküstü Cami Şadırvanı (Tablo 21)
3. Ahmet Dai Cami Çeşmesi (Tablo 24)
4. Emir Sultan Cami İç Avlu Şadırvanı (Tablo 25)
- 5.İvaz Paşa Cami Şadırvanı (Tablo 36)
6. Muradiye Külliyesi 1 Şadırvanı (Tablo 38)
7. Muradiye Külliyesi 2 Şadırvanı (Tablo 39)
8. II. Murad Camisi Şadırvanı (Tablo 37)
9. Çeşme (Muradiye Medresesi Çeşmesi) (Tablo 40)
10. Selçuk Hatun Çeşmesi (Tablo 42)

Stilize Bitki Motifleri Görülen Çeşme ve Şadırvanlar (16. yy.)

1. Lami Çelebi Cami Çeşmesi (Tablo 45)
2. Umurbey Cami Çeşmesi (Tablo 46)

Mihrap Görünlü Mermer Pano Görülen Çeşme ve Şadırvanlar (17. yy.)

1. Abdal Mehmet Cami Çeşmesi (Tablo 48)

Stilize Bitki Motifleri Görülen Çeşme ve Şadırvanlar (17. yy.)

1. Abdal Mehmet Cami Çeşmesi (Tablo 48)
2. Kavaklı Cami Çeşmesi (Tablo 47)

Stilize Bitki Motifleri Görülen Çeşme ve Şadırvanlar (18. yy.)

1. Beşir Ağa Çeşmesi (Tablo 49)

Stilize Bitki Motifleri Görülen Çeşme ve Şadırvanlar (19. yy.)

1. Darüssaade Ağası Çeşmesi (Tablo 51)
2. Kurtbasan Çeşmesi (Tablo 53)
3. Fatma Hanım Çeşmesi (Emir Sultan Cami Bahçesindeki Çeşme) (Tablo 50)

Geometrik Şekil Görülen Çeşme ve Şadırvanlar (19. yy.)

1. Darüssaade Ağası Çeşmesi (Tablo 51)
2. HocaAlizade Çeşmesi (Tablo 52)

Stilize Bitki Motifleri Görülen Çeşme ve Şadırvanlar (20. yy.)

1. Eski Tohum Okulu ve Çeşmesi (Tablo 57)
2. Cumalıkızık Cami Çeşmesi (Tablo 54)

Mihrap Görünümlü Mermer Pano Görülen Çeşme ve Şadırvanlar (Tarih yok)

1. Tuz Pazarı Camisi Çeşmesi (Tablo 65)

Stilize Bitki Motifleri Görülen Çeşme ve Şadırvanlar (Tarih yok)

1. Çeşme (Gümüştpe, Nilüfer) (Tablo 62)

2. Güranlı Mescidi Çeşmesi (Tablo 61)

3. Su Deposu ve Çeşme (Eski Kaplıca-Armutlu Meydanı Çeşmesi) (Tablo 64)

SONUÇ

En eski medeniyetler su kenarlarında kurulmuştur. Çünkü Türkler yüzyıllar boyunca göçebe hayat sürmüşlerdir. Osmanlı kültüründe su yapılarının önemi büyüktür. Ahlak ve inançları gereği başta temizlenmek gerekliydi. Bu yüzden neredeyse her camide şadırvan bulunmaktaydı. Su yapılarının inşası insanların gündelik ihtiyaçlarını karşılamaktan öte sanat şaheserleri icra etmek, dönemin üslubunu yansıtmak, hayır yapmak, sevap işlemek gibi bir gönül borcudur. Eski bir yerleşim yeri olan ve suyu bol olan Bursa' da özellikle su tesisleri yapımında Atalarımız birbirleri ile adeta yarışmışlardır.

Bursa bölgesinde oldukça fazla inşa edilen çeşme ve şadırvanlar çoğu meydanlarda ya da cami avlusunda yer aldığı için zamanla çevre düzenlemeleriyle ya da çeşitli felaketlerle yok olmuştur. Bu alanda bilinçli çalışmalar yapılarak sanat eserlerinin tarihi özellikleri ve özgün kimlikleri bozulmadan, günümüze ışık tutmaları sağlanmalıdır. Tarihi eserlerimizin gün yüzüne çıkartılması, tanıtılması tarihimiz ve sanatımız açısından büyük önem taşımaktadır. Gerek mimarisi gerek süsleme unsurları ile çeşmeler ve şadırvanlar bize o dönem ile ilgili ışık tutmaktadır.

Geleneksel Türk sanatı motiflerinin birçok yüzeyde uygulanabilirliğini biliyoruz. Bu çalışmada da ahşap ve mermer gibi yüzeylerde süslemeler yapıldığı gözlemlendi. Türk kompozisyonlarının aynı merkezden tasarlanmış olması Türk sanatında inanılmaz bir üslup birliği oluşturmuştur. Mükemmel bir üslup birliği içinde gelişen süsleme sanatları Türk Sanatı'nda yazıların ve yapıların tamamlayıcısı olarak her dönemde büyük önem taşımıştır. Süsleme sanatları Türk sanatının çeşitli formları arasında başlıca bağı oluşturmuş ve aynı zamanda mimarideki kütleli görünümün etkisini hafifletmiştir.

Bursa'daki Osmanlı'nın yaşam sürdüğü merkez bölgesindeki 65 adet çeşme ve şadırvan 14. yy.-20.yy. arasında gruplanmış, bulunduğu yer, mimari özellikleri, yapım yılı, korunma durumu ve süsleme unsurlarına göre incelenmiştir. Zamanla yapı ve üzerindeki motiflerin değişimleri gözlemlenip gruplanmıştır. Çeşmelerin ve şadırvanların kitabeleri ve tarihi belli olanları sayılıdır. Çoğu ortadan kaldırılmış, yerleri değiştirilmiş ya da bazı parçaları başka bir yere eklenmiştir. Bazıları tahrip

edilmiş bazıları da aslına uygun olarak yeniden inşa edilmiştir. Üzerinde yaptırını tamir ettireni gibi bilgileri veren kitabeleri buradan su ihtiyacını gören kişilerin yaptırana hayır duasında bulunması için konulmuştur.

14. yy.'da Mihrap görünümlü mermer pano görülen çeşme ve şadırvanlar; Ebu İshak cami şadırvanı (Tablo 1), Gazi Orhan bey cami şadırvanı (Tablo 2), Timurtaş Paşa cami şadırvanı (Tablo 4), Yıldırım Bayezid cami şadırvanı (Tablo 8), Yıldırım Bayezid cami çeşmesi (Tablo 9), Alaaddin Paşa cami şadırvanı (Tablo 10), I. Murad Hüdavendigâr cami iç şadırvanı (Tablo 14), Stilize bitki motifleri görülen çeşme ve şadırvanlar; Gazi Orhan bey cami şadırvanı (Tablo 2), Timurtaş Paşa cami şadırvanı (Tablo 4), Ulu cami iç şadırvanı (Tablo 7), Yıldırım Bayezid cami çeşmesi (Tablo 9), Yerkapı cami çeşmesi (Tablo 12), I. Murad Hüdavendigâr cami şadırvanı (Tablo 15), Kervansaray eski kaplıca 1 şadırvanı (Tablo 16), Kervansaray eski kaplıca 3 şadırvanı (Tablo 18), Geometrik şekil görülen çeşme ve şadırvanlar; Emir Hanı şadırvanı (Tablo 3) Ahmet Münir Paşa hayratı (Tablo 6), Alaaddin Paşa cami çeşmesi (Tablo 11) Ulu cami iç şadırvanı (Tablo 7), Ulu cami şadırvanı (Tablo 5), I. Murad Hüdavendigâr cami şadırvanı (Tablo 15), Kervansaray eski kaplıca 2 şadırvanı (Tablo 17)

15. yy. 'da Mihrap görünümlü mermer pano görülen çeşme ve şadırvanlar; Emir Sultan cami dış avlu şadırvanı (Tablo 26), Altıparmak cami şadırvanı (Tablo 34), Hamzabey cami şadırvanı (Tablo 35), İvaz Paşa cami şadırvanı (Tablo 36), İnebey medresesi çeşmesi (Tablo 41), Stilize bitki Motifleri Görülen çeşme ve şadırvanlar; Şeker Hoca cami çeşmesi (Tablo 22), Yiğit Köhne cami şadırvanı (Tablo 23), Kanberler cami çeşmesi (Tablo 27), Yeşil cami avlu şadırvanı (Tablo 28), Nakkaş Ali Paşa mescidi çeşmesi (Tablo 30), Şeyh Paşa Dibekli cami çeşmesi (Tablo 32), Geometrik şekil görülen çeşme ve şadırvanlar; Koza Hanı şadırvanı (Tablo 20), Şehreküstü cami şadırvanı (Tablo 21), Ahmet Dai cami çeşmesi (Tablo 24), Emir Sultan cami iç avlu şadırvanı (Tablo 25), İvaz Paşa cami şadırvanı (Tablo 36), Muradiye Külliyesi 1 şadırvanı (Tablo 38), Muradiye Külliyesi 2 şadırvanı (Tablo 39), II. Murad camisi şadırvanı (Tablo 37), çeşme (Muradiye medresesi çeşmesi) (Tablo 40), Selçuk Hatun çeşmesi (Tablo 42)

16. yy.'da Stilize bitki motifleri görülen çeşme ve şadırvanlar
Lami Çelebi cami çeşmesi (Tablo 45), Umurbey cami çeşmesi (Tablo 46)

17. yy.'da Mihrap görünümlü mermer pano görülen çeşme ve şadırvanlar;
Abdal Mehmet cami çeşmesi (Tablo 48), Stilize bitki motifleri görülen çeşme ve
şadırvanlar; Abdal Mehmet cami çeşmesi (Tablo 48), Kavaklı cami çeşmesi (Tablo
47)

18. yy.'da Stilize bitki motifleri görülen çeşme ve şadırvanlar;
Beşir Ağa çeşmesi (Tablo 49)

19. yy.'da Stilize bitki motifleri görülen çeşme ve şadırvanlar
Darüssaade Ağası çeşmesi (Tablo 51), Kurtbasan çeşmesi (Tablo 53), Fatma Hanım
çeşmesi (Emir sultan cami bahçesindeki çeşme) (Tablo 50), Geometrik şekil görülen
çeşme ve şadırvanlar; Darüssaade Ağası çeşmesi (Tablo 51), HocaAlizade çeşmesi
(Tablo 52)

20. yy.'da Stilize bitki motifleri görülen çeşme ve şadırvanlar;
Eski Tohum Okulu ve çeşmesi (Tablo 57), Cumalıkızık cami çeşmesi (Tablo 54)

Tarihi bilinmeyen çeşme ve şadırvanlarda Mihrap görünümlü mermer pano
görülen çeşme ve şadırvanlar; Tuz Pazarı camisi çeşmesi (Tablo 65), Stilize bitki
motifleri görülen çeşme ve şadırvanlar; çeşme (Gümüştepe, Nilüfer) (Tablo 62),
Güranlı Mescidi çeşmesi (Tablo 61), Su deposu ve çeşme (Eski kaplıca-Armutlu
meydanı çeşmesi) (Tablo 64)

14.-15. yy.' da mihrap görünümlü mermer pano, stilize bitki motifleri ve
geometrik şekil, 16. yy.' da stilize bitki motifleri, 17. yy.' da mihrap görünümlü
mermer pano, stilize bitki motifleri, 18. yy.' da stilize bitki motifleri, 19. yy.' da
stilize bitki motifleri, geometrik şekil, 20. yy.' da stilize bitki motifleri görülmüş
olup, stilize bitki motiflerinin her yüzyılda görüldüğü gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, Cilt 29, Ana Yayıncılık, 1768.

Arseven, C.E. ”Çeşme” Mad. Sanat Ansiklopedisi, C.I, İstanbul: 1983.

Birol Dr. İnci A, Prof. Dr. Çiçek Derman. Türk Tezyini Sanatlarında Motifler, 11.Baskı, Seçil Ofset, 2015.

Bursa İl Özel İdaresi. Birgül Dr. Mehmet Fatih, Dr. Levent Ali Çanaklı, Bursa Coğrafyası, Cenubi Marmara Havzası Bursa Vilayeti Coğrafyası, Ankara: Sistem Ofset,2009.

Bursa Tarihi, Cumhuriyet Döneminde Bursa, btch.org.tr/bursa-hakkında.php?id:11, (05.01.2019)

Büyük Ansiklopedi. Cilt 13, İstanbul: Milliyet Yayınları

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, 4. Cilt, Milliyet Gazetecilik, İnterpress Basın ve Yayıncılık

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi. 21.Cilt, Milliyet Gazetecilik, İnterpress Basın ve Yayıncılık

Cengiz İsmail. Yaşayan Müze Bursa, Genişletilmiş 8. Baskı, Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2012.

Çekirge Kaplıcaları Tarihçesi Suların Tahlili Hassaları, Ege Üniversitesi Kütüphanesi Bergama Koleksiyonu: 2012.

Çiftçi, Yücel, Güney Marmara Turistik Otelciler ve İşletmeciler Birliği ve BursaSanayi Odası ve Bursa Ticaret Borsası. Bursa: Seçil Ofset Baskı, 2003.

Demiriz Yıldız, Osmanlı Mimarisi’ nde Süsleme

Dünden Yarına Bursa, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Kütüphanesi: 2012.

Emekli Öğretmen Erler, Şeref. Bursa'da Eski Eserler Eski Şöhretler ve Turistik Bursa, Bursa: Öz Kardeşler Matbaası, 1972-73.

Ergenç Özer, XVI. Yüzyılın Sonlarında Bursa, Yerleşimi, Yönetimi, Ekonomik ve Sosyal Durumu Üzerine Bir Araştırma, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006.

Erler Şeref. Bursa'da Eski Eserler Eski Şöhretler, Üçüncü Baskı, 1966.

Güler Eren, Osmanlı 11 Kültür ve Sanat Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999.

I. Kandes, Vasıleios. Kuruluşundan XIX. Yüzyıl Sonlarına Kadar Bursa, Selahattin O. Tansel (Ed.) 2. Baskı, Gaye Kitabevi, 2008

İl İl Yurdumuz Türkiye İller Ansiklopedisi. 1.Cilt, Ana Yayıncılık, 2005.

İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyyatı, Forart Basımevi

Kaygalak, Sevilay. Kapitalizmin Taşrası, Kerem Ünüvar (Ed.) 16. Yüzyıldan 19. Yüzyıla Bursa'da Toplumsal Süreçler ve Mekansal Değişim, İstanbul: İletişim Yayınları, 2008.

Kunt, Metin, Suraiya Faroqhi, Hüseyin G. Yurdaydın ve Ayla Ödekan. Türkiye Tarihi 2 Osmanlı Devleti 1300-1600, 9. Basım, Cem Yayınevi, Mart, 2008.

Kültür Ofset Limited Şirketi. Bursa, Ankara: Hazırlık Tasarım Baskı, 1997.

Mülayim, Selçuk. Türk Sanatında İkonografik Dönüşümler Değişimin Tanıkları, 2.Basım, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2015.

Mülazım Abdülkadir. Bursa Tarihi Kılavuzu, 2.Baskı, Ankara: Bursa İl Özel İdaresi, 2009.

Neslihan Türkün Dostoğlu, Prof. Dr. Y. Mimar Hamdi Dostoğlu ve Mimar, Bursa Kültür Varlıkları Envanteri: Anıtsal Eserler, Bursa, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kasım, 2011.

Oğuzoğlu, Prof. Dr. Yusuf, 8500 Yıllık Uygarlığın İzinden Bursa Tarihi, Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2013.

Oğuzoğlu, Yusuf. Halil İnalıcık'ın Bursa Araştırmaları, Furkan Ofset, Temmuz, 2012

Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında İşgal Döneminde Bursa, T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, [www.atam.gov.tr/dergi/sayi-55/osmanli-arsiv-belgeleri-isiginda-isgal-doneminde- bursa\(05.01.2019\)](http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-55/osmanli-arsiv-belgeleri-isiginda-isgal-doneminde-bursa(05.01.2019))

Özendes, Engin. Osmanlı'nın İlk Başkenti Bursa Geçmişten Fotoğraflar, Yem Yayın, Temmuz, 1999.

Pilehvarian, Nuran Kara, Nur Urfalıoğlu ve Lütfi Yazıcıoğlu. Osmanlı Başkenti İstanbul'da Çeşmeler T.C Kültür Bakanlığı, Yem Yayın, Ocak, 2000.

Prusa' dan Günümüze Bursa Medeniyetin İpek Şehri, İsmail Cengiz(ed.), 4. Baskı, İstanbul: Bursa Büyükşehir Belediyesi, Elma Basım, Kasım, 2008

Şengül, Zeynep Meral. Süsleme Sanatı, 100 Türk Motifi, İstanbul: Alaş Ofset Baskı,1990.

Tarih, Medeniyet, Kültür, Osmanlı Ansiklopedisi. İstanbul: Ağaç Yayıncılık.

Türk Ansiklopedisi, Cilt VIII, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1976.

Yalman, Bedri. Bursa, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, Yenilik Basımevi
İstanbul: 1984

Yenal, Engin. Bir Masaldı Bursa, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Kasım, 1996.

Züber, Hüsni. Türk Süsleme Sanatı, Sanat Eserleri Dizisi:6, İkinci Baskı 3000,
Ankara: İş bankası Kültür Yayınları, 1972.

